

Strategija razvoja poljoprivrede Općine Sali za razdoblje 2020. – 2024.

Zagreb-Sali, 2022.

Strategija razvoja poljoprivrede Općine Sali za razdoblje 2020. – 2024.

Naručitelj: Općina Sali, Sali II 74/A, 23281 Sali

Dokument izradio:

Obrt za poslovno savjetovanje, vl. Josip Juračak, Zagreb, Dotršćinska 16

Projektini tim:

Josip Juračak
Damir Kovačić
Mario Njavro

Zagreb, Sali, 2022.

Izrada ovog dokumenta financirana je iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, a na temelju Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020, Mjera 07 "Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima", Podmjera 7.1. "Sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj općina i sela u ruralnim područjima i njihovih temeljnih usluga te planova zaštite i upravljanja koji se odnose na lokalitete Natura 2000 i druga područja visoke prirodne vrijednosti", tip operacije 7.1.1. "Sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj jedinica lokalne samouprave".

Program
RURALNOG RAZVOJA

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE

AGENCIJA ZA
PLAĆANJA U
POLJOPRIVREDI,
RIBARSTVU I
RURALNOM
RAZVOJU

SUFINANCIRANO SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE
EUROPSKI POLJOPRIVREDNI FOND ZA RURALNI RAZVOJ – EUROPA ULAŽE U RURALNA PODRUČJA
PROGRAM RURALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE 2014. - 2020.
UDIO SUFINANCIRANJA: 85% EU, 15% RH

Sadržaj

Sadržaj	i
Uvod	1
Postojeće stanje	2
Prirodna obilježja područja	2
Demografska obilježja	5
Gospodarske značajke područja	9
Poslovni subjekti	9
Razvojna razina	10
Poljoprivreda i ruralni prostor	10
Turizam i ugostiteljstvo	19
Općinski proračun	19
Komunalna i društvena infrastruktura	20
Vodoopskrba i odvodnja	20
Zbrinjavanje otpada	21
Prometna povezanost	21
Telekomunikacije i pošta	22
Zdravstvo	22
Odgoj i obrazovanje	22
Društvena i kulturna djelatnost	23
Razvojne potrebe, potencijali i SWOT analiza poljoprivrede Općine Sali	24
Razvojne potrebe	24
Potencijali za razvoj	25
Analiza snaga, slabosti, prigoda i prijetnji (SWOT)	26
Vizija i prioriteti razvoja	28
Ciljevi, mjere i projekti	28
Razvojni ciljevi po prioritetima	28
Mjere	29
Opis mjera	30
Intervencijska logika	39
Mogući razvojni projekti u ruralnom prostoru	39
Zajednički pogoni za preradu poljoprivrednih proizvoda	39
Pilot projekt pokretanja poljoprivredne proizvodnje na zapuštenim poljoprivrednim površinama	40
Plastenički start-up	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
Projekti ruralnog razvoja	40
Provedbeni okvir	42
Provedbena tijela	42

Indikatori ostvarenja	43
Financijski okvir	44
Očekivani utjecaj na okoliš	45
Usklađenost strategije s povezanim planskim dokumentima	47
Analiza postojećih strateških razvojnih dokumenata	47
Usklađenost ciljeva i mjera s postojećim planskim dokumentima	49
Modeli ulaganja za odabrane poljoprivredne proizvode	55
Maslinovo ulje	56
Svježe povrće	58
Krumpir	58
Luk	59
Proizvodnja rajčice na otvorenom	60
Proizvodnja rajčice u zaštićenom negrijanom prostoru	61
Svježe voće	62
Breskva	62
Bajam	63
Jagoda	64
Proizvodnja suhe smokve	66
Proizvodnja kokošnjih jaja u slobodnom uzgoju	67
Proizvodnja peradskog mesa u slobodnom uzgoju	68
LITERATURA I IZVORI PODATAKA	70
PRILOZI	75

1 Uvod

Povoljni prirodni uvjeti za poljoprivrednu proizvodnju na Dugom Otoku omogućili su razvoj i održanje ove djelatnosti na području Općine Sali kroz povijest. Većina kućanstava u općini i danas se bavi poljoprivrednom proizvodnjom, većinom za vlastite potrebe te u manjoj mjeri za tržište. Prepoznajući značenje koje poljoprivreda ima ne samo za gospodarstvo, već i za društvo i okoliš, pokrenut je projekt izrade Strategije razvoja poljoprivrede Općine Sali za razdoblje 2020. – 2024 (dalje u tekstu: Strategija). Projekt je u punom iznosu financiran javnim sredstvima osiguranim u Programu ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. Radi se o sredstvima dostupnim kroz mjeru M07, podmjeru 7.1 kojom se, između ostalog, financira izrada planova za razvoj općina i sela u ruralnim područjima. Ovom strategijom se u prvom redu definira dugoročni smjer razvoja poljoprivrede i dopunskih djelatnosti na području Općine Sali. Ta definicija uključuje dugoročnu viziju i ciljeve te mjere za ostvarenje tih ciljeva. Zbog toga Strategija obuhvaća:

1. detaljnu analizu postojećeg stanja te prigoda i prijetnji iz okruženja,
2. ciljeve razvoja poljoprivrede i dopunskih djelatnosti (prerada na poljoprivrednom gospodarstvu, agroturizam, ostale uslužne aktivnosti),
3. mjere koje će omogućiti ostvarenje zacrtanih ciljeva,
4. financijski okvir provedbe Strategije,
5. procjenu utjecaja Strategije na okoliš.

Zbog važnosti strategije za stanovnike općine, u provedbi projekta pozvani su na suradnju svi bitni dionici razvoja poljoprivrede i s njom povezanih djelatnosti, i to:

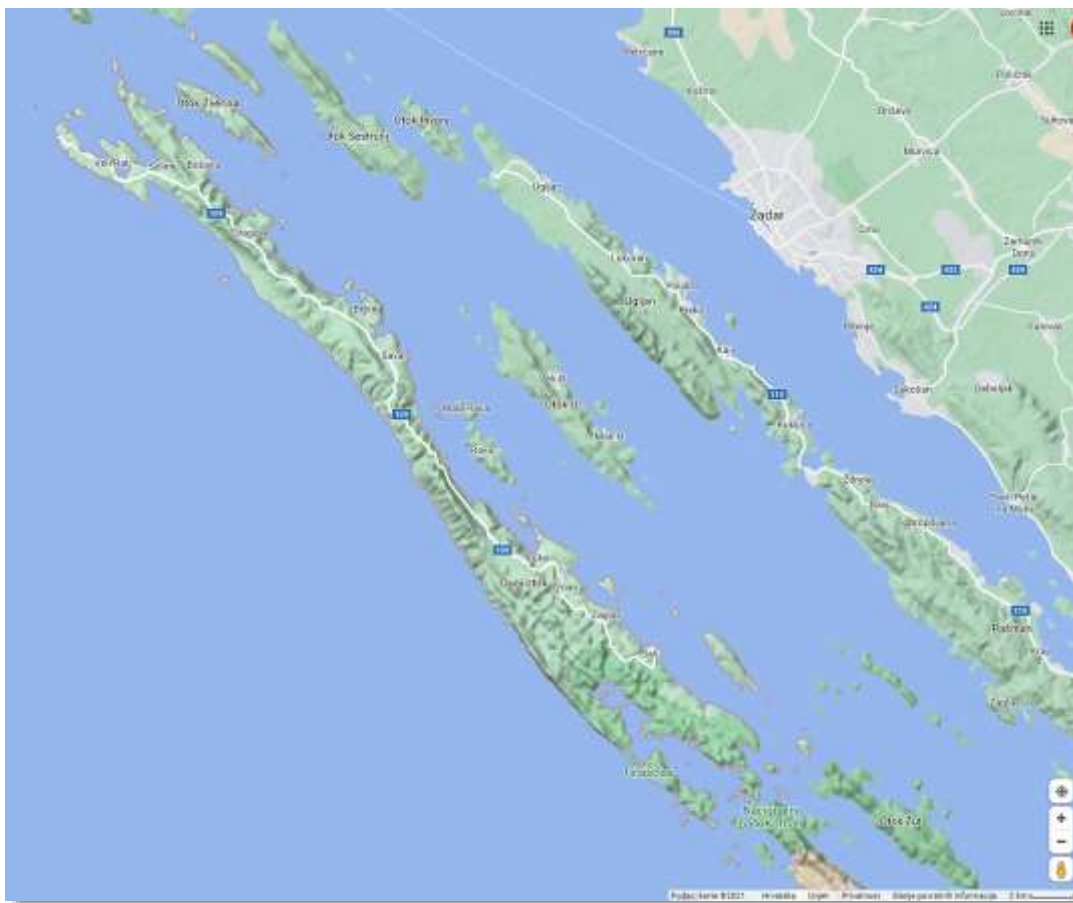
- poljoprivredni proizvođači,
- predstavnici općinske uprave,
- predstavnici aktivnih poduzeća izravno ili neizravno vezanih uz poljoprivredu ili preradu poljoprivrednih proizvoda
- predstavnici zadruga i udruga poljoprivrednika
- predstavnici udruga građana u području ruralnog razvoja, očuvanja tradicijskog nasljeđa i zaštite okoliša,
- predstavnici ustanova čije djelovanje je povezano s poljoprivredom ili poljoprivrednim resursima.

Radi dobivanja što svježije i točnije slike postojećeg stanja u poljoprivredi provedena je anketa među poljoprivrednim proizvođačima te su održani intervjui s ključnim dionicima razvoja poljoprivrede u općini. Također je provedena anketa među ustanovama, udrugama i poduzećima čije poslovanje je vezano uz poljoprivredu, utječe na poljoprivredu ili dijeli prirodne resurse s poljoprivrednom proizvodnjom.

2 Postojeće stanje

2.1 Prirodna obilježja područja

Općina Sali je nalazi se na jugozapadu Zadarske županije. Područje Općine obuhvaća otoke u Dugotočkoj otočnoj skupini zadarskih otoka. Na istoku graniči s općinama Tkon, Pašman, Kukljica, Kali i Preko, a na sjeveru-sjeverozapadu s otocima Grada Zadra. Prema zapadu i jugozapadu je otvoreno more.

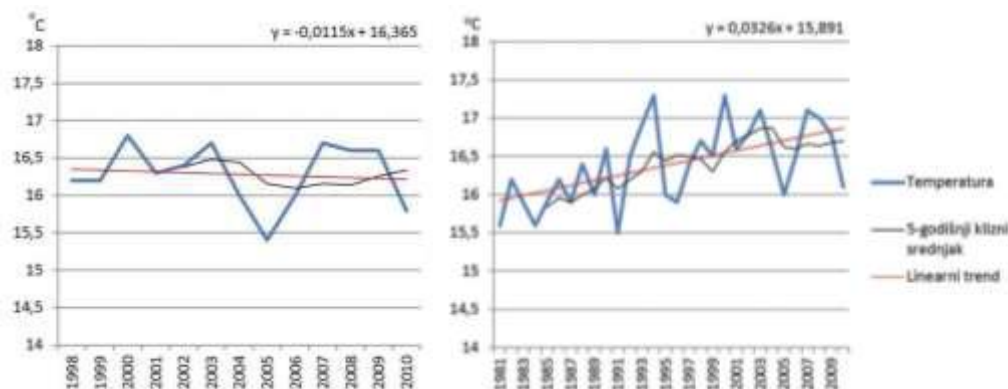
Slika 1. Zemljopisni položaj Općine Sali

Izvor: Google Maps

Otoci Dugotočke skupine su izduženi i usporedni s obalom što čini tzv. dalmatinski tip obale s relativno istaknutom hipsografijom (Faričić & Marelić, 2014.; Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije, 2006.). Visinske kote na otocima su znatno iznad onih na priobalnoj zaravni i često prelaze 200 m. Prevladavaju karbonatne stijene, s dolomitnim zonama okrenutim prema kopnu i vapnenačkim zonama s kamenjarskim pašnjacima. Za poljoprivredu su najvrjednija područja sa smeđim tlima na dolomitnim naslagama kojih ima malo i to na Dugom otoku. Kamenjarski pašnjaci važni su za držanje sitne stoke (Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije, 2006.).

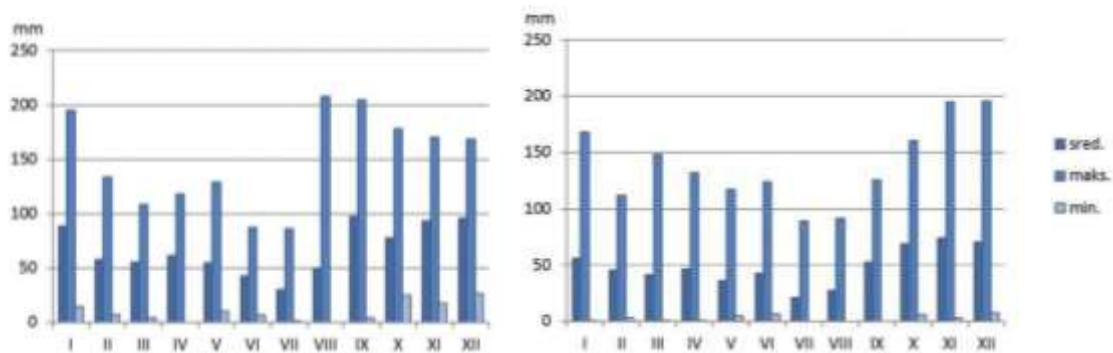
Klima na području općine ima obilježja sredozemne klime sa suhim i vrućim ljetom (klima masline) i pripada tipu Csa prema Köppenu. Klimatski se ovo područje podudara s europskim mediteranskim zimzelenim pojasom u kojem se uzgajaju maslina, vinova loza, smokva, rogač, bajam i slične sredozemne

kulture. Prosječne godišnje temperature se kreću od 16 °C do 16,5 °C, a godišnje amplitude su razmjerno male (16,5 °C do 17,5 °C). Godišnja količina oborina iznosi 804,4 mm na postaji Božava i skromnih 584,0 mm na postaji Vela Sestrica (razdoblje 1981.-2010.). Međutim, s obzirom na potrebe vegetacije, problem je raspored oborina tijekom godine koji je obrnuto proporcionalan temperaturi zraka. Relativna vlaga zraka iznosi u prosjeku 71,5%. Sunčanih dana je dvostruko više tijekom ljetnih mjeseci u odnosu na zimske mjesece, a prosječno trajanja sunčeva sijanja godišnje je oko 2.490 sati. Vjetrovi su prisutni u više od 90% dana u godini, a najučestaliji su vjetrovi jugoistočnog (Božava) i sjeveroistočnog (Vela Sestrica) smjera. Sukladno obilježjima tla i klime, na području Općine Sali prevladava sredozemna zimzelena vegetacija u vidu makije, odnosno degradiranih šumskih zajednica više vrsta tipičnih za Sredozemlje (crnika, zelenika, smrič, smrča, brnistra i dr.) (LAG Mareta, 2017). Uz to, znatan dio površina čine kamenjari na kojima su zastupljene biljne zajednice aromatičnih i bodljikavih biljaka.

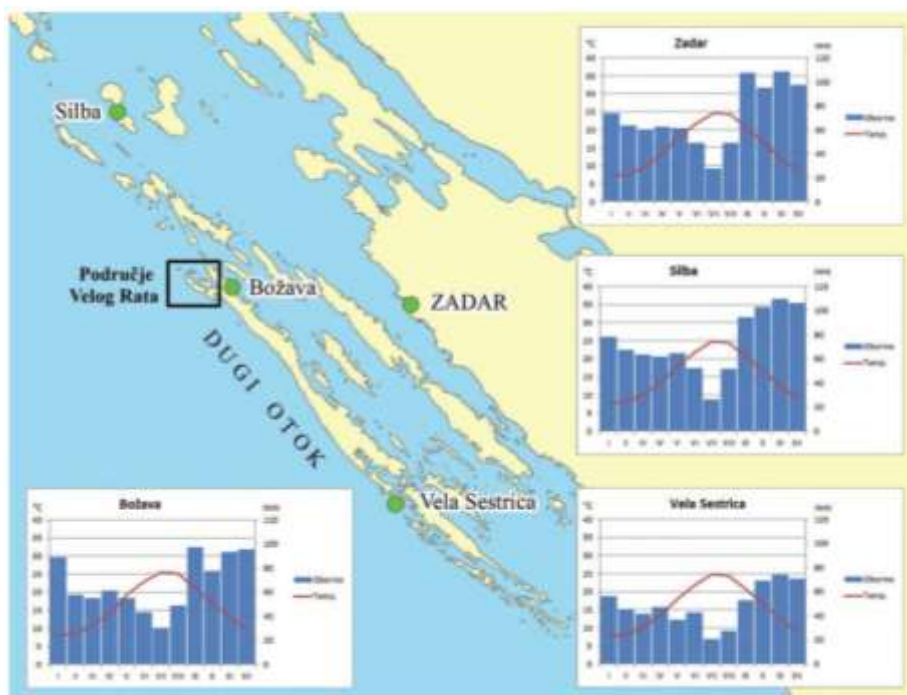
Slika 2. Srednje godišnje temperature zraka na postajama Božava (lijevo, 1998.-2010.) i Vela Sestrica (desno, 1981.-2010.).

Izvor: Preuzeto iz Lozić i sur., 2013.

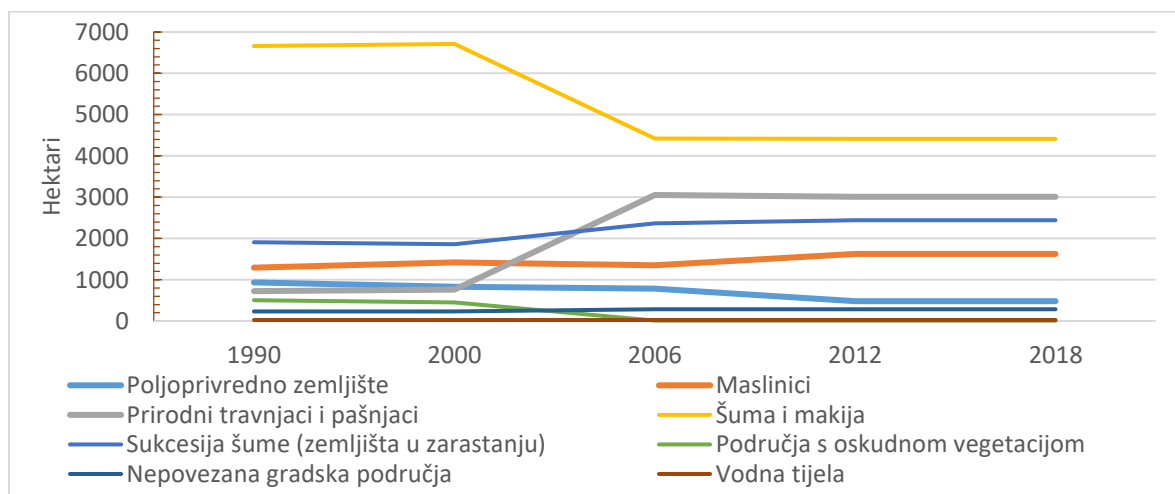
Slika 3. Srednje, maksimalne i minimalne mjesečne količine oborina na mjernim postajama Božava (lijevo, 1998.-2010.) i Vela Sestrica (desno, 1981.-2010.).

Izvor: Preuzeto iz Lozić i sur., 2013.

Slika 4. Klimadijagrami za meteorološke postaje u Općini Sali i bližem okruženju
Izvor: Preuzeto iz Lozić i sur., 2013.

Najveći dio kopnene površine u općini zauzimaju šuma i makija (36%) te prirodni travnjaci i pašnjaci (25%) (2018.). Prema podacima s web portala CLCCro, u razdoblju od 2000. do 2006. su zbog nove kategorizacije znatno smanjene površine pod šumom i makijom, dok su površine pašnjaka i travnjaka povećane. Prema istom izvoru poljoprivredne površine bez maslinika su u razdoblju 1990.-2018. smanjene s 935 na 481 ha, ali su površine pod maslinom povećane s 1.293 ha na 1.625 ha. Zbog toga se, uvjetno rečeno, obradiva površina, kao zbroj površina maslinika i poljoprivrednog zemljišta, nije znatno mijenjala i ima je 2.107 ha (17,14% 2018. godine).

Slika 5. Površine različitih pokrova zemljišta: CLC klase na 3. razini klasifikacije
Izvor: Prema podacima sa: CLCCro, web preglednik podataka o stanju i promjeni pokrova zemljišta po jedinicama lokalne samouprave. <http://corine.haop.hr/dash-municipality>

Geološki, hidrološki i klimatski uvjeti pogodovali su stvaranju posebno vrijednih i atraktivnih dijelova prirode. Zbog toga je je 127,5 ha na području Općine Sali u različitim kategorijama zaštite prirode.

Tablica 1. Površina područja pod zaštitom dijelom ili u potpunosti na području Općine Sali

Naziv	Kategorija/ Podkategorija	Površina (ha)
Kornati	nacionalni park	0,1
Saljsko polje	posebni botanički rezervat	169,8
Sjeverozapadni dio Dugog otoka	značajni krajobraz	624,8
Telaščica	park prirode	2.524,7
Ukupno		3.319,4

Izvor: Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije, 2006.

Na jugoistočnom dijelu Dugog otoka i susjednim manjim otocima, otočićima i hridima je područje Parka prirode Telaščica. Ovim parkom upravlja Javna ustanova Park prirode Telaščica. Na sjeverozapadnom dijelu Dugog otoka je područje značajnog krajobraza o kojem brigu vodi Javna ustanova Natura Jadera. Od dugih prirodnih znamenitosti spomenimo posebni botanički rezervat Saljsko polje. Kao atraktivne pojedinačne lokacije ističu se plaža Sakarun, dugootočki strmci ("stene"), špilja Strašna Peć, špilja Vlakno (pokopan najstariji Dalmatinac, Šime) te uvala Brbišćica.

2.2 Demografska obilježja

Površinom je općina Sali treća po površini, a 25. prema broju stanovnika između 34 jedinice lokalne samouprave (JLS) u Zadarskoj županiji. Broj stanovnika za vrijeme Popisa stanovništva 2011. godine bio je 1698, a najviše stanovnika (740 ili 44%) je bilo u naselju Sali. U samo još četiri naselja broj stanovnika je bio veći od 100: Žman, Zaglav, Luka i Božava (DZS, Popis 2011.).

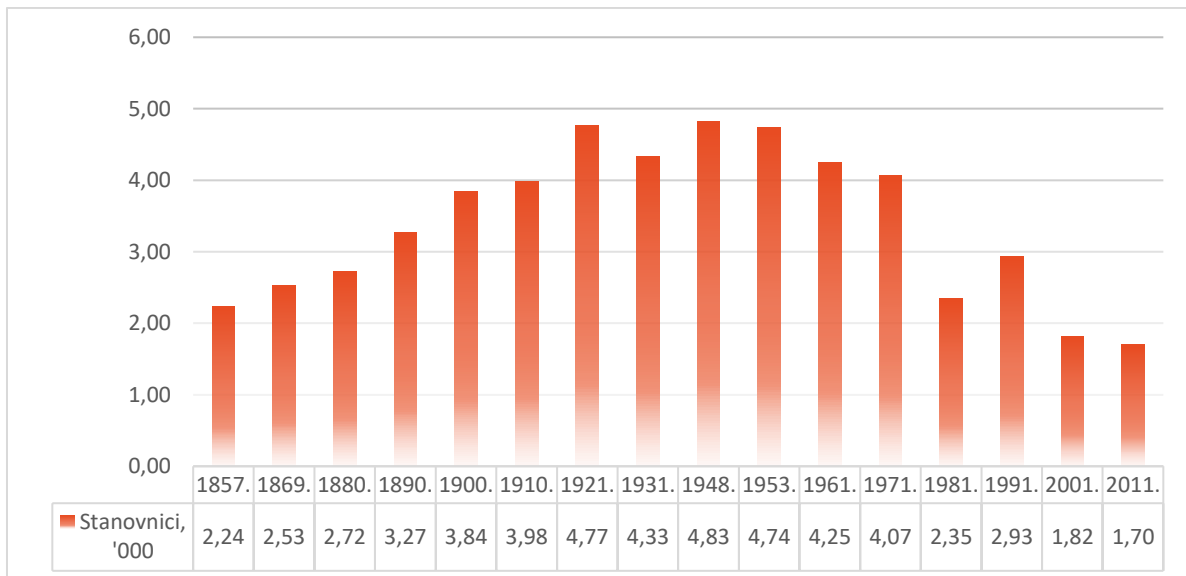
Tablica 2. Broj stanovnika u Općini Sali po naseljima prema popisima stanovništva 2001. i 2011. godine

	2001.	2011.	Indeks 2011./2001.
Ukupno Općina Sali	1820	1698	↓ 93
Sali	769	740	↓ 96
Žman	203	199	↓ 98
Zaglav	184	174	↓ 95
Luka	99	123	↑ 124
Božava	127	116	↓ 91
Brbinj	85	76	↓ 89
Veli Rat	83	60	↓ 72
Savar	57	53	↓ 93
Zverinac	48	43	↓ 90
Verunić	57	40	↓ 70
Soline	66	38	↓ 58
Dragove	42	36	↓ 86

Izvori: Popis stanovništva 2001. i 2011. godine, Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr.

U samo jednom naselju (Luka) broj stanovnika je povećan između dva zadnja popisa. U naseljima, Žman, Sali, Zaglav, Božava i Zverinac smanjenje iznosi do 10%, a najveće smanjenje bilježi naselje Soline (42%). Gustoća naseljenosti iznosila je 2011. godine 13 stanovnika po km², tako da je Općina Sali među najrjeđe naseljenim JLS u županiji. Broj stanovnika se kroz povijest mijenjao, a najviše ljudi je živjelo na ovom

prostoru u razdoblju 1921.-1953. (prosjeak u četiri popisa: 4.667 stanovnika). Postepena deagrarizacija, pad stope prirodnog prirasta te razvoj obalnih centara i napuštanje otoka, doveli su do kontinuiranog pada broja stanovnika tijekom druge polovice 20. stoljeća, osim u razdoblju 1981.-1991. Čini se da se taj broj približio minimumu 2001. godine jer je stopa pada u sljedećem razdoblju znatno niža u odnosu na prethodno razdoblje.

Slika 6. Broj stanovnika u naseljima Općine Sali 1857.-2011.

Izvor: Državni zavod za statistiku, Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. i Popis stanovništva 2011, www.dzs.hr

S obzirom na vrlo nepovoljnu demografsku strukturu, negativni trendovi broja stanovnika nastavit će se i u budućnosti. Prosječna dob stanovništva općine je 10 godina viša od prosječne dobi za Zadarsku županiju, a pokazatelji starenja pokazuju da je područje zašlo vrlo duboko u proces starenja (Tablica 3). Broj stanovnika starih 60 i više godina je 3,6 puta veći od broja stanovnika u dobi 0-19 godina, što je pak 3,1 puta više od istog podatka na razini županije. Stopa prirodnog prirasta je negativna i iznosi -11,19 ‰ na temelju podataka o prirastu iz 2019. godine i broja stanovnika iz 2011.

Tablica 3. Broj naselja, površina i osnovni demografski podaci za Općinu Sali i Zadarsku županiju

		Općina Sali	Zadarska županija
Broj naselja		12	229
Površina, km ²	km ²	127	3.646
Broj stanovnika 2011.		1.698	170.017
Gustoća naseljenosti	stanovnici na km ²	13,32	46,63
Prosječna starost	godine	52,5	41,9
Indeks starenja ⁺	%	359,6	117,4
Koeficijent starosti ⁺⁺	%	44,1	25,5
Stopa prirodnog prirasta	‰	-11,19	-2,32
Vitalni indeks ⁺⁺⁺	%	32,1	79,6

⁺ Indeks starenja: omjer broja osoba starih 60 i više godina i osoba starih 0-19 godina. Poželjno: <40.

⁺⁺ Koeficijent starosti: udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu (%). Poželjno: <=12.

⁺⁺⁺ Vitalni indeks: broj živorođene djece na 100 umrlih osoba (2019.).

Izvori: Stanovništvo i naselja: "Popis stanovništva 2011." (www.dzs.hr) i "Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2019.", Priopćenje (www.dzs.hr).

Površina općine: "Plan navodnjavanja za područje Zadarske županije", 2006. (površina, km²) i "Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja, Popis 2011.", www.dzs.hr.

Broj stanovnika i broj aktivnih stanovnika se u razdoblju između popisa 2001. i 2011. godine smanjio za 7%, što znači da se razina radne aktivnosti nije mijenjala. Međutim, u istom razdoblju došlo je do promjene strukture aktivnog stanovništva jer je udjel zaposlenih osoba povećan s 80,1% na 91,9%. To znači da je nezaposlenost smanjena s visokih 19,9% na 8,1%.

Tablica 4. Ukupno stanovništvo, aktivno stanovništvo, zaposleni i nezaposleni 2001. i 2011. godine u Općini Sali

Godina	Godina	Ukupno stanovništvo	Aktivno	Zaposleni	Nezaposleni
Broj stanovnika	2011.	1.698	520	478	42
	2001.	1.820	558	447	111
Indeks	11/01	93	93	107	38
Aktivno stanovništvo u ukupnom	2011.		30,6%		
	2001.		30,7%		
Zaposleni i nezaposleni u aktivnom stanovništvu	2011.		100,0%	91,9%	8,1%
	2001.		100,0%	80,1%	19,9%

Izvor: Popis stanovništva 2011. i 2001.

Podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za razdoblje 2009.-2021. jasno pokazuju smanjenje broja nezaposlenih osoba u Općini Sali. Za razliku od mnogih drugih dijelova Hrvatske, broj nezaposlenih u općini je pao i tijekom razdoblja gospodarske krize, tako da bazni indeks za 2021. godinu u odnosu na 2009. iznosi 37, a prosječna godišnja stopa promjene broja nezaposlenih je -7,46% (Tablica 5.).

Tablica 5. Broj nezaposlenih osoba u Općini Sali u razdoblju 2009.-2021.

Godina	Broj nezaposlenih osoba	Bazni indeksi (2009.=100)	Godišnje stope promjene
2009.	81	100	-
2010.	79	98	-2,47%
2011.	68	84	-13,92%
2012.	63	78	-7,35%
2013.	69	85	9,52%
2014.	63	78	-8,70%
2015.	54	67	-14,29%
2016.	45	56	-16,67%
2017.	37	46	-17,78%
2018.	34	42	-8,11%
2019.	33	41	-2,94%
2020.	37	46	12,12%
2021.	30	37	-18,92%

Izvor: Hrvatskih zavod za zapošljavanje, Statistika, <https://www.hzz.hr/statistika/>

Podaci o strukturi zaposlenih po djelatnostima za razinu JLS nisu dostupni u statističkim publikacijama DZS. Međutim, moguće je procijeniti ovu strukturu na temelju podataka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Prema ovim podacima u Općini Sali u području djelatnosti A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo na kraju svibnja 2021. godine su bile osigurane 42 osobe od ukupno 479 osiguranika, što je 8,77%. S obzirom da se većina pravnih osoba i obrtnika u području djelatnosti A bavi ribarstvom, tek mali broj od navedene 42 osobe radi u poljoprivredi.

Tablica 6. Osiguranici mirovinskog osiguranja u Općini Sali prema djelatnosti i spolu, stanje na dan 31. 5. 2021.

Osnova osiguranja	A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo			Sve djelatnosti		
	m	ž	svi	m	ž	svi
Svi obveznici osiguranja	30	12	42	275	204	479
Radnici kod pravnih osoba	8	2	10	174	149	323
Poljoprivrednici	5	2	7	5	2	7
Obrtnici	9	1	10	42	15	57
Samostalne profesionalne djelatnosti	0	0	0	8	2	10
Produženo osiguranje u zemlji i inozemstvu	0	1	1	0	2	2
Osiguranici kod samostalnih obveznika plaćanja doprinosa	8	6	14	46	34	80

Izvor: HZMO, Statistika, <https://www.mirovinsko.hr/hr/statistika/860>

S obzirom da nema podataka za nižu razinu od razine područja djelatnosti, možemo pretpostaviti da je u poljoprivredi formalno zaposleno tek oko 10 osoba. Pretpostavka se temelji na broju osiguranika poljoprivrednika i pretpostavci da još nekoliko osoba po drugim osnovama osiguranja radi u području poljoprivrede (obrnici ili samostalni obveznici plaćanja doprinosa).

Činjenica je da je područje općine deficitarno u pogledu domaće radne snage, tako da se radna mjesta popunjavaju s radnom snagom i izvan općine kao i inozemnom radnom snagom. S obzirom na negativne demografske trendove, potreba za "vanjskom" radnom snagom u budućnosti će rasti s rastom i razvojem gospodarstva.

2.3 Gospodarske značajke područja

Od pamtivijeka su stanovnici Jadranskih otoka živjeli od mora i zemlje, što znači da su se bavili poljoprivrednom proizvodnjom i preradom na gospodarstvu te ribarstvom. Važna djelatnost za zapošljavanje i stjecanje dohotka bilo je i pomorstvo, a u 20. stoljeću, posebice tijekom njegove druge polovice, primat preuzimaju turizam i uz njega vezane djelatnosti. I u Općini Sali su danas turizam i ugostiteljstvo prevladavajuće gospodarske djelatnosti koje, uz ribarstvo i preradu ribe, stvaraju najveći dio dodane vrijednosti.

2.3.1 Poslovni subjekti

U službenoj statistici nije raspoloživa informacija o broju poslovnih subjekata po općinama i gradovima prema vrstama. To znači da nije raspoloživ broj pravnih osoba (trgovačka društva, zadruge, ustanove, tijela, udruge, fondovi i organizacije) te obrta i slobodnih zanimanja za pojedinu općinu. Za potrebe ove napravljena je procjena temeljem baze podataka o poslovnim subjektima koju vodi Bisnode d.o.o. U srpnju 2021. godine u ovoj bazi je bilo 227 aktivnih subjekata (Tablica 7). Po broju prednjače obrti (112), a zatim slijede trgovačka društva (65), te udruge (25), ustanove i tijela uprave (14), zadruge (4) i OPG-i (2).

Tablica 7. Poslovni subjekti u Općini Sali u srpnju 2021. godine

Djelatnosti	Broj subjekata u evidenciji	- udjel u broju subjekata, %	Broj subjekata s podacima	Zbroj prihoda, %	- udjel u prihodima, %
Ukupno	227	100,00%	62	147.659	100,00%
A 01 - Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima	3	1,32%	1	231	0,16%
A 03 - Ribarstvo	24	10,57%	5	16.571	11,22%
C 10 - Proizvodnja prehrambenih proizvoda	10	4,41%	8	42.622	28,87%
I 55 - Smještaj	13	5,73%	10	21.302	14,43%
I 56 - Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	35	15,42%	6	1.653	1,12%
Nepoznato i ostale djelatnosti	142	62,56%	32	65.279	44,21%

Izvor: Bisnode d.o.o., Boniteti.hr - baza podataka.

Za dio poslovnih subjekata u evidenciji nema podatka o djelatnosti za koju su registrirani. Podaci koji su raspoloživi pokazuju vrlo mali udjel subjekata u područjima poljoprivrede te proizvodnje prehrambenih proizvoda: svega 13 subjekata. Gotovo dvostruko više je subjekata u djelatnosti ribarstvo. S obzirom na važnost turizma i ugostiteljstva za gospodarstvo općine, izdvojili smo i subjekte u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i pića. Njih je evidentirano 48. Možemo pretpostaviti da se

navedenim djelatnostima bavi i znatan broj oni za koje su nam podaci o djelatnosti nepoznati, a posebno u području usluga smještaja.

Većina poslovnih subjekata iz evidencije nije obavezna objavljivati financijske podatke, tako da ove podatke nalazimo za samo 62 subjekta od njih 227. Oni su u 2020. godini ostvarili ukupne prihode 147,66 milijuna kuna. Tri najveća subjekta gledano po prihodima (MOROVIĆ MARKING D.O.O., MARDEŠIĆ D.O.O., i BOŽAVA, D.D.) ostvarile su svaka prihode veće od 10 milijuna kuna i stvorile 62,78% prihoda svih subjekata u općini. Gledano po djelatnostima bitnim za ovu strategiju, najviši udjel u prihodima svih subjekata ima djelatnost proizvodnje prehrambenih proizvoda (29%), a zatim slijede usluge pružanja smještaja (14%), ribarstvo (11%), djelatnost pripreme i usluživanja hrane i pića (1%) te poljoprivredna proizvodnja sa svega 0,16% od ukupnih prihoda (Tablica 7.). Opet napominjemo da kod korištenja ovih podataka treba imati na umu kako su ovo podaci samo za one subjekte koji su obveznici objave financijskih izvješća. To vjerojatno umanjuje značaj djelatnosti poljoprivrede te pružanja usluga smještaja i ugostiteljskih usluga, jer u njima ima malo obveznika financijskog izvještavanja (većinom su to mali obrti, OPG-i ili samoopisna gospodarstva).

2.3.2 Razvojna razina

Stupanj razvijenosti Općine Sali sagledat ćemo prema indeksu razvijenosti i pokazateljima za njegov izračun¹. Ovi pokazatelji su raspoloživi za sve jedinice regionalne i lokalne samouprave, što omogućuje njihovu usporedbu. Gledano po osam razvojnih skupina, pri čemu u prvu skupinu ulaze najmanje razvijene, a u osmu najrazvijenije JLS, Općina Sali ulazi u 6. razvojnu skupinu. Ova općina je prema vrijednosti indeksa razvijenosti 18. od 34 JLS u Zadarskoj županiji i 170. od 556 JLS u Hrvatskoj. Prema pojedinim pokazateljima za izračun ovog indeksa, općina je visoko rangirana u županiji u pogledu prosječnog dohotka po stanovniku (2.) i stupnja obrazovanja (5.). Međutim, na vrijednost indeksa negativno utječe indeks starenja (najviši među JLS u županiji).

Tablica 8. Indeks razvijenosti Općine Sali, 2018. godine

Pokazatelj	Vrijednost	Rang općine u županiji
Indeks razvijenosti	102,812	18
Prosječni dohodak po stanovniku	32.327,28	2
Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	3.964,08	11
Prosječna stopa nezaposlenosti	7,38%	31
Opće kretanje stanovništva (2016./2006.)	118,03	3
Indeks starenja (2011.)	359,6	1
Stupanj obrazovanja (VSS, 20-65) (2011.)	19,12%	5

Izvor: Prema podacima iz "Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti jedinice lokalne samouprave 2018.", <https://razvoj.gov.hr>

2.3.3 Poljoprivreda i ruralni prostor

Poljoprivreda je stoljećima bila jedan od glavnih izvora zaposlenja, hrane i pića te proizvoda za razmjenu. Geografski, geološki i klimatski uvjeti uvjetovali su odabir biljnih vrsta i domaćih životinja koje se uzgajaju na otoku. Od bilja, to su u prvom redu maslina, vinova loza, povrće, različite vrste voća te u manjoj mjeri oranični usjevi. Osim utjecaja na odabir vrsta, obilježja okoliša uvjetovala su i specifične tehnike obrade

¹ Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti jedinice lokalne samouprave, 2018., <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/regionalni-razvoj/110>).

tla, maksimalnog očuvanja obradivih površina i zaštite tla od erozije. Tako su nastali tipični krajobrazi dalmatinskog krša: male parcele na terasama omeđene sustavom suhozida. O dugoj povijesti uzgoja mediteranskih kultura na Dugom otoku svjedoči značajni krajolik Saljsko polje, botanički rezervat u kojem pojedina stabla masline imaju do 700 godina.

Zbog nedostatnih površina za uzgoj krmnog bilja, stočarstvo se oduvijek temeljilo na krškim pašnjacima i prirodnim travnjacima. To su ujedno i najzastupljenije kategorije poljoprivrednih površina na otoku. Od stoke su najzastupljenije koze i ovce, dok je broj ostalih vrsta domaćih životinja vrlo mali.

Prema podacima o stanju i promjeni pokrova zemljišta po jedinicama lokalne samouprave (<http://corine.haop.hr/dash-municipality>), poljoprivredne površine u Općini Sali zauzimaju 41,64% ukupne površine općine ili 5.119 ha (2018.). Većina površina je u privatnom vlasništvu, a u državnom vlasništvu je 333,63 ha. U poljoprivrednim površinama je daleko najveći udio prirodnih travnjaka koji s 3.012 ha imaju udjel 58,84%. Maslinici su na 1.625 ha, odnosno, 31,76% poljoprivrednih površina. Ostalog poljoprivrednog zemljišta, na kojem može biti i znatan udjel prirodnog biljnog pokrova, ima 481 ha ili 9,40% poljoprivrednih površina prema ovom izvoru.

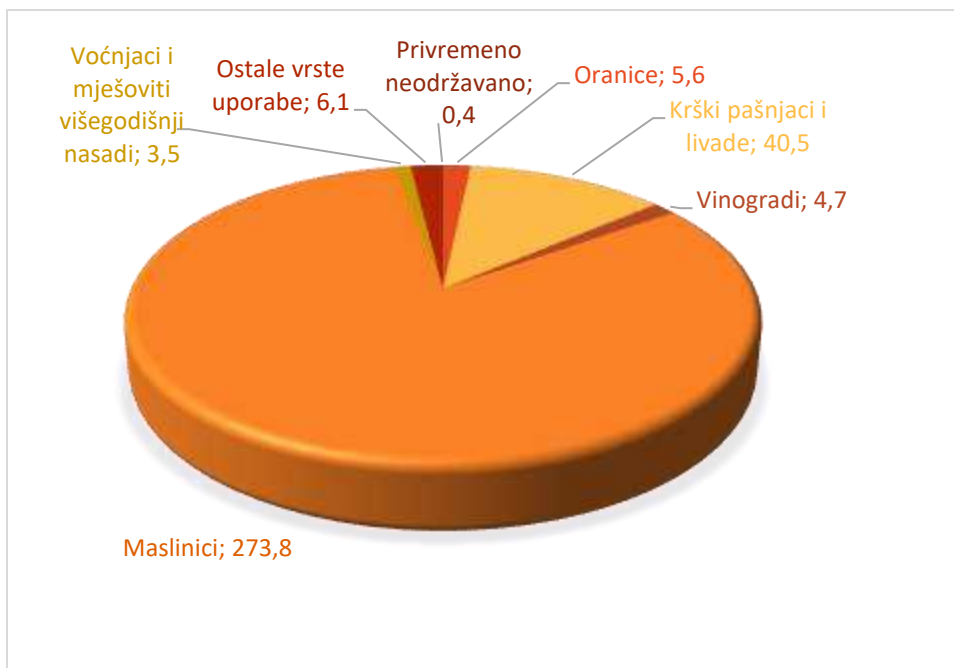
Precizniji podaci o stvarno korištenom poljoprivrednom zemljištu dostupni su iz sustava ARKOD kojeg vodi Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR). U ovom sustavu evidentirane su sve površine koje su poljoprivredna gospodarstva prijavila kao korištene radi ostvarenja prava na različite vrste potpora. Činjenica je da sustav ne obuhvaća sve postojeće poljoprivredne parcele, no svakako obuhvaća sve površine relevantne za poljoprivrednu proizvodnju. Prema ovom izvoru, gospodarstva Općine Sali raspolagala su 2020. godine sa svega 335 ha površina, što je 32 ha manje nego 2018. godine kad je ukupna površina bila najveća.

Tablica 9. Poljoprivredne površine i broj parcela poljoprivrednih gospodarstava Općine Sali 2016.-2020., stanje 31. 12.

	2016	2017	2018	2019	2020
Ukupna površina, ha	360	363	367	341	335
Ukupan broj parcela	1.537	1.560	1.603	1.635	1.593
ha po parceli	0,23	0,23	0,23	0,21	0,21

Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/arkod/>.

Najviše je površina na područjima naselja Sali (170,28 ha), Žman (66,34 ha) i Zaglav (25,93 ha) (Tablica u prilogu). Broj parcela se tijekom razdoblja 2016.-2020. mijenjao između 1.537 i 1.635, a prosječna površina jedne parcele između 0,21 i 0,23 ha. S obzirom na vrstu uporabe, najveći dio poljoprivrednih korištenih površina jest pod maslinama i krškim pašnjacima. Pojedinačni udio svih ostalih vrsta uporabe jest manji od 10% (Slika 7).

Slika 7. Površine prema vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta za Općinu Sali u ARKOD-u, 31.12.2020. (u hektarima)

Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/arkod/>.

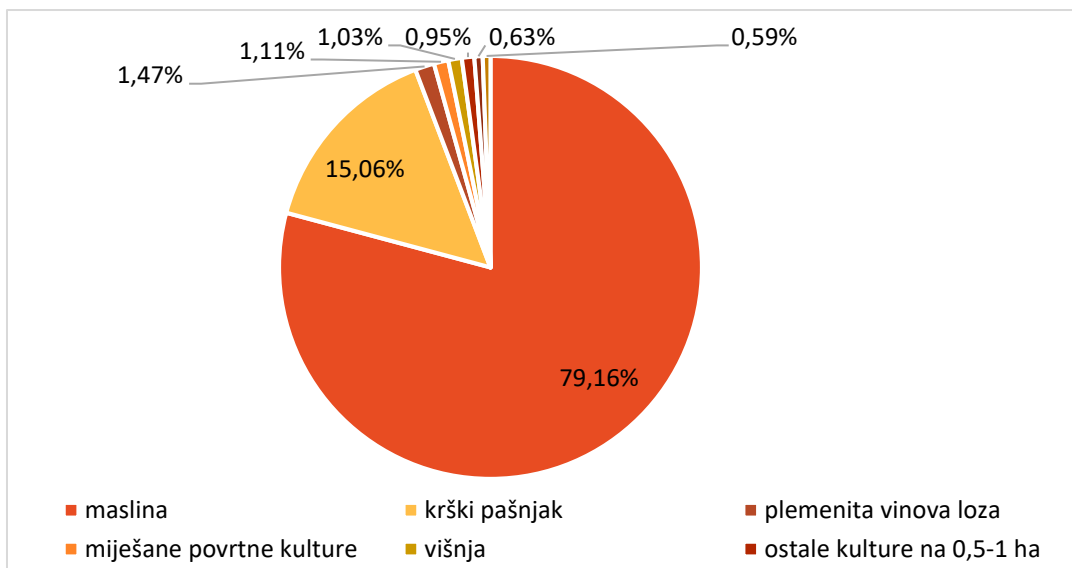
Podaci iz sustava AGRONET, kojim također upravlja APPRRR, daju nam uvid u strukturu sjetve, odnosno, korištenja obradivih površina po kulturama. U AGRONETU se podaci formiraju na temelju jedinstvenih zahtjeva poljoprivrednih gospodarstava za potpore. U Općinu Sali je 2020. godine bilo zabilježeno ukupno 263,15 ha pod konvencionalnom i 28,79 ha pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom. Ukupne površine pod konvencionalnom proizvodnjom smanjene su u razdoblju 2017.-2020. za 16 ha ili 5,72%.

Tablica 10. Korištene površine prema jedinstvenim zahtjevima za potporu, AGRONET, 2017.-2020.

Opis	2020	2019.	2018.	2017.
Konvencionalna poljoprivreda	263,15	249,30	278,80	279,13
- prosjek, tražena površina	4,46	5,09	5,93	6,07
Ekološka poljoprivreda	28,79	15,02	50,19	
- prosjek površina po zahtjevu	2,88	1,37	5,58	
Ukupno	291,94	264,32	328,99	

Izvor: Prema "Tražene kulture na jedinstvenom zahtjevu", 2017.-2020., <https://www.apprrr.hr/agronet/>.

U površinama pod konvencionalnom proizvodnjom dominiraju masline s udjelom 79,16%, a znatan je i udio krških pašnjaka (15,06%). Samo još vinova loza ima udjel viši od 1%, dok sve ostale kulture pojedinačno imaju udjele manje od 1%. Na temelju ovih podataka nameće se zaključak da su lokalna poljoprivredna gospodarstva u komercijalnoj proizvodnji usmjerena na uglavnom na masline, a u manjoj mjeri i na vinovu lozu te povrće i voće.

Slika 8. Udjeli površina konvencionalne proizvodnje po kulturama u Općini Sali, AGRONET, 2017.-2020. Izvor: Prema "Tražene kulture na jedinstvenom zahtjevu", 2017.-2020., <https://www.aprrr.hr/agronet/>.

U ekološkoj proizvodnji najviše je površina krških pašnjaka (14,03 ha) i maslina (12,63 ha). Sve ostale kulture se uzgajaju na manje od 1 ha po kulturi.

Što se tiče stoke, u Općini Sali najviše se uzgajaju koze, ovce i magarci. U 2020. godini su po četiri gospodarstva držala koze i ovce, dva gospodarstva magarce i jedno gospodarstvo konje. Broj gospodarstava sa stokom je stabilan u razdoblju 2016.-2020., dok se broj stoke postepeno smanjuje, što posebice vrijedi za najbrojnije vrste: ovce i koze. Broj ovaca je u ovom razdoblju smanjen za 29 grla ili 27%, a broj koza za 84 grla ili 31%. Međutim, zamjećuje se usporenje stope pada broja grla za ove dvije vrste s 2019. na 2020. Broj magaraca je ustaljen na 15 grla, a jedno gospodarstvo drži jednog konja.

Tablica 11. Broj gospodarstava s domaćim životinjama i broj domaćih životinja u Općini Sali 2016.-2020.

Vrsta životinja	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Mini grafikon
Broj gospodarstava s domaćim životinjama						
Konji	1	1	1	1	1	
Magarci	1	2	2	2	2	
Svinje		1	1			
Ovce	3	5	4	4	4	
Koze	5	4	4	4	4	
Broj domaćih životinja						
Konji	2	1	1	1	1	
Magarci	13	15	15	15	15	
Svinje		11	11			
Ovce	106	106	98	79	77	
Koze	274	298	258	196	190	

Izvor: Prema podacima iz "Izveštaji: Broj domaćih životinja", 2017.-2021., HPA, <https://hpa.mps.hr/jrdz-izvjestaji/broj-domacih-zivotinja/>

Gospodarstva s ovcama se nalaze u naseljima Božava, Žman, Zaglav i Sali. Najviše koza imaju gospodarstva naselja Žman, a znatno manje ih je na područjima Brbinja i Božave (Tablica 12). Ovce i koze uzgajaju se za meso, kao i za proizvodnju mlijeka koje se prerađuje u sir. Najviše magaraca jest u utočištu za magarce koju vodi PP Telaščica. Uzgajaju se gotovo isključivo radi očuvanja nasljeđa, tradicije i ljubavi prema ovoj životinji. Osim stoke, dva poljoprivredna gospodarstva imaju pčele i to ukupno 90 pčelinjih zajednica.

Tablica 12. Broj stoke i pčelinjih zajednica u Općini Sali po naseljima 2019. godine

Naselje	Pčelinje zajednice	Ovce	Koze	Konji	Magarci
Božava		26	19		
Brbinj			44		
Luka					2
Sali		13			15
Veli Rat	60				
Verunić					
Zaglav		14			
Žman	30	26	133	1	
Ukupni zbroj	90	79	196	1	17

Izvor: Jedinstveni registar domaćih životinja, HAPIH.

U Upisniku poljoprivrednih gospodarstava (Upisnik, APPRRR) je 2020. godine bilo upisano 258 poljoprivrednih gospodarstava sa sjedištem u Općini Sali. Pod poljoprivrednim gospodarstvima se podrazumijevaju poslovni i drugi subjekti s poljoprivrednom proizvodnjom. U najvećem broju tu se radi o obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (242) i samoopskrbnim poljoprivrednim gospodarstvima (11). Po dva gospodarstva su obrti i trgovačka društva, a jedno se vodi kao "druge pravne osobe".

Tablica 13. Broj poljoprivrednih gospodarstava prema tipu i po naseljima u Općini Sali 2020. godine

	OPG	Obrt	Samoopskrbno PG	Trgovačko društvo	Druge pravne osobe	Ukupno
Sali	101		3	1	1	106
Zaglav	35		2			37
Žman	30	1		1		32
Luka	19					19
Brbinj	15		1			16
Božava	13					13
Soline	7		1			8
Veli Rat	6	1	1			8
Dragove	4		3			7
Savar	5					5
Verunić	4					4
Zverinac	3					3
Ukupno	242	2	11	2	1	258

Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>.

Kako je vidljivo iz Tablice 13, daleko najviše gospodarstava smješteno je na području naselja Sali (41%). Slijede naselja Zaglav i Žman, pa Luka, Brbinj i Božava te ostala naselja s manje od 10 gospodarstava.

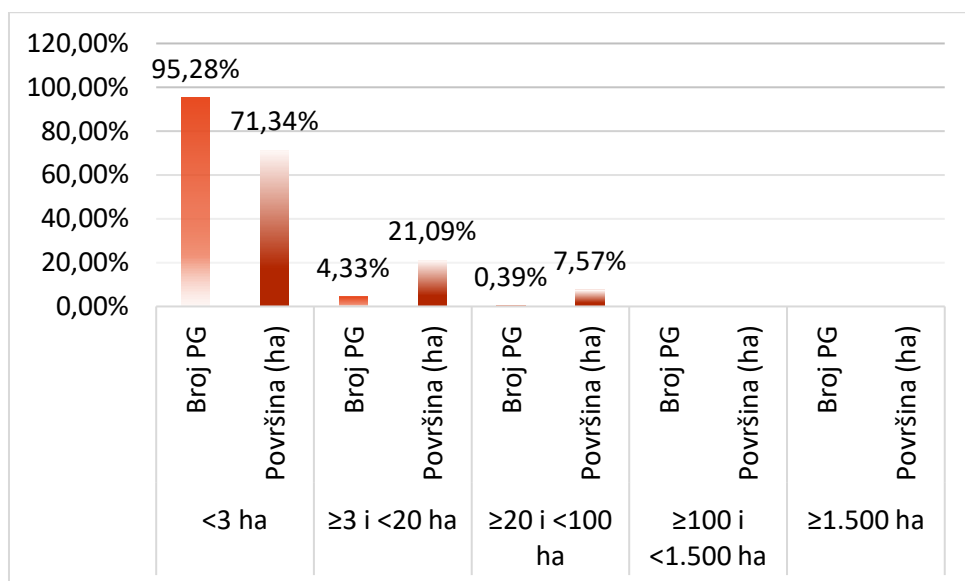
Broj gospodarstava u Upisniku PG se tijekom razdoblja 2016.-2020. mijenjao po prosječnoj stopi promjene 0,7%. Pri tome je nakon pada broja u razdoblju 2017.-2018. došlo do znatnog povećanja, da bi se zatim broj vratio blizu onoga s početka razdoblja.

Tablica 14. Broj poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali prema Upisniku PG 2016.-2020.

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
	252	239	244	265	258
Bazni indeks	100	95	97	105	102
Stopa promjene		-5,2%	2,1%	8,6%	-2,6%

Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>.

Podaci iz baze ARKOD daju nam uvid u strukturu poljoprivrednih gospodarstava prema korištenoj poljoprivrednoj površini. S obzirom na korištenu poljoprivrednu površinu, najviše gospodarstava (njih 242 ili 95%) je u skupini s manje od 3 ha (Slika 9). Gospodarstava u skupini ≥ 3 i < 20 ha ima svega 11 ili 4%, a svega je jedno gospodarstvo u skupini ≥ 20 i < 100 ha. Nema gospodarstava u skupinama sa 100 ili više ha.

Slika 9. Struktura broja i korištenih površina poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali 2020. godine
Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/arkod/>.

Ukupno je u ARKOD-u 2020. godine evidentirano 356,36 ha korištenog poljoprivrednog zemljišta, što na 254 gospodarstva daje prosjek od 1,40 ha po gospodarstvu. Prosječna korištena površina za skupinu < 3 ha je 1,05 ha, za skupinu ≥ 3 i < 20 ha prosjek je 6,83 ha, a za skupinu ≥ 20 i < 100 ha 26,98 ha.

Podaci o proizvodnji i prodaji proizvoda poljoprivrede i prerade na gospodarstvu ne postoje u službenoj statistici. U studiji iz 2020. godine (Agrarno savjetovanje d.o.o.), a na temelju ankete koja je provedena na 23% gospodarstava iz Općine Sali, nalazimo procjene o količini proizvodnje za glavne poljoprivredne proizvode. Od biljnih proizvoda, gospodarstva najčešće proizvode masline i

maslinovo ulje, krumpir, grožđe i vino, rajčicu, citruse, smokvu, rogač itd. Više od 90% gospodarstava ima masline, a nešto više od 40% iz uzgaja krumpir kao najzastupljeniju povrtnu kulturu. Uglavnom se radi o malim količinama, tako da većina maslinara proizvodi do nekoliko stotina litara ulja, a krumpira se proizvodi uglavnom do 500 kg po gospodarstvu. Na temelju prosječnih količina i udjela gospodarstava s proizvodnjom, možemo procijeniti ukupnu proizvodnju maslinovog ulja u općini na 75 tisuća litara, a krumpira na 76 t. Najveću tržišnost, odnosno, omjer prodanih i proizvedenih količina, nalazimo kod maslinovog ulja: 82%. Kod ostalih proizvoda temeljenih na uzgoju bilja tržišnost je niža od 50% (Agrarno savjetovanje, 2020).

Tablica 15. Tablica Poljoprivredna proizvodnja poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali prema anketi 2020. godine (N=63)

	Broj gospodarstava	Godišnja proizvodnja	Srednja vrijednost	Tržišnost, %	Procjena za Općinu Sali*	
					Godišnja proizvodnja	Prodaja
Krumpir, kg	25	18300	732	43	76.250	32.788
Maslinovo ulje, l	57	18020	316	82	75.050	61.541
Vino, l	10	8800	880	43	36.667	15.767
Rajčica, kg	7	1530	219	46	6.388	2.938
Mandarina, kg	6	664	111	6	2.775	167
Limun, kg	6	290	48	31	1.200	372
Smokva, kg	5	620	124		2.583	
Rogač, kg	3	350	117	32	1.463	468
Med, kg	2	500	250	100	2.083	2.083
Sir, kg	1	2000	2000	100	8.333	8.333
Kozlići za meso, grla	1	100	100	100	150	150

* Na temelju ukupnog broja gospodarstava, udjela gospodarstava s pojedinom proizvodnjom i tržišnosti. Izvor: Prema podacima iz: Studija: Analiza tržišta za poljoprivredne proizvode i autentične lokalne suvenire u Općini Sali, 2020.

Broj gospodarstava koji se bave stočarstvom i pčelarstvom te preradom stočarskih proizvoda je mali. Količine koje se proizvode su također male. Prema procjeni, proizvodnja sira na području cijele općine ne prelazi 3.000 kg, a broj kozlića i janjadi za meso mogao bi biti oko 250 grla. Proizvodnja meda u općini je između 500 i 1000 kg godišnje, a proizvedene količine kolebaju iz godine u godinu. Proizvodi stočarstva i prerade stočarskih proizvoda u znatno većoj mjeri se prodaju u odnosu na biljne proizvode: tržišnost za neke proizvode iznosi i 100%, jer se tek male količine utroše za potrebe kućanstva. Prodaju ovih proizvoda pospješuje izravna prodaja na gospodarstvu.

S obzirom da su gospodarstva vrlo mala na njima nije angažiran znatan rad. Broj osoba angažiranih u poljoprivredi, puno radno vrijeme ili povremeno, možemo procijeniti prema broju nositelja i članova obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koji je raspoloživ u Upisniku PG. Na poljoprivrednim gospodarstvima tipa OPG bilo je 2020. godine 242 nositelja i 107 članova. To znači da je ukupan broj osoba koje su bile angažirane u njihovoj poljoprivrednoj proizvodnji 349 ili 1,4 po OPG-u. Vjerojatno je da većina njih u poljoprivredi radi povremeno, odnosno, da nisu puno radno vrijeme zaposleni na gospodarstvima.

Nositelji gospodarstava najvećim dijelom imaju srednju školu (52% od 163 gospodarstava za koja postoje podaci). Udio nositelja sa završenom osnovnom školom je 24%, a s visokoškolskim obrazovanjem 18%. Nositelja s nezavršenom osnovnom školom ima 11 ili 7% (Upisnik PG, APPRRR). Posebno je zabrinjavajuća demografska slika poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali. Nositelja koji ulaze u skupinu mladih poljoprivrednika (dob manje od 41 god.) ima svega 9 ili 3,49%. S druge strane, u dobnoj skupini iznad 60 godina je 76% nositelja, a stariji od 65 godina imaju udio 67%. Bez promjena u dobnoj strukturi nositelja gospodarstava ne može se očekivati dugoročna održivost, a posebice razvoj poljoprivrede kakvu smo dosad poznavali.

Tablica 16. Broj poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali po dobnim skupinama nositelja 2020. godine

Pokazatelj	Dobne skupine, godine							Ukupno
	<41	41-45	46-50	51-55	56-60	61-64	>65	
Broj nositelja	9	5	7	17	25	23	172	258
Udio u broju nositelja	3,49%	1,94%	2,71%	6,59%	9,69%	8,91%	66,67%	100,00%

Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>.

Jedan od bitnih razloga zašto se ljudi bave poljoprivredom i obrađuju zemlju, unatoč malim površinama po gospodarstvu, svakako je sustav potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju iz javnih izvora. Najviše potpora gospodarstva Općine Sali su 2020. godine ostvarila iz različitih mjera ruralnog razvoja. Prema podacima APPRRR, gospodarstva općine su ukupno u 2020. godini primila 2.407.546 kuna potpora. Na popisu primatelja potpora su 63 gospodarstva, tako da je prosjek ukupne potpore po gospodarstvu 38.215 kuna.

Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/arkod/>.

Tablica 17. Potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju iz proračuna Republike Hrvatske i Europske unije 2020. godine na području Općine Sali

Opis	Vrijednost
Broj gospodarstava	63
Ukupno	2.407.546,06 kn
Prosječno po gospodarstvu	38.215,02 kn
Medijan	10.234,80 kn
Najviše po gospodarstvu	699.674,35 kn
Najmanje po gospodarstvu	5.201,43 kn
Udjel 5% s najvećim potporama (3)	50%
Udjel 10% s najvećim potporama (6)	62%

Izvor: Prema podacima APPRRR, <https://www.apprrr.hr/baza-korisnika-potpورا/>.

Najveći udio u ukupnom iznosu isplaćenih potpora imaju sredstva iz Mjere 4 (M4) Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. Veli udio imaju i mjere M6 i M13 ovog programa², te Program osnovnih plaćanja. Gospodarstva se znatno razlikuju po veličini i vrstama proizvodnje, tako da velike razlike postoje i u potporama po gospodarstvu. Zbog toga je za 3 gospodarstva s

² Nazivi ovih mjera ruralnog razvoja za poljoprivredna gospodarstva prema Programu ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. jesu: M4: Ulaganje u fizičku imovinu, M6: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja, M13: Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima.

najvećim iznosom potpora isplaćeno 50% ukupnog iznosa, a prvih 6 gospodarstava po iznosu potpore primilo je 62% potpora za područje općine. Pola gospodarstava primilo je potpore manje do 10.235 kn po gospodarstvu.

Tablica 18. Potpore poljoprivredi i ruralnom na području Općine Sali prema vrstama potpora 2020. godine

Opis	Iznos, kn	
Ukupno	2.407.546,06	100,00%
Ulaganja u fizičku imovinu - Mjera 4	634.174,87	26,34%
Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja - Mjera 6	383.778,93	15,94%
Plaćanja povezana s područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima - Mjera 13	249.664,13	10,37%
Program osnovnih plaćanja	211.580,39	8,79%
Poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene - Mjera 10	148.790,76	6,18%
Plaćanje za poljoprivredne prakse korisne za klimu i okoliš	148.260,87	6,16%
Ostali programi potpore (12 programa s udjelom <5%)	631.296,12	26,22%

Izvor: Prema podacima APPRRR, <https://www.apprrr.hr/baza-korisnika-potpore/>.

Vrlo mali broj poljoprivrednih gospodarstava ima registriranu dopunsku djelatnost, iako postoji veći broj kućanstava koja se bave izradom rukotvorina, suvenira, prerađevina od samoniklog bilja i sličnih lokalnih proizvoda. U registru dopunskih djelatnosti vode se dva gospodarstva od kojih je jedno registrirano za turističke usluge uključivo vinotočje ili kušaonicu, a drugo za proizvodnju prehrambenih proizvoda od pretežito vlastite sirovine: uzgojenog ili samoniklog bilja i plodova. Ekonomska održivost malih poljoprivrednih gospodarstava, a takva su najvećim dijelom gospodarstva u Općini Sali, ne može se osigurati bez dopunske djelatnosti ili stvaranja dodane vrijednosti. Zato će bit nužno promovirati, razvijati i poticati proizvođače da, pojedinačno ili zajedničkim snagama, povećavaju vrijednost postojećim i stvaraju nove proizvode dodane vrijednosti.

Više je razloga što se poljoprivreda i poljoprivredne površine desetljećima napuštaju tijekom zadnjih desetljeća. Osim već spomenutih nepovoljnih prirodnih uvjeta za intenzivnu proizvodnju, deagrarizacije i ponude višeg životnog standarda od rada izvan poljoprivrede i/ili otoka, tu je i konkurencija u vidu turizma i ugostiteljstva. Osim što odvođe radnu snagu iz poljoprivrede, u ovim djelatnostima postoji stalna potreba za širenjem kapaciteta, a to znači za širenjem naselja. Još jedna djelatnost koja konkuruje poljoprivredi, i to u pogledu zemljišta, jest lovstvo. S namjerom razvoja ponude lovnog turizma, lovci nastoje ojačati zajednice divljači koja na nekim područjima čini znatne štete poljoprivredi.

S pravnog gledišta, razvoj ograničava činjenica da je većina površina podijeljena u male parcele u privatnom vlasništvu što često onemogućava izgradnju pristupnih puteva. Osim toga, mnoge parcele su opterećene problemom neriješenih vlasničkih odnosa s vlasnicima koji ne žive na otoku ili u

prekomorskim zemljama. Zbog toga je velik broj parcela koje godinama nisu obrađivane i nemaju više obilježja poljoprivrednog zemljišta.

Vrlo veliko ograničenje za povećanje poljoprivredne proizvodnje svakako je nedostatak vode za navodnjavanje. Visoke temperature i nedostatak oborina u ljetnim mjesecima uzrokuju suše upravo u vrijeme vegetacije poljoprivrednih kultura, što stvara potrebu za navodnjavanjem. Otok nije povezan s kopnenim vodovodnim sustavom, tako da u ljetnim mjesecima otočka crpilišta ne mogu podmiriti povećane potrebe pitke vode zbog turizma, pa vode za navodnjavanje poljoprivrednih kultura nema.

2.3.4 Turizam i ugostiteljstvo

Razvoj turizma i ugostiteljstva ponudio je viši dohodak i zaposlenje, ali je s druge strane doprinio zanemarivanju poljoprivrede. Naime, potrebe za novim smještajnim i ugostiteljskim kapacitetima dovode do stalnog rasta izgrađenih površina nauštrb poljoprivrednih, potrebe za radnicima turizmu i ugostiteljstvu odvođe radnu snagu iz poljoprivrede.

Nakon turistički rekordne 2019. godine turistička djelatnost u 2020. godini bilježi velik pad zbog pandemije COVID-19. Međutim, već 2021. godine turizam se potpuno oporavio i postignuti su novi turistički rekordi. Broj turističkih noćenja 2021. godine bio je za 8% veći u odnosu na 2019. godinu.

U 2019. godini na području Općine Sali zabilježeno je više od 30 tisuća dolazaka i preko 200 tisuća turističkih noćenja. Ukoliko to prevedemo u uvjetne stanovnike tijekom četiri mjeseca (broj noćenja podijeljen sa 120) dolazimo do 1667 uvjetnih stanovnika. Može se reći da se broj stanovnika tijekom četiri ljetna mjeseca udvostruči. Uglavnom se radi o stranim turistima koji čine više od 80% navedenih brojki. Međutim, ako se navedenim brojkama dodaju izletnici i nautičari u špici sezone, ukupan broj osoba koje se nalazi na području općine veći je od 12.000 osoba dnevno.

Tablica 19. Ukupan broj postelja, dolasci i noćenja turista u Općini Sali 2017.-2019.

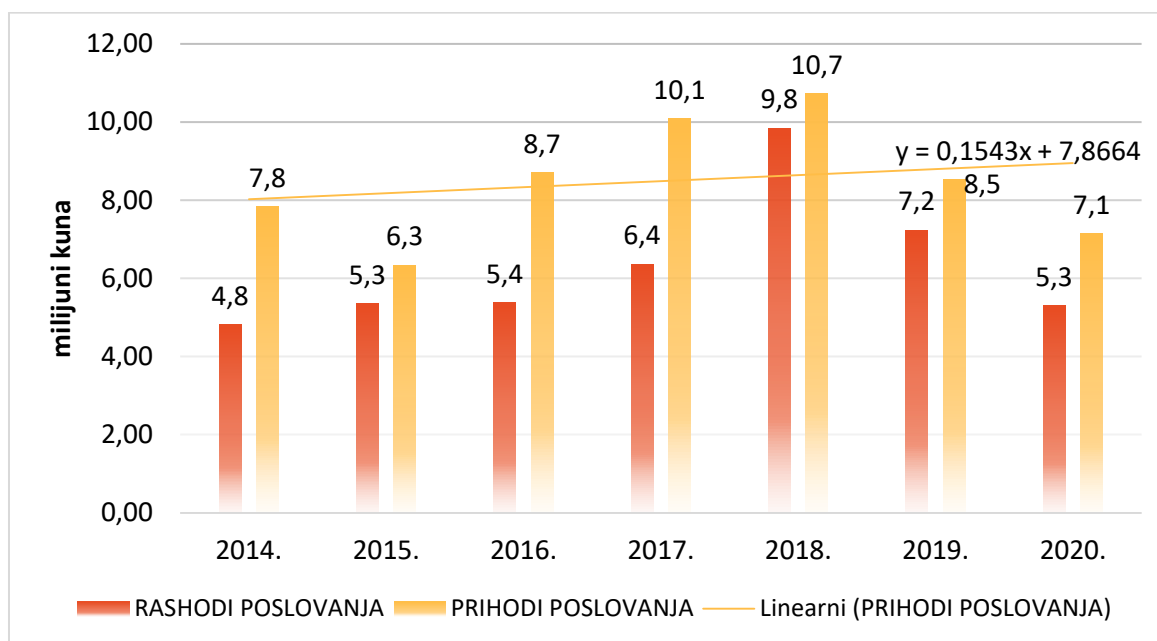
Godina	Postelje	Dolasci		Noćenja	
		Ukupno	Udio stranih turista	Ukupno	Udio stranih turista
2019	3.563	30.787	82%	205.741	84%
2018	3.298	27.956	81%	191.655	83%
2017	3.205	27.389	81%	192.289	83%

Izvor: Statistička izvješća, Turizam u 2017., 2018. i 2019., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr

Veliki broj turista u turističkoj sezoni znatno povećava potražnju za životnim potrepštinama, uključivo hranu. Na žalost, ograničena ponuda lokalnih proizvoda nije količinom i kvalitetom sukladna potražnji prehrambenih proizvoda u turizmu i ugostiteljstvu, tako da se poljoprivreda nije značajnije okoristila razvojem tog sektora.

2.4 Općinski proračun

U zadnjih pet godina (2016.-2020.) u godišnjem proračunu Općine Sali događale su se znatne promjene. Prihodi poslovanja u općinskom proračunu porasli su do 2018. godine za 2 milijuna kuna, da bi zatim u 2019. godini pali za 2,2 milijuna kuna. Pad je nastavljen i 2020. godine tako da je proračun smanjen s maksimalnih 10,72 milijuna kuna prihoda u 2018. godini na 7,2 u 2020. godini.

Slika 10. Godišnji proračun Općine Sali: prihodi poslovanja i rashodi poslovanja

Izvor: Ministarstvo financija, Državna riznica, Ukupno PR-RAS i RAS-funkcijski županija, gradova i općina

Izvorni prihodi proračuna, odnosno ukupni proračun umanjeno za decentralizaciju, kapitalne projekte, vlastite i namjenske prihode te primitke od zaduživanja, imali su isti trend kao i poslovni prihodi.

Rasli su s 1,7 milijuna kuna 2016. godine na 5,0 milijuna kuna 2018. godine, da bi zatim pali na 2,5 milijuna kuna u 2020. godini. To kolebanje posljedica je naplate komunalnog doprinosa od legalizacije bespravnih objekata.

Godišnje subvencije poljoprivrednicima iz proračuna iznosile su oko 20.000 kuna u razdoblju 2014.-2017., da bi se zatim postepeno smanjivale do 11.144 kune 2020. godine.

Velike promjene godišnjeg proračuna i ovisnost o primicima iz pomoći su karakteristične za male JLS, odnosno za JLS s razmjerno malim proračunom. Zbog toga, unatoč dugoročno pozitivnoj stopi promjene u razdoblju od 2014. do 2020. godine (Slika 10), općina se u razvojnim nastojanjima ne može osloniti na vlastiti proračun, već nužno mora tražiti izvore financiranja izvan njega. To posebice vrijedi za kapitalne projekte velike vrijednosti.

2.5 Komunalna i društvena infrastruktura

2.5.1 Vodoopskrba i odvodnja

Općina Sali nije povezana u zadarski vodoopskrbni sustav, što znači da vodoopskrba nije dostatna niti sigurna. Tijekom ljetnih mjeseci kada kapacitet vodocrpilišta na Dugom otoku padne, a potrebe se povećaju zbog turizma, voda se dovozi brodom vodonoscem i prebacuje u lokalni sustav opskrbe. Inače, južni dio otoka povezan je magistralnim cjevovodom s izvorima u Žmanskom polju, tako da voda nakon desalinizacije dolazi do hidranata u mjestima Sali, Zaglav, Žman i Luka. Međutim, kućanstva uglavnom nisu povezana na vodoopskrbni sustav. Ostala mjesta na otoku (Savar, Brbinj, Dragove, Božava, Soline, Veli Rat, Verunić i otok Zverinac) vodu dobivaju najvećim dijelom brodom vodonoscem ili autocisternom iz lokalnog sustava. Voda se dovozi u javne ili privatne cisterne.

Prijevoz vode brodom se subvencionira za potrebe kućanstava kako bi trošak za stanovništvo bio manji, dok za poduzeća nema subvencije prijevoza.

Kanalizacijski sustav izgrađen je samo u naselju Sali, dok kućanstva u ostalim naseljima koriste septičke jame. Poslove vezane uz distribuciju pitke vode i održavanje javne odvodnje obavlja Komunalno društvo Dugi otok i Zverinac d.o.o., koje je u vlasništvu općine.

2.5.2 Zbrinjavanje otpada

Komunalni otpad s područja općine prevozi se na odlagalište Diklo. Poslove sakupljanja i odvoza komunalnog otpada obavlja općinsko trgovačko društvo Mulić d.o.o. koje je obavlja i održavanje javne rasvjete, održavanje javnih površina, održavanje nerazvrstanih cesta te pruža usluge u nautičkom turizmu. U razdoblju 2021.-2022. godine provodi se projekt uspostave mobilnog reciklažnog dvorišta u Općini Sali koje će djelovati na području cijele općine. Osim nabave opreme, cilj ovog projekta je i podizanje razine svijesti stanovništva o važnosti odvajanja i recikliranja otpada radi očuvanja okoliša i smanjenja pritiska na odlagališta.

2.5.3 Prometna povezanost

Općina Sali je s kopnom povezana trajektnim, brodskim i brzobrodskim linijama. Na Dugom otoku je ispostava Lučke kapetanije. Postoje dvije trajektno linije koje općinu povezuju sa Zadrom s pristaništa Brbinj i Zverinac. Brodska linija povezuje Zadar s naseljima Sali i Zaglav. Dvije brzobrodске linije također povezuju općinu sa Zadrom. Jedna iz južnog dijela otoka (Sali-Zaglav-Iž Mali-Zadar) i jedna iz sjevernog dijela (Brbinj- Božava-Zverinac-Sestrunj-Rivanj-Zadar). U Salima, Božavi i Velom Ratu uređena su privezišta za brodove koja opskrbljuju vodom i strujom.

Naselja i važnije prometne točke u općini Sali povezane su javnom cestovnom mrežom koju čine tri državne ceste, tri županijske ceste i osam lokalnih cesta ukupne duljine kolnika 71,79 km (Tablica 20). S gledišta poljoprivredne proizvodnje i razvoja poljoprivrede veliku važnost ima veliki broj ostalih nerazvrstanih cesta i poljskih puteva. Njihovo održavanje i uređivanje preduvjet je za povećanje korištenja poljoprivrednih površina, adekvatnu primjenu agrotehničkih mjera te povećanje količine i kvalitete u proizvodnji. Osim toga, odražavanje ovih putova presudno je za zaštitu od požara i smanjivanje negativnih utjecaja drugih prirodnih nepogoda.

Tablica 20. Javne ceste na području Općine Sali

Oznaka ceste	Broj ceste	Naziv	Duljina kolnika, km
D109	109	Veli Rat - Brbinj - Sali	41,97
D124	124	Brbinj (trajektna luka - D109)	1,83
D125	125	Zaglav (trajektna luka - D109)	1,29
Državna cesta – ukupno 45,09			
Ž6059	6059	Luka (nerazvrstana cesta - D109)	0,89
Ž6060	6060	Žman (nerazvrstana cesta - D109)	1,22
Ž6271	6271	Sali (D109 - P.P. Telaščica)	5,10
Županijska cesta – ukupno 7,21			
L63041	63041	Verunić - Soline (D109)	1,20
L63043	63043	Soline (L63041 - nerazvrstana cesta)	0,72
L63044	63044	Božava (nerazvrstana cesta - D109)	3,71
L63092	63092	Dragove (luka - D109)	1,87
L63095	63095	Savar (D109 - crkva sv. Pelegrina)	1,07
L63135	63135	Zaglav (nerazvrstana cesta - D109)	0,62
L63215	63215	Sali (D109 - Mala Proversa)	6,85
L63216	63216	Veli Rat (svjetionik Veli Rat - D109)	3,45
Lokalna cesta – ukupno 19,49			
Sveukupno			71,79

Izvor: Hrvatske ceste, Geoportal javnih cesta RH, <https://geoportal.hrvatske-ceste.hr/gis>

Djelatnost javnog linijskog prijevoza autobusima na području općine obavlja Liburnija d.o.o., trgovačko društvo u većinskom vlasništvu Grada Zadra. Ono također obavlja posao ugovorenog prijevoza učenika osnovnih škola. Na Dugom otoku postoje dvije autobusne linije koje povezuju mjesta i pristaništa:

Sali – Zaglav - Žman – Luka

Veli Rat - Verunić - Soline - Božava - Dragove - Savar – Brbinj.

Nema javne autobusne linije koja bi povezivala sjevernu i južnu skupinu naselja.

2.5.4 Telekomunikacije i pošta

Širokopojasna veza na Internet u općini je dostupna u naseljima Sali, Zaglav, Žman, Božava, Veli Rat i Brbinj i stalno se širi. Zemaljska telefonska mreža je razvijena, a signal mobilne mreže nije dovoljno jak u nekim dijelovima općine. Na pojedinim područjima slab je i tv signal nacionalnih distributera. Poštanski uredi se nalaze u naseljima Veli Rat, Božava, Brbinj, Žman i Sali.

2.5.5 Zdravstvo

Usluge zdravstvene skrbi u Općini Sali obavlja sedam zaposlenih u području zdravstvene zaštite. Dvije ambulante obiteljske medicine Doma zdravlja Zadar smještene su u Božavi i Žmanu, a jedna ordinacija primarne zdravstvene zaštite u Salima gdje se nalazi i stomatološka ambulanta. Jedina ljekarna je u naselju Sali.

2.5.6 Odgoj i obrazovanje

Na području Općine Sali djeluje jedan vrtić i Osnovna škola "Petar Lorini". Ovu školu čine matična škola u Salima i Područna škola Božava. Ukupno imaju 58 učenika, od čega 52 u matičnoj školi. Stanovnici

općine srednjoškolsko obrazovanje stječu najčešće u Zadru, a više obrazovanje u Zadru i drugim hrvatskim gradovima s višim učilištima i sveučilištima. Vezano uz obrazovanje u poljoprivredi, na Sveučilištu u Zadru odnedavno su dostupni preddiplomski sveučilišni studij Primijenjena ekologija u poljoprivredi i diplomski studij Mediteranska poljoprivreda. Do pokretanja ovih studija, sveučilišni studiji u području poljoprivrede bili su dostupni u Zagrebu i Osijeku, a stručni studiji na više veleučilišta ili visokih škola u Hrvatskoj.

2.5.7 Društvena i kulturna djelatnost

Društvene i kulturne organizacije, ustanove i udruge ključne su za poticanje društveno korisnih aktivnosti, podizanje kulturne svijesti i očuvanje tradicije nekog kraja. U Općini Sali aktivno je 30 udruga, i to najviše športskih (9), interesnih (7) i u području kulture (5). Po četiri su udruge mladih i udruge u području zaštite ili očuvanja prirode. Najviše udruga ima sjedište u mjestu Sali (15) te u mjestima Luka i Zaglav (po 4).

U općini djeluju Turistička zajednica Dugi otok i Turistička zajednica mjesta Božava, a u svakom mjestu je dostupan kontakt turističkog ureda. U pristaništima i u većini središta mjesta su postavljene pregledne karte, a na petnaestak arheoloških lokaliteta su postavljene info tabele.

Najvažnija kulturna manifestacija u općini jesu Saljske užance koje zajedno organiziraju općina, turistička zajednica i udruga koja neguje tradiciju Tovareće mužike. Saljske užance traju od tri do pet dana tijekom kojih privuku nekoliko tisuća posjetitelja u Sali, kako domaćih tako i turista. Društveno kulturne manifestacije vezane uz dan sveca zaštitnika odvijaju se i u drugim mjestima u općini, ali ne okupljaju toliko velik broj posjetitelja.

3 Razvojne potrebe, potencijali i SWOT analiza poljoprivrede Općine Sali

3.1 Razvojne potrebe

Preduvjet za uspješnu poljoprivrednu biljnu proizvodnju u uvjetima mediteranske klime je **navodnjavanje**. Da bi se poljoprivrednim gospodarstvima omogućilo navodnjavanje poljoprivrednih površina vodom odgovarajuće kvalitete i uz prihvatljivi trošak, nužno je izgraditi vodoopskrbni sustav na području općine. Samo uz dovoljno vode za navodnjavanje moguća je veća, raznovrsnija i kvalitetnija proizvodnja za tržište.

Znatan dio poljoprivrednog zemljišta je zapušten i danas gotovo da i nema obilježja poljoprivrednog zemljišta. **Stavljanje ovog zemljišta u funkciju** velik je i složen izazov, a njegovim svladavanjem postiže se višestruka korist: od povećanja poljoprivredne proizvodnje do obnove i/ili očuvanja tradicijskog krajobrazu. Složenosti ovog izazova uvelike doprinose problematika vlasništva nad zemljištem, nedostatak radne snage i interesa za poljoprivrednu proizvodnju u sadašnjim uvjetima.

Korištene poljoprivredne površine podijeljene su na tisuće malih parcela različitih vlasnika do kojih često nema puta pogodnog za poljoprivredne strojeve. Stoga se kao jedna od važnijih potreba nameće **širenje i održavanje mreže poljskih putova**.

Dugoročni razvoj poljoprivrede i seoskog prostora nije ostvariv bez aktivnog stanovništva. Zato je potrebno **mijenjati demografsku sliku** zadržavanjem ili privlačenjem stanovnika u mlađim dobnim skupinama na područje općine. Ulaganjima koja potiču društvenu aktivnost mladih i stvaraju bolje uvjete za njihovo djelovanje, što uključuje ulaganja u prostore, opremu i u IK (informacijsko komunikacijsku) infrastrukturu. Širokopojasni Internet potrebno je osigurati za sva kućanstva u općini.

Stoljećima su ljudi na području Općine Sali živjeli u skladu s prirodom i svojim djelovanjem stvarali prepoznatljiva obilježja krajobrazu koja su se održavala zahvaljujući biljnoj i stočarskoj proizvodnji. Stvorene su **krajobrazne i kulturne vrijednosti koje treba čuvati kroz neprofitna i neproizvodna ulaganja**. Naime, ove vrijednosti doprinose održivom korištenju prirodnih resursa i povećanju atraktivnosti prostora, pa kao takve predstavljaju osnovu za osmišljavanje proizvoda i usluga za tržište koji će biti povezani s poviješću i obilježjima prostora.

Turistička potražnja predstavlja jednu od važnijih prigoda za prodaju poljoprivrednih i prerađivačkih proizvoda. Među turistima je sve više onih koji traže posebne i kvalitetne te svježije lokalne prehrambene proizvode. Za iskorištenje ove prigode **potrebno je prilagođavati lokalnu ponudu turističkoj potražnji**, kako u pogledu vrste, kvalitete i prezentacije proizvoda tako i prodajnih kanala.

S obzirom na prosječnu veličinu proizvodnih jedinica, ograničene raspoložive resurse i specifične prirodne uvjete, **potrebno je poticati, razvijati i širiti proizvodnju proizvoda dodane vrijednosti**. To uključuje i potrebu prijelaza na ekološki održive načine proizvodnje, kao što su ekološka i biodinamička poljoprivreda.

Poljoprivredni proizvođači i hobistički proizvođači suvenira i prerađivači aromatičnog i ljekovitog bilja pojedinačno su premali za uspješnu komercijalizaciju i razvoj. **Zbog toga se potreba za njihovim**

povezivanjem nameće kao nužnost. Međutim, kako su dosadašnja iskustva u udruživanju proizvođača nezadovoljavajuća, javna uprava i lokalna samouprava moraju osigurati potporu ne samo u fazi osnivanja udruženja ili zadruga već i prvim godinama njihovog djelovanja. Samo kvalitetno upravljanje osigurava opstanak takvih organizacija.

U Općini Sali velik je udio stanovnika u osjetljivim društvenim skupinama, posebno u starijim dobnim skupinama. Osim već spomenutog problema malih gospodarstava, i većina naselja u općini je vrlo mala. U takvim uvjetima treba **raditi na razvoju neprofitnih poslovnih organizacija, odnosno, društvenog poduzetništva.** Društveno poduzetništvo funkcionira i u proizvodnom i u uslužnom sektoru, a cilj mu je stvaranje koristi za zajednicu, a ne za vlasnike. Društveno poduzeće dobit zadržava za svoj razvoj, ulaže u poboljšanje kvalitete života u zajednici i u pravilu omogućava zapošljavanje i dohodak marginalnim skupinama. Kroz ovaj vid poduzetništva mogu se pružati i javne usluge bez dodatnog opterećenja lokalnog proračuna.

Za iskorištenje prigoda koje nude ESI fondovi EU, nacionalni ili regionalni programi potpore, nužna je **proaktivnost lokalne zajednice.** Općinska uprava, organizacije i zainteresirani pojedinci trebaju pratiti procese izrade nacionalnih i regionalnih razvojnih planova, a aktivno se uključiti gdje je god to moguće. Važna je međusobna komunikacija članova zajednice, informiranje i usvajanje znanja o natječajnim procedurama kao i o upravljanju projektima.

3.2 Potencijali za razvoj

Na području Općine Sali nema šire poznatih tradicijskih poljoprivrednih ili prehrambenih proizvoda niti proizvoda s oznakom zaštite. Međutim, iako je postojeća poljoprivredna proizvodnja mala, neupitna je kvaliteta većine biljnih i stočarskih proizvoda gospodarstava Općine Sali. K tome, pojedina gospodarstva ovladala su tehnologijom prerade i nude vrhunske proizvode prerade na gospodarstvu. Ti proizvodi su u prvom redu maslinovo ulje, vino, sir i med. Upravo ti **vrhunski proizvodi i proizvodi dodane vrijednosti** predstavljaju jedan od glavnih potencijala za razvoj poljoprivrede u općini. Postojeći primjeri trebaju poslužiti za širenje proizvodnje istih proizvoda, ali i za uvođenje i komercijalizaciju drugih proizvoda poljoprivrede ili prerade na gospodarstvu.

Na području općine znatne su površine **područja zaštićene prirode različitih kategorija.** Zaštićena područja pogoduju razvoju nautičkog turizma, agroturizma, gastronomskog, aktivnog i izletničkog turizma koji pozitivno utječu na povećanje turističke potrošnje lokalnih proizvoda. Zbog toga ova područja predstavljaju potencijal za razvoj poljoprivrede i seoskih prostora, uz uvjet da se lokalna ponuda razvije i prilagodi potrebama turizma.

Slično kao i područja zaštićene prirode, tako i **obilježja krajobraza, kulturne znamenitosti i običaji,** predstavljaju potencijal za razvoj poljoprivrede i seoskih prostora kroz turističku potrošnju. Osim toga, održavanjem i ulaganjem u prirodne i antropogene elemente krajobraza stvaraju se povoljniji uvjeti za održivu poljoprivrednu proizvodnju.

Mediterranska područja nude obilje manje ili više poznatog **aromatičnog i ljekovitog samoniklog bilja** s visokim sadržajem eteričnih ulja drugih iskoristivih sastojaka. Na području Općine Sali postoje pojedinci koji posjeduju znanja i vještine za izradu proizvoda od ovog bilja, ali se ovaj resurs vrlo malo koristi, i to uglavnom u kućnoj radinosti i za vlastite potrebe. Samoniklo bilje predstavlja potencijal za proizvodnju kozmetičkih preparata, ljekovitih pripravaka i u gastronomiji.

Energetska politika, politika zaštite okoliša, poljoprivredna i politika ruralnog razvoja EU i RH snažno su usmjerene prema povećanju energetske učinkovitosti (EE), povećanju korištenja energije iz obnovljivih izvora (OIE) i energetske nezavisnosti. **Klima na području Općine Sali (posebice broj sunčanih dana i vjetar) i neiskorišteno zemljište** kojim općina može raspolagati predstavljaju potencijal za ostvarenje energetske nezavisnosti općine u razmjerno kratkom roku.

Razvoj poljoprivrede i seoskog prostora podrazumijeva povećanje poljoprivredne proizvodnje i prerade na gospodarstvima. U tom pogledu **neiskorišteno poljoprivredno zemljište** predstavlja potencijal koji treba staviti u funkciju u što većoj mjeri. Širenje postojećih gospodarstava je moguće, ali je ograničeno uglavnom zbog neriješenih vlasničkih odnosa i cijena zemljišta. Za zemljište u vlasništvu iseljenika koji nisu zainteresirani za njegovu obradu mogu se osmisliti sustavi dugoročno ugovorenog korištenja na temelju novčane naknade ili sudjelovanja u ostvarenoj proizvodnji. Sama poljoprivredna proizvodnja može se organizirati na više načina: lokalni poljoprivrednici, općinsko poduzeće ili društveno poduzeće. U potonjem slučaju moguće je vlasnike zemljišta uključiti u upravljanje takvim poduzećem, što bi s druge strane možda povećalo njihov interes za razvoj lokalne poljoprivrede.

Na području općine postoje **nekretnine u posjedu općine ili poljoprivrednih zadruga koje su pogodne za ulaganje i uređenje** za potrebe proizvodnje, promocije i/ili prodaje prehrambenih i drugih lokalnih proizvoda. Radi se o objektima koji se ne koriste i ne održavaju u dovoljnoj mjeri, a mogli bi postati centri za povezivanje zainteresiranih proizvođača te razvoj i proizvodnju proizvoda dodatne vrijednosti temeljenih na lokalnoj sirovini.

3.3 Analiza snaga, slabosti, prigoda i prijetnji (SWOT)

Na temelju opisa postojećeg stanja i uočenih razvojnih potreba i potencijala, izrađena je SWOT matrica za razvoj poljoprivrede i seoskog prostora na području Općine Sali.

Tablica 21. SWOT matrica za razvoj poljoprivrede i sela na području Općine Sali

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljni klimatski uvjeti za mediteransku poljoprivredu. • Postojeća uspješna poljoprivredna ili poljoprivredno-turistička gospodarstava. • Nekretnine u vlasništvu ili korištenju općine i lokalnih zajednica. • Dobra cestovna povezanost naseljenih mjesta. • Komunalna poduzeća u vlasništvu općine. • Znatne površine pod maslinicima. • Raspoloživost osnovnih javnih usluga (primarna zdravstvena zaštita, vrtić i osnovna škola, pošta, javni prijevoz). • Dostupnost kvalitetnog samoniklo ljekovitog i aromatičnog bilja. • Hobistički proizvođači proizvoda temeljenih na sirovinama iz poljoprivrede ili prirode koji posjeduju nužna znanja i vještine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usitnjenost poljoprivrednih posjeda. • Neizgrađen vodoopskrbni sustav i nedostatak vode za navodnjavanje. • Mala proizvodnja i ponuda proizvoda i usluga poljoprivrede i seoskog prostora. • Neusklađenost lokalne ponude poljoprivrednih i srodnih proizvoda i potražnje. • Zemljište s neriješenim statusom vlasništva ili u vlasništvu dugoročno odsutnih iseljenika. • Nepovoljna demografska slika. • Nedostatak ili loša kvaliteta poljskih putova. • Prostorna odvojenost od većih prodajnih tržišta, odnosno, od fizičke distribucijske mreže. • Nezadovoljavajuća dostupnost širokopojsnog pristupa Internetu. • Sezonalnost turističko-ugostiteljske djelatnosti. • Ograničena sredstva općinskog proračuna. • Nedostatak interesa za poljoprivredu i preradu na gospodarstvu.
Prigode	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> • Europski strukturni i investicijski fondovi, posebno EPFRR te EKF i EFRR3. • Rast interesa turističkog tržišta za specifičnim lokalnim proizvodima i uslugama poljoprivrede i seoskog prostora visoke kvalitete. • Jačanje e-trgovine. • Materijalno i nematerijalno kulturno i povijesno nasljeđe kao podloga za razvoj proizvoda i usluga seoskog prostora. • Ponuda informacija, znanja i konzultantskih usluga u području korištenja EU fondova. • Potporne institucije za poljoprivredu i ruralni razvoj na razini županije. • Županijski programi potpore razvoju poljoprivrede i seoskog prostora. • Izrada Nacionalnog plana razvoja otoka 2021.-2027. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zahtjevni postupci i uvjeti za ostvarenje potpora iz ESI fondova. • Konkurencija turizma, lovstva i tržišta nekretninama za korištenje poljoprivrednih površina. • Nastavak negativnih demografskih promjena. • Negativan utjecaj klimatskih promjena. • Smanjenje ili ukidanje subvencija za javni brodski prijevoz putnika i prijevoz vode na otoke. • Izostanak gospodarskog rasta. • Politička nestabilnost na nacionalnoj ili regionalnoj razini.

³ EPFRR – Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, EKF – Europski kohezijski fond i EFRR – Europski fond za regionalni razvoj.

4 Vizija i prioriteti razvoja

Uzimajući u obzir razvojne potrebe i potencijale kao i interna i eksterna obilježja ustanovljena u SWOT matrici, razvijena je slijedeća vizija za poljoprivredni i ruralni razvoj Općine Sali:

Poljoprivreda Općine Sali je ekološki i energetska održiva djelatnost koja ostvaruje konkurentnost kroz proizvode visoke vrijednosti temeljene na lokalnim resursima, sirovinama i tradiciji te doprinosi povećanju kvalitete života na području Općine Sali.

Ostvarenje navedene vizije ostvarit će se djelovanjem u okviru triju prioriteta razvoja, a to su:

- Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline**
- Prioritet II.: Očuvanje prirodne i kulturne baštine usmjeravanjem na ekološku poljoprivredu, zeleno gospodarstvo i obnovljive izvore energije:**
- Prioritet III.: Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.**

5 Ciljevi, mjere i projekti

5.1 Razvojni ciljevi po prioritetima

Prioritet I. - Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline

- I-1. Povećanje kapaciteta proizvođača za korištenje potpora iz EU i nacionalnih fondova namijenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju.
- I-2. Povećanje proizvodnje poljoprivrednih i proizvoda dodane vrijednosti temeljenih na tradiciji i/ili posebnostima prirodnog okruženja.
- I-3. Stavljanje zapuštenih poljoprivrednih površina u funkciju.
- I-4. Puna dostupnost komunalne i informacijsko-komunikacijske (IK) infrastrukture.

Prioritet II. - Očuvanje prirodne i kulturne baštine usmjeravanjem na ekološku poljoprivredu, zeleno gospodarstvo i obnovljive izvore energije:

- II-1. Povećanje primjene poljoprivrednih tehnologija prijateljskih prema okolišu
- II-2. Očuvanje tradicijskih antropogenih elemenata krajobraza (suhozidi, terase i dr)
- II-3. Korištenje raspoloživih resursa za povećanje uporabe obnovljivih izvora energije i ostvarenje energetske neovisnosti
- II-4. Skraćivanje lanaca opskrbe proizvodima poljoprivrede i seoskih prostora

Prioritet III. - Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.

- III-1. Podizanje razine informiranosti i dostupnosti znanja o lokalnoj poljoprivredi i preradi poljoprivrednih proizvoda.
- III-2. Unaprjeđenje tehnoloških i upravljačkih znanja poljoprivrednika i proizvođača lokalnih proizvoda.
- III-3. Jačanje društvene aktivnosti radi povećanja interesa za poljoprivredu, život i rad u lokalnoj zajednici.

5.2 Mjere

Za ostvarenje pojedinih ciljeva, koji trebaju odgovoriti na uočene potrebe, predviđeno je 15 mjera. Povezanost mjera i ciljeva, odnosno, prioriteta, prikazana je u tablici.

Tablica 22. Razvojne mjere po prioritetima i ciljevima

Opis mjere	Prioritet - cilj
M-1. Uređenje i opremanje zajedničkih prostora za preradu, i/ili prodaju za lokalne proizvođače	I-2.
M-2. Prilagođavanje proizvodnje i prodaje poljoprivrednih proizvoda zahtjevima turističko-ugostiteljske potražnje	I-2.
M-3. Osmišljavanje i uspostava sustava za pokretanje poljoprivredne proizvodnje na zapuštenim površinama	I-3.
M-4. Širenje i unaprjeđenje znanja o korištenju programa potpore poljoprivredi i lokalnom razvoju.	I-1.
M-5. Izgradnja infrastrukture za navodnjavanje	I-2.
M-6. Potpora lokalnih proizvođača na prijavu mjera iz programa ruralnog razvoja	I-1.
M-7. Korištenje IK, odnosno, internetskih i mobilnih tehnologija za promociju i poboljšanje prodaje lokalnih proizvoda.	II-4.
M-8. Održavanje i širenje mreže poljskih putova	I-1., II-2.
M-9. Povećanje udjela ekološke poljoprivrede.	II-1.
M-10. Promocija i poticanje povezivanja lokalnih proizvođača	III-2.
M-11. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije	II-3.
M-12. Uvođenje pametnih tehnologija u sva područja aktivnosti sela i seoskog stanovništva.	III-1.
M-13. Promicanje i poticanje ruralnog poduzetništva među mladima i ženama.	III-3
M-14. Uređenje i opremanje prostora radi poticanja društvene aktivnosti i promicanja korištenja digitalnih tehnologija.	III-3.
M-15. Poticanje projekata povezivanja različitih generacijskih skupina radi jačanja društvene aktivnosti kroz razmjenu informacija, znanja i iskustava.	III-3.

5.3 Opis mjera

MJERA	M-1. Izgradnja, uređenje i opremanje zajedničkih prostora za preradu, i/ili prodaju za lokalne proizvođače
PRIORITET	Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline
CILJ	I-2. Povećanje proizvodnje poljoprivrednih i ostalih proizvoda dodane vrijednosti temeljenih na tradiciji i/ili posebnostima prirodnog okruženja
SADRŽAJ	Sufinanciranje projektne dokumentacije za izgradnju, uređenje i opremanje zajedničkih prostora za preradu i/ili prodaju poljoprivredno-prehrambenih proizvoda koje će koristiti lokalni proizvođači.
REZULTAT	Poveća će se kapaciteti za preradu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda
NOSITELJI	Općina Sali, poljoprivredne zadruge
KORISNICI	Poljoprivredne zadruge, komunalna poduzeća i socijalna poduzeća.
INDIKATORI	Otvorena nova uljara, vinarija te pogoni za preradu povrća i ljekovitog i aromatičnog bilja
OKVIRNA FINANCIJSKA SREDSTVA I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 100.000 kn Struktura financiranja: 50% proračun Zadarske županije, 50% proračun LAG-a
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-2. Prilagođavanje proizvodnje i prodaje poljoprivrednih proizvoda zahtjevima turističko-ugostiteljske potražnje
PRIORITET	Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline
CILJ	I-2. Povećanje proizvodnje poljoprivrednih i ostalih proizvoda dodane vrijednosti temeljenih na tradiciji i/ili posebnostima prirodnog okruženja
SADRŽAJ	U okviru ove mjere poticat će se nabavka opreme za proizvodnju povrća i voća (na otvorenom i u zatvorenom prostoru) i izravnu prodaju tih proizvoda.
REZULTAT	Povećana prodaja lokalnog povrća i voća tijekom turističke sezone
NOSITELJI	Općina Sali
KORISNICI	Poljoprivredni proizvođači
INDIKATORI	5 proizvođača povrća i/ili voća
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 150.000 kn Struktura financiranja: 30% Općina Sali, 30% proračun Zadarske županije, 40% Fond za ruralni razvoj
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-3. Osmišljavanje i uspostava sustava za pokretanje poljoprivredne proizvodnje na zapuštenim površinama
PRIORITET	Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline
CILJ	I-3. Stavljanje zapuštenih poljoprivrednih površina u funkciju.
SADRŽAJ	Sufinanciranje pilot projekata korištenja zapuštenog poljoprivrednog zemljišta. I malih infrastrukturnih projekata za pokretanje poljoprivredne proizvodnja na zapuštenim površinama (npr. mikro-akumulacije, probijanje poljskih putova i sl.).
REZULTAT	Na dijelu zapuštenih poljoprivrednih površina pokrenuta je poljoprivredna proizvodnja.
NOSITELJI	Općina Sali, poljoprivredne zadruge
KORISNICI	Poljoprivredne zadruge, komunalna poduzeća, socijalna poduzeća, PP Telašćica.
INDIKATORI	Pokrenut pilot projekt korištenja zapuštenog poljoprivrednog zemljišta Sufinancirana dva projekta male infrastrukture na zapuštenom poljoprivrednom zemljištu Pokrenuta poljoprivredna proizvodnja na 10 ha zapuštenog zemljišta
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 100.000 kn Struktura financiranja: 30% LAG, 30% proračun Zadarske županije, 40% Ministarstvo poljoprivrede i Ministarstvo regionalnog razvoja
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-4. Širenje i unaprjeđenje znanja o ruralnom razvoju i korištenju programa potpore poljoprivredi i lokalnom razvoju.
PRIORITET	Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline
CILJ	I-1. Povećanje kapaciteta proizvođača za korištenje potpora iz EU i nacionalnih fondova namijenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju
SADRŽAJ	Organizacija predavanja i savjetovanja proizvođača o natječajima iz programa ruralnog razvoja i energetske učinkovitosti
REZULTAT	Većina proizvođača je upoznata s mjerama iz programa ruralnog razvoja i energetske učinkovitosti koje im stoje na raspolaganju u programskom razdoblju
NOSITELJI	Općina Sali, LAG Mareta
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva
INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> • 2 predavanja/savjetovanja godišnje • 200 sudionika na održanim zbivanjima u programskom razdoblju
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 20.000 kn Struktura financiranja: 50% općinski proračun; 30% LAG Mareta; 20% proračun Zadarske županije;
RAZDOBLJE PROVEDBE	2021. – 2027.

MJERA	M-5. Izgradnja infrastrukture za navodnjavanje
PRIORITET	Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline
CILJ	I-2. Povećanje proizvodnje poljoprivrednih i ostalih proizvoda dodane vrijednosti temeljenih na tradiciji i/ili posebnostima prirodnog okruženja
SADRŽAJ	U okviru ove mjere poticat će se izgradnja vodoopskrbnog sustava spojenog na kopneni vodoopskrbni sustav te izgradnja mikro-akumulacija
REZULTAT	Dovoljne količine vode za potrebe poljoprivredne proizvodnje
NOSITELJI	RH, Općina Sali
KORISNICI	Poljoprivredni proizvođači
INDIKATORI	Pušten u upotrebu vodoopskrbni sustav koji dovodi vodu s kopna na Dugi Otok Izgrađene dvije mini akumulacije za navodnjavanje poljoprivrednih površina
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Maksimalni iznos po korisniku za izradu projektne dokumentacije 10.000 kn, ukupan iznos za mjeru 200.000 kn Struktura financiranja: 50% Zadarska županija; 50% sredstva iz fonda ruralnog razvoja
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-6. Potpora za pripremu projekata
PRIORITET	Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline
CILJ	I-1. Povećanje kapaciteta proizvođača za korištenje potpora iz EU i nacionalnih fondova namijenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju
SADRŽAJ	Sufinanciranje izrade prijave projekata iz mjera ruralnog razvoja do iznosa od 3.000 kn po pojedinom korisniku.
REZULTAT	Povećao se broj korisnika mjera ruralnog razvoja, broj dobivenih projekata, te iznos sredstava koje će Općina povući za ruralni razvoj iz državnog proračuna i EU fondova.
NOSITELJI	Općina Sali
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva
INDIKATORI	Prijavljeno 50 korisnika Realizirano 35 projekata
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 150.000 kn (25.000 kn godišnje) Financiranje iz proračuna Općine Sali
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-7. Korištenje IK, odnosno, internetskih i mobilnih tehnologija za promociju i poboljšanje prodaje lokalnih proizvoda
PRIORITET	Prioritet II.: Očuvanje prirodne i kulturne baštine usmjeravanjem na zeleno gospodarstvo i obnovljive izvore energije:
CILJ	II-4. Skraćivanje lanaca opskrbe proizvodima poljoprivrede i seoskih prostora
SADRŽAJ	Potporna projektima za povećanje korištenja pametnih tehnologija u promociji i poboljšanju prodaje poljoprivrednih i lokalnih proizvoda. Primjeri: sustav prikupljanja i objave podataka o proizvođačima i prodaji, postavljanje interaktivnih info-ploča na javnim mjestima, prijenos znanja o korištenju pametnih tehnologija i IK tehnologije u prodaji, razvoj e-trgovine i sl.
REZULTAT	Uspostava sustava za promociju ili prodaju proizvoda i povećanje znanja proizvođača o korištenju IK tehnologija.
NOSITELJI	Lokalne udruge i Općina Sali
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva i proizvođači tradicijskih lokalnih proizvoda.
INDIKATORI	Postavljene interaktivne info-ploče u pristaništima za trajekte i brodove. Održane radionice o korištenju IK tehnologija za promociju i prodaju.
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 500.000 kn. Financiranje: nacionalni i EU strukturni i investicijskih fondovi. razvojni fondovi 450.000, Proračun Zadarske županije i Općine Sali 50.000
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-8. Održavanje i širenje mreže poljskih putova
PRIORITET	Prioritet I.: Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline Prioritet II.: Očuvanje prirodne i kulturne baštine usmjeravanjem na zeleno gospodarstvo i obnovljive izvore energije
CILJ	I-1. Stavljanje zapuštenih poljoprivrednih površina u funkciju. II-1. Očuvanje tradicijskih antropogenih elemenata krajobraza (suhozidi, terase... i dr.)
SADRŽAJ	Općina Sali odnosno njeno komunalno poduzeće nabavit će bager ili stroj <i>kombinirku</i> koji će se među ostalim koristiti za održavanje i širenje mreže poljskih putova
REZULTAT	Održavaju se postojeći poljski putovi i probijeni su novi
NOSITELJI	Općina Sali
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva
INDIKATORI	Održavaju se svi postojeći poljski putovi Uređeno je 10 km novih poljskih putova
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 1.000.000 kn Struktura financiranja: 20% Općina Sali, 80% Fond za ruralni razvoj
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-9. Povećanje udjela ekološke poljoprivrede
PRIORITET	Prioritet II.: Očuvanje prirodne i kulturne baštine usmjeravanjem na zeleno gospodarstvo i obnovljive izvore energije:
CIJ	II-1. Povećanje primjene poljoprivrednih tehnologija prijateljskih prema okolišu
SADRŽAJ	Organizacija predavanja, praktičnih radionica te edukativnih posjeta vezanih uz ekološku proizvodnju. Predavanja trebaju ponuditi informacije vezane uz zakonske propise, certifikaciju proizvoda te prijavu poticaja iz ekološke proizvodnje. Praktične radionice treba organizirati radi prezentacije tehnoloških postupaka u ekološkoj proizvodnji. Na studijskim putovanjima korisnici će se upoznavati s primjerima dobre ekološke prakse.
REZULTAT	Poveća će se broj ekoloških poljoprivrednih gospodarstava na području Općine.
NOSITELJI	Općina Sali, Uprava za stručnu podršku razvoju poljoprivrede i ribarstva, LAG Mareta, Zadarska županija
KORISNICI	Poljoprivredna gospodarstva
INDIKATORI	Održano 20 predavanja, radionica i studijskih putovanja 10 novih ekoloških poljoprivrednih gospodarstava
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 60.000 kn Struktura financiranja: 20% općinski proračun; 30% LAG Mareta; 20% proračun Zadarske županije; 30% KORISNICI (sudjelovanje na studijskim putovanjima)
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-10. Promocija i poticanje povezivanja lokalnih proizvođača
PRIORITET	Prioritet III.: Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.
CIJ	III-2. Unaprjeđenje tehnoloških i upravljačkih znanja poljoprivrednika i proizvođača lokalnih proizvoda.
SADRŽAJ	U okviru ove mjere će se poticati udruživanje lokalnih proizvođača u udruge i poljoprivredne zadruge te sufinancirati njihove aktivnosti.
REZULTAT	Većina poljoprivrednih proizvođača na području Općine Sali je organizirana u neki od oblika udruživanja.
NOSITELJI	Općina Sali
KORISNICI	Poljoprivredni proizvođači, udruge poljoprivrednih proizvođača
INDIKATORI	Osnovana najmanje jedna nova udruge poljoprivrednih proizvođača
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za ovu mjeru: 36.000 kn Osim financijske pomoći Općina Sali će dati potporu organiziranju poljoprivrednih proizvođača ustupanjem svojih prostora za sastanke članova te pravnu pomoć kod osnivanja udruge i/ili zadruga
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-11. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije
PRIORITET	Prioritet II.: Očuvanje prirodne i kulturne baštine usmjeravanjem na zeleno gospodarstvo i obnovljive izvore energije:
CILJ	II-3. Korištenje raspoloživih resursa za povećanje uporabe obnovljivih izvora energije i ostvarenje energetske neovisnosti
SADRŽAJ	Projekti izgradnje sustava za korištenje obnovljivih izvora energije kao što su postavljanje solarnih panela i solarne elektrane u kojima se Općina Sali pojavljuje kao ulagač ili osnivački partner.
REZULTAT	Povećanje vlastite proizvodnje i udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije.
NOSITELJI	Općina Sali
KORISNICI	Općina Sali, stanovništvo i gospodarstvo općine.
INDIKATORI	Izgradnja solarnih sustava za proizvodnju 3 milijuna kWh el. energije godišnje.
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupna vrijednost projekata: 15 milijuna kuna. Izvori financiranja: Nacionalni programi, EU fondovi i privatni investitori. Općina Sali sudjeluje nenovčanim ulaganjem.
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-12. Uvođenje pametnih tehnologija u sva područja aktivnosti sela i seoskog stanovništva.
PRIORITET	Prioritet III. Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.
CILJ	III-1. Podizanje razine informiranosti i dostupnosti znanja o lokalnoj poljoprivredi i preradi poljoprivrednih proizvoda.
SADRŽAJ	Podrška projektima i programima razvoja IK infrastrukture te razvoja i primjene pametnih tehnologija na području općine. To uključuje projekte izgradnje širokopojasne infrastrukture, potporu projektima razvoja ili primjene aplikacija i opreme koje povećavaju kvalitetu života na području općine te širenje znanja o pametnim tehnologijama i njihovoj primjeni.
REZULTAT	Širokopojasni Internet dostupan svim kućanstvima općini. Povećana razina znanja i primjene internetskih i mobilnih tehnologija u poljoprivredi, ekologiji i korištenju upravnih i javnih usluga.
NOSITELJI	Općina Sali, Zadarska županija, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU
KORISNICI	Poljoprivrednici i drugi stanovnici Općine Sali.
INDIKATORI	Udjel kućanstava kojima je dostupan širokopojasni Internet: 100%. Razvijene i/ili stavljene u primjenu 3 aplikacije koje doprinose povećanju dostupnosti javnih usluga, ili unaprjeđenju poljoprivredne proizvodnje ili brizi o zaštiti okoliša.
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupna vrijednost projekata po mjeri: 9.000.000 kuna. Izvori financiranja: Izgradnja infrastrukture: Nacionalni i EU programi Ostalo: Općina Sali i privatni ulagači.
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-13. Promicanje i poticanje ruralnog poduzetništva među mladima i ženama.
PRIORITET	Prioritet III Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.
CILJ	III-3. Jačanje društvene aktivnosti radi povećanja interesa za poljoprivredu, život i rad u lokalnoj zajednici.
SADRŽAJ	Programi popularizacije poduzetništva i širenja znanja o financijama, poslovnom upravljanju i prodaji među ženama i mladima od osnovnoškolske dobi. Mogu uključivati pojedinačna zbivanja ili programe, tečajeve, radionice, nagradne natječaje i sl.
REZULTAT	Povećanje interesa za samozapošljavanje i samozapošljavanje žena i mladih.
NOSITELJI	Općina Sali i osnovna škola.
KORISNICI	Mladi i žensko stanovništvo Općine Sali.
INDIKATORI	Održano 6 zbivanja ili programa sa 100 sudionika.
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za provedbu mjere: 24.000 kn. Izvori sredstava: proračun Općine Sali.
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

MJERA	M-14. Uređenje i opremanje prostora radi poticanja društvene aktivnosti i promicanja korištenja digitalnih tehnologija.
PRIORITET	Prioritet III Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.
CILJ	III-3. Jačanje društvene aktivnosti radi povećanja interesa za poljoprivredu, život i rad u lokalnoj zajednici.
SADRŽAJ	Potporna projektima uređivanja zajedničkih prostora za aktivnosti udruga i lokalnih zajednica ili prostora za iznajmljivanje za rad na daljinu.
REZULTAT	Višenamjenski prostori sa širokopojsnim pristupom internetu opremljeni za prezentacije, promocije, održavanje radionica ili za rad na daljinu.
NOSITELJI	Općina Sali i udruge građana u općini.
KORISNICI	Stanovništvo Općine Sali, udruge građana u općini.
INDIKATORI	Nekoliko uređenih i/ili opremljenih prostora za društvene aktivnosti u svakom naselju. Jedan centar za rad na daljinu.
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Potrebna financijska sredstva: 3.000.000 kn Izvori financiranja: ESI fondovi, privatni investitori, Zadarska županija.
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

5.4

MJERA	M-15. Poticanje projekata povezivanja različitih generacijskih skupina radi jačanja društvene aktivnosti kroz razmjenu informacija, znanja i iskustava.
PRIORITET	Prioritet III Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.
CIJ	III-3. Jačanje društvene aktivnosti radi povećanja interesa za poljoprivredu, život i rad u lokalnoj zajednici.
SADRŽAJ	Osmišljavanje i provedba programa, projekata ili zbivanja koja će uključivati i okupljati različite dobne skupine u različitim vidovima djelovanja (sport, kultura, obrazovanje...), kao npr. gostovanje starijih osoba u vrtiću ili osnovnoj školi.
REZULTAT	Zajedničke aktivnosti te veća međugeneracijska solidarnost i uvažavanje različitih dobnih skupina.
NOSITELJI	Općina Sali.
KORISNICI	Stanovništvo Općine Sali.
INDIKATORI	Provedeno 6 zbivanja, projekata ili programa sa 100 sudionika.
OKVIRNI TROŠAK I IZVORI	Ukupan iznos za provedbu mjere: 24.000 kn. Izvori sredstava: proračun Općine Sali.
RAZDOBLJE PROVEDBE	2022. – 2027.

5.5 Intervencijska logika

U Tablici 23. prikazana je intervencijska logika ove strategije kroz povezanost ustanovljenih potreba s razvojnim mjerama. Primjenom ovih mjera ostvaruju se ciljevi postavljeni u okviru tri prioriteta, što u konačnici dovodi do ostvarenja vizije razvoja.

Tablica 23. Razvojne potrebe i mjere, ciljevi i prioritetima

Razvojne potrebe	Mjere	Ciljevi i prioriteti
Veća i prepoznatljiva proizvodnja proizvoda poljoprivrede i seoskih prostora	M-1., M-2., M-3., M-7., M-8.	I-2., I-3., II-2., II-4.
Primjena navodnjavanja u biljnoj proizvodnji	M-5.	I-2.
Stavljanje zapuštenog zemljišta u funkciju	M-3., M-8.	I-1., I-2., II-2.
Održavanje i širenje mreže poljskih putova.	M-8.	I-1., II-2.
Zaustavljanje negativnih demografskih trendova	M-12., M-13., M-14.	III-1., III-3.
Očuvanje prirodnih, krajobraznih i kulturnih vrijednosti	M-8., M-9., M-11., M-15.	I-1., II-1., II-2., II-3., III-3.
Prilagodba lokalne ponude (turističkoj) potražnji	M-2., M-7.	I-2., II-4.
Poticanje, razvoj i širenje proizvodnje proizvoda dodane vrijednosti	M-1., M-9.	I-2., II-1.
Povezivanje lokalnih proizvođača	M-1., M-10.	I-2., III-2.
Razvoj neprofitnih poslovnih organizacija, odnosno, društvenog poduzetništva	M-3., M-13.	I-3., III-3.
Proaktivnost lokalne zajednice	M-14., M-15.	III-3.

5.6 Mogući razvojni projekti u ruralnom prostoru

5.6.1 Zajednički pogoni za preradu poljoprivrednih proizvoda

Raspoloživi prerađivački kapaciteti su najveće ograničenje za razvoj prerade poljoprivrednih proizvoda na području Općine Sali. Trenutno radi jedna mini mljekara, jedna punionica meda i 5 uljara za proizvodnju maslinovog ulja. Postoje veliki interes među lokalnim poljoprivrednicima za novom uljarom za preradu maslinovog ulja, povrća i ljekovitog bilja. Stoga smo predložili 4 koncepta za pogone za zajedničku preradu navedenih proizvoda. Prerađivački pogoni bili bi u zadružnom i/ili komunalnom vlasništvu, a financirali bi se od naplaćivanje naknade za uslugu prerade proizvoda. Zapravo radi se o modelu koji je vrlo sličan uljarama za preradu maslina.

Budući se radi o relativnom malom kapacitetu prerade i sezonskoj preradi, za različite vrste prerade mogao bi se koristiti isti prostor što bi značajno smanjilo visinu investicije i troškove. Potencijalni postojeći prostor koji bi se mogli staviti u funkciju prerade, a većim djelom je neiskorišten, je zgrada zadružne uljare u mjestu Žman.

5.6.1.1 Uljara

Pogon će biti opremljen uređajima za preradu maslina te flaširanjem/buteljiranje i etiketiranjem maslinovog ulja. Satni kapacitet je 1.000 kg prerade. Korisnici pogona su lokalni maslinari. Za uljaru će

trebati urediti 100-150 m² prostora zadružne uljare u prizemlju. Ulaganje u uređenje prostora i opremu procijenjeno minimalno 1,5 milijun kuna.

5.6.1.2 Vinarija

Pogon bi bio uređen i opremljen za proizvodnju vina te flaširanjem/buteljiranje i etiketiranjem vina. Kapacitet podruma bio bi 20.000 litara. Korisnici pogona su lokalni proizvođači grožđa i vina koji za sada nemaju uvjete za legalnu proizvodnju. Za vinariju bi trebalo urediti 150 m² prostora. Ulaganje u uređenje prostora i opremu procijenjeno je na milijun kuna.

5.6.1.3 Pogon za preradu povrća i voća

Pogon će biti opremljen uređajima za proizvodnju većeg broja prerađevina od voća i povrća kao što su džemovi, marmelade, sokovi i sirupi, suho voće (npr. smokve), povrće u slano-kiselom naljevu (krastavci, paprika, cikla i dr.) te šalša. Za pogon bi trebalo osigurati oko 150 m² prostora. Investicija je procijenjena na 1,2 milijuna kuna.

5.6.1.4 Pogon za preradu aromatičnog i ljekovitog bilja

Pogon će biti uređen i opremljen za preradu aromatičnog i ljekovitog bilja (lavanda, smilje, kadulja, vrijesak i dr.). Proizvodit će se eterična ulja i hidrolati te vrećice sušenog aromatičnog bilja. Proizvodna linija sastojat će se od slijedećih elemenata: usipnog koša ili paletnog sanduka, inspeksijskog stola, sušnice, destilacijskog kotla, pakirnice i skladišta. Pogon će nuditi usluge prerade aromatičnog i ljekovitog bilja. Korisnici usluga su lokalni proizvođači prirodne kozmetike koji za sada nemaju uvjete za legalnu proizvodnju. Za pogon bi trebalo osigurati oko 100 m² prostora, a investicija za opremu procijenjen je na 1 milijun kuna. Za potrebe prerade aromatičnog i ljekovitog bilja mogao bi se koristiti prostor uljare kad završi prerada ulja.

5.6.2 Pilot projekt pokretanja poljoprivredne proizvodnje na zapuštenim poljoprivrednim površinama

Na području Općine Sali razmjerno su velike površine zapuštenog poljoprivrednog zemljišta, posebice maslinika. U okviru pilot projekta obuhvatilo bi se na dvije lokacije nekoliko hektara (max. 10 ha) zapuštenog privatnog i/ili državnog poljoprivrednog zemljišta i obnovila maslinarska proizvodnja. S vlasnicima bi se sklopili ugovori o dugoročnom zakupu/najmu od Države. Napravio bi se program obnove maslinika. U prvoj fazi bi se masline prerađivale uslužno. Maslinovo ulje se prodavalo na lokalnom tržištu, među ostalim i u prodavaonici u sklopu PP Telašćica. Cilj ovog projekta nije profit već očuvanje tradicionalne poljoprivrede. Nositelj projekta i organizator proizvodnje mogla bi biti Općina Sali odnosno njeno komunalno poduzeće ili PP Telašćica ili PZ Žman ili novostvoreno društvo socijalnog kapitala (društveno poduzetništvo). Ovaj projekt, pod pretpostavkom da ostvari zacrtane ciljeve, imao bi širi društveni značaj i mogao bi poslužiti kao model za rješavanje problema zapuštenog poljoprivrednog zemljišta u Dalmaciji. Trenutno nema dovoljno parametara da bi se procijenila visina ulaganja.

5.6.3 Projekti ruralnog razvoja

Tijekom izrade studije poslana je pismena anketa na adrese Općine Sali, PP Telašćica, ostalih ustanova na području Općine u kojoj je među ostalim zatraženo da se dostave projektne ideje koje se planiranju ostvariti u tekućem programskom razdoblju. Temeljem dostavljenih anketa i usmenih razgovora s predstavnicima navedenih institucija prikupili smo slijedeće projektne ideje:

- Vatrogasni dom/društveni dom - investitori: PP Telašćica i Općina Sali

- Sanacija odlagališta Veli Dočić - investitor: Općina Sali i Fond za zaštitu okoliša RH
- Solarna elektrana na prostoru Poduzetničke zone K.O. Brbinj – investitor: Privatni investitor ili Javno privatno partnerstvo

Navedene projektne ideje još uvijek nisu konkretizirane. Ne postoje idejne studije/idejna rješenja, a za većinu projekata nisu riješeni niti imovinsko pravni odnosi.

6 Provedbeni okvir

U ovoj strategiji definiran je niz razvojnih prioriteta i ciljeva te provedbenih mjera koje obuhvaćaju sva područja relevantna za razvoj poljoprivrede i seoskih područja. Uspješnost provedbe i učinak predviđenih mjera ovisit će o sustavu provedbe i praćenja, kao i o kvaliteti projekata i drugih aktivnosti koje će biti provedene. Činjenica je da i najbolje osmišljene strategije mogu polučiti loše rezultate ako je sustav upravljanja njihovom provedbom loš. Zbog toga u ovom poglavlju dajemo opis sustava provedbe, indikatora ostvarenja i financijskog okvira koji trebaju doprinijeti uspješnoj provedbi ove Strategije.

Strategija razvoja poljoprivrede Općine Sali za razdoblje 2020. – 2024. sektorski je planski dokument koji treba doprinijeti ukupnom razvoju ove općine. Nositelj provedbe programa su stoga upravna tijela Općine Sali. S obzirom na ograničena sredstva na lokalnoj razini i povezanost poljoprivrede s drugim djelatnostima i ukupnim društveno-gospodarskim razvojem, za uspješnu provedbu i ostvarenje ciljeva Strategije nužna je suradnja općinske uprave s lokalnom zajednicom, regionalnom samoupravom i relevantnim nacionalnim ustanovama i državnim tijelima. Općinska poduzeća i javne ustanove koje djeluju na području općine moraju se formalno i stvarno uključiti u provedbu ove Strategije.

6.1 Provedbena tijela

Lokalni pristup razvoju koji je korišten u izradi ove Strategije se temelji na lokalnoj inicijativi i integralnom razvoju prostora, odnosno, razvoju u svim segmentima društva, gospodarstva i okoliša. Shodno tome, sustav provedbe treba uključivati, podržavati i poticati aktivnost lokalnih dionika (udruženja, gospodarskih subjekata, uprave, pojedinaca, ...). To je ostvarivo samo ako se svim dionicima omogući stalno ili povremeno sudjelovanje i informiranje u provedbi Strategije. Širenje kruga dionika u provedbi i praćenju provedbe dovodi do povećanja broja ideja za aktivnosti i projekte, do unaprjeđenja kvalitete provedbe, kao i do povećanja informiranosti šire zajednice.

Operativno tijelo za provedbu Strategije će biti Jedinostveni upravni odjel Općine Sali (JUO). S obzirom na ograničene ljudske i stručne resurse, JUO će u pripremu i provedbu pojedinih mjera, projekata i aktivnosti uključivati članove Općinskog vijeća te predstavnike poduzeća, ustanova i LAG-a koji djeluju na području općine. JUO će komunicirati i surađivati sa županijskom upravom i drugim vanjskim organizacijama ovisno o vrsti aktivnosti koja se provodi. Za obavljanje administrativnih poslova vezanih uz provedbu Strategije treba imenovati administrativnog tajnika ili kontakt osobu.

U nadležnosti JUO su sljedeći poslovi na provedbi Strategije:

- koordiniranje aktivnosti na provedbi Strategije,
- izvješćivanje o provedbi Strategije,
- priprema materijala za rad tijela za praćenje provedbe,
- organizaciju sastanaka tijela odgovornih za provedbu i praćenje provedbe Strategije.

Za praćenje provedbe Strategije formirat će se Odbor za praćenje provedbe Strategije u kojem su predstavnici uprave Općine Sali, predstavnici općinskih i drugih javnih ustanova, LAG-a, poljoprivrednika i civilnog društva. Zadaće ovog odbora su:

- predlaganje godišnje financijske alokacije za provedbu Strategije Općinskom vijeću;
- odlučivanje o promjenama u Strategiji;
- prihvaćanje godišnjeg Izvješća o provedbi Strategije;
- širenje informacija o Strategiji i njenoj provedbi zajednici,
- poticanje pojedinaca u lokalnoj zajednici na uključivanje i aktivno sudjelovanje u provedbi strategije.

Općinsko vijeće odlučuje o financijskoj alokaciji za Strategiju u proračunu općine te prihvaća godišnja izvješća o provedbi.

6.2 Indikatori ostvarenja

Ocjena uspješnosti provedbe ove strategije temelji se na indikatorima koji su definirani za svaku razvojnu mjeru. Indikatori su definirani na temelju analize postojećeg stanja i procjene kapaciteta za provedbu Strategije. Ostvarenje postavljenih indikatora prati se na godišnjoj razini, a zadane vrijednosti podložne su promjeni ukoliko se za tim ukaže potreba na temelju godišnjeg izvješća o provedbi Strategije.

Tablica 24. Indikatori ostvarenja po mjerama

Opis mjere	Indikatori za cijelo razdoblje provedbe
M-1. Uređenje i opremanje zajedničkih prostora za preradu, i/ili prodaju za lokalne proizvođače	<ul style="list-style-type: none"> Otvorena nova uljara, vinarija te pogoni za preradu povrća i ljekovitog i aromatičnog bilja
M-2. Prilagođavanje proizvodnje i prodaje poljoprivrednih proizvoda zahtjevima turističko-ugostiteljske potražnje	<ul style="list-style-type: none"> 5 novih proizvođača povrća i/ili voća
M-3. Osmišljavanje i uspostava sustava za pokretanje poljoprivredne proizvodnje na zapuštenim površinama	<ul style="list-style-type: none"> Pokrenut 1 pilot projekt korištenja zapuštenog poljoprivrednog zemljišta Sufinancirana dva projekta male infrastrukture na zapuštenom poljoprivrednom zemljištu Pokrenuta poljoprivredna proizvodnja na 10 ha zapuštenog poljoprivrednog zemljišta
M-4. Širenje i unaprjeđenje znanja o korištenju programa potpore poljoprivredi i lokalnom razvoju.	<ul style="list-style-type: none"> 2 predavanja/savjetovanja godišnje 200 sudionika na održanim zbivanjima u programskom razdoblju
M-5. Izgradnja infrastrukture za navodnjavanje	<ul style="list-style-type: none"> Pušten u upotrebnu vodoopskrbni sustav koji dovodi vodu s kopna na Dugi Otok Izgrađene dvije akumulacije za navodnjavanje poljoprivrednih površina
M-6. Potpora lokalnih proizvođača na prijavu mjera iz programa ruralnog razvoja	<ul style="list-style-type: none"> Prijavljeno 50 korisnika Realizirano 35 projekata
M-7. Korištenje IK, odnosno, internetskih i mobilnih tehnologija za promociju i poboljšanje prodaje lokalnih proizvoda.	<ul style="list-style-type: none"> Postavljene interaktivne info-ploče u pristaništima za trajekte i brodove. Održane radionice o korištenju internetskih i mobilnih tehnologija za promociju i prodaju proizvoda.
M-8. Održavanje i širenje mreže poljskih putova	<ul style="list-style-type: none"> Održavaju se svi postojeći poljski putovi Uređeno je 10 km novih poljskih putova
M-9. Povećanje udjela ekološke poljoprivrede.	<ul style="list-style-type: none"> Održano 20 predavanja, radionica i studijskih putovanja 10 novih ekoloških poljoprivrednih gospodarstava
M-10. Promocija i poticanje povezivanja lokalnih proizvođača	<ul style="list-style-type: none"> Osnovana najmanje jedna nova udruga poljoprivrednih proizvođača
M-11. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije	<ul style="list-style-type: none"> Izgradnja solarnih sustava za proizvodnju 3 milijuna kWh el. energije godišnje.

Opis mjere	Indikatori za cijelo razdoblje provedbe
M-12. Uvođenje pametnih tehnologija u sva područja aktivnosti sela i seoskog stanovništva.	<ul style="list-style-type: none"> • Udjel kućanstava kojima je dostupan širokopojasni Internet: 100%. • Razvijene i/ili stavljene u primjenu 3 aplikacije koje doprinose povećanju dostupnosti javnih usluga, ili unaprjeđenju poljoprivredne proizvodnje ili brizi o zaštiti okoliša.
M-13. Promicanje i poticanje ruralnog poduzetništva među mladima i ženama.	<ul style="list-style-type: none"> • Održano 6 zbivanja ili programa sa 100 sudionika.
M-14. Uređenje i opremanje prostora radi poticanja društvene aktivnosti i promicanja korištenja digitalnih tehnologija.	<ul style="list-style-type: none"> • Nekoliko uređenih i/ili opremljen prostor za društvene aktivnosti. • Jedan centar za rad na daljinu.

6.3 Financijski okvir

U vrijeme izrade ove Strategije na razini EU je bio u tijeku proces definiranja zakonskog okvira za provedbu politike poljoprivrede i ruralnog razvoja. Isto tako, na nacionalnoj razini su u izradi bili ključni dokumenti vezani uz planiranje i financiranje razvoja poljoprivrede i otoka:

- Nacionalni strateški plan za zajedničku poljoprivrednu politiku 2020.-2027. i
- Nacionalni plan razvoja otoka.

Prema raspoloživim podacima, izvori financiranja koji će biti dostupni za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja prvenstveno će se omogućavati putem Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Osim toga, za projekte razvoja lokalnih zajednica bit će raspoloživa i sredstva iz drugih ESI fondova. Informacije o ESI fondovima, provedbeni programi i natječaji se objavljuju na platformi www.strukturnifondovi.hr.

Pojedine inicijative moguće je realizirati i kroz programe Europske teritorijalne suradnje koja se financira iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Hrvatska sudjeluje u 5 programa prekogranične suradnje (kao što je program Italija – Hrvatska), 4 transnacionalna programa (Mediteran, Središnja Europa, Jadransko-jonski program i Dunav) i 4 Inter regionalna programa. Kohezijska politika, čiji programi se financiraju iz Europskog kohezijskog fonda, nudi alate kao što su pametne strategije specijalizacije ili lokalnog razvoja vođenog od zajednice (CLLD), a koji pokrivaju projekte ruralnog razvoja.

Europski fondovi namijenjeni istraživanju i razvoju (npr. Obzor Europa) sve više se fokusiraju na triple- i quadruple-helix pristupu. To uključuje financiranje projekata usmjerenih na socijalne izazove, sigurnost i inovacije u proizvodnji hrane, zbrinjavanje otpada i zaštitu okoliša..., a što je sve povezano s razvojem poljoprivrede i seoskih područja.

Prilike za financiranje treba tražiti i na nacionalnoj i regionalnoj upravnoj razini, odnosno, u suradnji s tijelima državne i regionalne uprave.

Navedeni financijski izvori najvećim dijelom nude bespovratna sredstva, uglavnom uz uvjet sudjelovanja vlastitim sredstvima ako se radi o privatnim projektima. Osim izvora bespovratnih javnih financijskih sredstava, a posebice za veće razvojne ili investicijske projekte, pojedine financijske ustanove nude zajmove za projekte od javne koristi. U prvom redu tu su Europska banka za obnovu i razvoj na razini EU te HBOR u Hrvatskoj. Gotovo sve navedene izvore je moguće kombinirati kroz javno-privatno partnerstvo.

7 Očekivani utjecaj na okoliš

Među glavnim prioritetima poljoprivredna politike i politike ruralnog razvoja u EU i u Hrvatskoj jesu zaštita okoliša i energetska učinkovitost kroz širenje uporabe obnovljivih izvora energije. Na području Općine Sali važnost ovih prioriteta dodatno se nameće zbog 3.000 ha područja zaštićene prirode različitih kategorija, od čega dio u Ekološkoj mreži Natura 2000. Zaštita područja ili status područja Natura 2000 ne znači da je na tim područjima zabranjena bilo kakva djelatnost, nego znači da se zahvati i djelovanja u prostoru provode na načine koji neće imati negativnog utjecaj na okoliš. Razvojni ciljevi i prioritete u ovoj Strategiji osmišljeni su tako da njena provedba nema negativan utjecaj na okoliš, odnosno, da se nepoželjni utjecaji poljoprivrede na okoliš smanje. U tom pogledu razvoj ekološke poljoprivrede predstavlja jedno od glavnih usmjerenja.

Povećanje udjela ekološke poljoprivredne proizvodnje u odnosu na konvencionalnu pozitivno djeluje na očuvanje okoliša. Kod ekološkog i sličnih organskih sustava poljoprivredne proizvodnje razine ugljika u tlu su više, kvaliteta tla je bolja, a erozija se smanjuje. Takvi sustavi uzgoja bilja pospješuju bioraznovrsnost (biljke, insekti, fauna tla i mikrobi, ptice). Naime, sintetički insekticidi i fungicidi koji se primjenjuju u konvencionalnoj poljoprivredi imaju negativne učinke na biološku raznolikost.

Ekološka poljoprivreda smanjuje rizik od zagađenja podzemnih i površinskih voda, a ostvaruje i niže emisije stakleničkih plinova po jedinici površine u odnosu na konvencionalnu. Što se tiče energetske učinkovitosti, u ekološkom uzgoju se troši manje energije po hektaru od konvencionalnog. Kombinacija manjeg utroška energije i povećanja organske tvari u tlu čini ekološku poljoprivredu poželjnom za smanjenje emisija zbog korištenja fosilnih goriva kao i za povećanje kapaciteta tla za skladištenje ugljika. Ciljevi i mjere definirani u ovoj studiji se uklapaju u Strategiju i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine (NN 72/2017). Jedan od strateških ciljeva ove strategije i akcijskog plana jest smanjenja direktnih pritisaka na prirodu i poticanje održivog korištenja prirodnih dobara. K tome, jedna od aktivnosti predviđena u okviru ovog strateškog cilja jest "Poticati prihvaćanje i provođenje mjera očuvanja bioraznolikosti u sklopu Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. te pratiti njihovu provedbu. Kao pokazatelji za ocjenu provedbe navedeni su: površina zemljišta obuhvaćenog poljoprivredno-okolišnim potporama i površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom. Stoga možemo ocijeniti da se i s društveno-političkog gledišta očekuje pozitivan učinak provedbe ove Strategije u području poljoprivrede na zaštitu okoliša.

Tablica 25. Okvirna ocjena očekivanog utjecaja razvojnih mjera na okoliš

Opis mjere	Očekivani utjecaj na okoliš
M-1. Uređenje i opremanje zajedničkih prostora za preradu, i/ili prodaju za lokalne proizvođače	0 + +
M-2. Prilagođavanje lokalne proizvodnje zahtjevima turističko-ugostiteljske potražnje	0 +
M-3. Osmišljavanje i uspostava sustava za pokretanje poljoprivredne proizvodnje na zapuštenim površinama	0
M-4. Širenje i unaprjeđenje znanja o korištenju programa potpore poljoprivredi i lokalnom razvoju.	0 +
M-5. Izgradnja vodoopskrbnog sustava spojenog na kopneni vodoopskrbni sustav	0
M-6. Primjena IK, odnosno, internetskih i mobilnih tehnologija za promociju i poboljšanje prodaje lokalnih proizvoda.	0 +
M-7. Održavanje i širenje mreže poljskih putova	0 + +
M-8. Postavljanje interaktivnih informacijskih točaka o poljoprivrednim gospodarstvima i lokalnim proizvodima na frekventnim lokacijama.	0

M-9. Nagrađivanje proizvođača i proizvoda koji najviše doprinose poljoprivrednom i ruralnom razvoju.	☐ 0 ☐ + ☐ ☐ ☐ ☐
M-10. Povećanje udjela ekološke poljoprivrede.	☐ 0 ☐ + ☐ + ☐ + ☐ + ☐
M-11. Uspostava IK infrastrukture za praćenje klimatskih i ekoloških parametara na području općine.	☐ 0 ☐ + ☐ + ☐ ☐ ☐
M-12. Promocija i poticanje povezivanja lokalnih proizvođača	☐ 0 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
M-13. Poticanje izgradnje energetskih postrojenja za korištenje obnovljivih izvora energije	☐ 0 ☐ + ☐ + ☐ + ☐ + ☐
M-14. Poticanje ulaganja u energetsku učinkovitost.	☐ 0 ☐ + ☐ + ☐ + ☐ + ☐
M-15. Uvođenje širokopojasnog interneta u sva naselja	☐ 0 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
M-16. Širenje i unaprjeđenje znanja i vještina u primjeni digitalnih tehnologija.	☐ 0 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
M-17. Uvođenje pametnih tehnologija u sva područja aktivnosti sela i seoskog stanovništva.	☐ 0 ☐ + ☐ ☐ ☐ ☐
M-18. Stvaranje centara za rad na daljinu u depopulacijskim područjima u djelatnosti digitalnih i internetskih tehnologija.	☐ 0 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
M-19. Promicanje i poticanje ruralnog poduzetništva među mladima i ženama.	☐ 0 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
M-20. Uređenje i opremanje javnih prostora radi poticanja društvene aktivnosti i promicanja korištenja digitalnih tehnologija.	☐ 0 ☐ + ☐ ☐ ☐ ☐
M-21. Poticanje projekata povezivanja različitih generacijskih skupina radi jačanja društvene aktivnosti kroz razmjenu informacija, znanja i iskustava.	☐ 0 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Osim pozitivnog utjecaja na okoliš kroz širenje ekološke poljoprivrede i drugih poljoprivredno-okolišnih praksi, pozitivan učinak ove Strategije očekuje se i provedbom mjera za povećanje energetske učinkovitosti i širenje korištenja obnovljivih izvora energije. Vezano uz energetsku učinkovitost, provedba mjera kojima se razvija zajednička proizvodnja, prerada, promocija ili prodaja trebala bi dovesti do veće učinkovitosti, odnosno, manje potrošnje energije po jedinici proizvoda.

Neizravni pozitivan učinak očekuje se na ostvarenju cilja skraćivanja lanca opskrbe lokalnim proizvodima poljoprivrede i prerade na gospodarstvima. Kraći lanci opskrbe dovode do smanjenja ugljičnog otiska, a tome bi trebale doprinijeti mjere usklađivanja lokalne potražnje s turističkom ponudom kao i mjere kojima se širi primjena IK tehnologija u informiranju, promociji i prodaji lokalnih proizvoda. Vezano uz mjeru nagrađivanja lokalnih proizvođača, ona također može imati neizravni pozitivan učinak na okoliš uvođenjem odgovarajućih kriterija za nagrađivanje.

Mjere predviđene za širenje informiranosti, znanja, vještina i društvene aktivnosti trebale bi biti neutralne prema okolišu. Kad se radi o mjerama koje uključuju uređenje i opremanje, kod njihove provedbe moraju se primijeniti tehnologije koje osiguravaju energetsku učinkovitost i sprječavaju negativan utjecaj na okolinu.

8 Usklađenost strategije s povezanim planskim dokumentima

8.1 Analiza postojećih strateških razvojnih dokumenata

U procesu istraživanja za potrebe izrade ove strategije detaljno smo proučili postojeće razvojne dokumente, kako one na EU i nacionalnoj razini, tako i one lokalnog karaktera.

Od razvojnih dokumenata lokalnog karaktera analizirali smo njih tri: 1) *Strategija ukupnog razvoja općine Sali 2014.-2020.*; 2) *Lokalna razvojna strategija Lokalne akcijske grupe Mareta 2014.-2020.* i 3) *Županijska razvojna strategija Zadarske županije do 2020.* Od sektorskih dokumenata na lokalnoj razini analiziran je *Program potpora poljoprivredi i ruralnom razvoju na području Zadarske županije 2021.-2023.* Od razvojnih dokumenata na nacionalnoj razini analizirana su tri: Nacrt prijedloga Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine, Strategija poljoprivrede "Više od farme - Vizija i plan provedbe strateške transformacije poljoprivrede i ruralnog prostora, Hrvatska 2020.-2030." i Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.

Razvojni dokumenti analizirani su na način da su uspoređivane vizije, ciljevi, prioriteti aktivnosti i mjere zacrtane u tim dokumentima. Pregled vizija, ciljeva, prioriteta, mjera ili aktivnosti te projekata iz analiziranih razvojnih dokumenata dostupan je u prilogu strategije u obliku tablice.

Obzirom da nas zanima buduće razdoblje, u kontekstu ovog dokumenta predstaviti ćemo važnije strateške postavke novijih nacionalnih razvojnih dokumenata za razdoblje nakon 2021. godine.

Nacrt Nacionalne razvojne strategije republike Hrvatske do 2023. godine sadrži 13 ciljeva koji obuhvaćaju gospodarstvo, okoliš, demografiju, obrazovanje, regionalni razvoj i pitanje uređenja javne uprave i jedan horizontalni cilj: Promicanje ravnopravnosti i jednakih mogućnosti. Svaki od ciljeva ima pridružena prioritetna područja javnih politika. Teško je odvagati važnost pojedinih ciljeva i prioriteta područja politika s obzirom na razvoj općine Sali, ali vidimo da gospodarska pitanja vezana uz poljoprivredu, turizam i poduzetništvo zauzimaju važno mjesto. U strateškom cilju 12. Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima, kao jedno od dva prioritetna područja naveden je i razvoj pametnih i održivih otoka, a predviđena je i izrada Nacionalnog plana razvoja otoka 2021.-2027. Koncepti "Pametna sela", uz razvoj pametnih i održivih otoka, su ključni u pogledu razvoja i povezivanja ruralnih i otočkih područja s tržištem, informacijama i znanjem. Povezan s poljoprivredom je i strateški cilj 9. Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva, koji u prioritetu, osim gospodarskih i okolišnih, uključuje i društvene aspekte ruralnog razvoja.

U strateškom dokumentu *Više od farme* postavljena su tri strateška cilja i jedan horizontalni (Poticanje inovacija u poljoprivredno-prehrambenom sektoru). U planu provedbe predviđeno je šest aktivnosti (od A do F) s intervencijama. Otoci se izravno spominju samo u strateškom cilju III: Obnova ruralnog gospodarstva i unaprjeđenje uvjeta života u ruralnim područjima, Ključna potreba 13. Unaprijediti javnu infrastrukturu kako bi se omogućila modernizacija poljoprivredne proizvodnje. U sklopu ključne potrebe 13. navode se i tri specifična cilja koja se odnose na ruralni razvoj: smanjenje siromaštva, otvaranje novih radnih mjesta i brži prijelaz na pametno i zeleno ruralno gospodarstvo. Jedno od poglavlja strateškog dokumenta „Više od farme“ je i povezivanje buduće Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog razvitka i novog Strateškog okvira Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP). U vrijeme izrade ovog dokumenta (srpanj, 2021.) počele su u Hrvatskoj javne konzultacije o Nacionalnom strateškom planu ZPP-a⁴. Smjer Zajedničke poljoprivredne politike u narednom proračunskom razdoblju nedavno je

⁴ <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/zapocele-konzultacije-s-javnoscju-o-strateškom-planu-zpp-a/4715>

usuglašen⁵. Zajednička poljoprivredna politika EU najstarija je i najsloženija zajednička politika Europske unije. ZPP ima pet ciljeva:

- potpora poljoprivrednicima i poboljšanje poljoprivredne produktivnosti, čime se osigurava stabilna opskrba povoljnom hranom
- zaštita prava poljoprivrednika iz Europske unije na odgovarajuću zaradu
- doprinos borbi protiv klimatskih promjena i održivom upravljanju prirodnim resursima
- očuvanje ruralnih područja i krajolika diljem EU-a
- održavanje dinamičnosti ruralnoga gospodarstva promicanjem zapošljavanja u poljoprivredi, poljoprivredno-prehrambenim industrijama i povezanim sektorima

S obzirom na sveobuhvatnost ZPP EU, za očekivati je da će u Nacionalnom strateškom planu ZPP biti planirane mjere i sredstva EU za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja na otocima. Za jedinice lokalne samouprave i poljoprivrednike važno je aktivno sudjelovati u planiranju i pripremati se korištenje budućih mjera.

Za buduće razdoblje utvrđena su četiri opća i devet specifičnih ciljeva te glavni principi ZPP. Opći ciljevi ZPP za razdoblje 2020.-2027 jesu:

- Poticanje pametnog, otpornog i diversificiranog sektora poljoprivrede sa zajamčenom sigurnošću opskrbe hranom
- Jačanje zaštite okoliša i klimatske politike te doprinos ciljevima Unije u području okoliša i klime
- Jačanje socioekonomske strukture ruralnih područja
- Poticanje i razmjena znanja; inovacije i digitalizacija poljoprivrede i ruralnih područja te promicanje njihove upotrebe

Specifični ciljevi uključuju:

1. Pravedan dohodak za poljoprivrednike,
2. Rast konkurentnosti,
3. Ravnoteža moći u lancu hrane,
4. Akcije vezane uz klimatske promjene,
5. Briga za okoliš,
6. Održavanje krajobraza i bioraznolikosti,
7. Potpora generacijskoj obnovi,
8. Zaštita kvalitete hrane i zdravlja i
9. Dinamična ruralna područja.

Definiran je i horizontalni (međusektorski) cilj: Znanje i inovacije.

Glavni principi nove ZPP jesu: pojednostavljenje, sistem baziran na uspješnosti, bolje usmjeravanje i zadržavanje snažnih zajedničkih elemenata.

Za novo razdoblje, ZPP ima i novi model provedbe. Model se temelji na izradi strateških planova država članica. Na EU razini daju se ciljevi ZPP-a, široki spektar intervencija i osnovni zahtjevi Unije.

Osim ZPP, u izradi razvojnih planova na svim razinama i sektorima u Hrvatskoj treba uzeti u obzir i ambiciozan Zeleni plan Europske unije. Za poljoprivredu i ruralni razvoj važne su i strategije u sklopu Zelenog plana, i to strategija Od polja do stola i Strategija bioraznolikosti.

ZPP će u budućem razdoblju odražava veće ambicije EU prema okolišu i bioraznolikosti, a koje su definirane u Zelenom planu i već spomenutim strategijama.

Zeleni plan ima za cilj postići da EU bude klimatski neutralna do 2030. godine i u tu svrhu poboljšati učinkovitost iskorištavanja resursa prelaskom na čisto kružno gospodarstvo i obnovu biološke raznolikosti i smanjenje onečišćenja. U tu svrhu **prelazak na zdraviji i održiviji prehrambeni sustav EU-**

⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_2711

a, temelj je Zelenog plana, odnosno Strategije od polja do stola⁶. Strategija od polja do stola ima za cilj smanjiti ovisnost o pesticidima i antimikrobnim sredstvima, smanjiti pretjeranu upotrebu gnojiva, povećati ekološki uzgoj, poboljšati dobrobit životinja i smanjiti gubitak bioraznolikosti.

Strategija bioraznolikosti⁷ ima za cilj zaštititi najmanje 30% kopnenog i morskog područja EU i obnoviti degradirane ekosustave na kopnu i moru na način da poveća ekološku poljoprivredu i poljoprivredne okolišne prakse, zaustavi i preokrene trendove smanjenje broja oprašivača, vrati najmanje 25 tisuća kilometara rijeka u prirodne tokove, smanjiti uporabu i rizik od pesticida za 50% do 2030. godine i zasaditi 3 milijarde stabala do 2030. godine.

Konačno, ovaj **razvojni dokument trebao bi uzeti u obzir i Globalne ciljeve održivog razvoja** do 2030. godine (**Sustainable Development Goals⁸**). U kolovozu 2015. godine, 193 su se zemlje usuglasile oko sljedećih sedamnaest ciljeva i njihovih 169 pridruženih ciljeva, i to⁹:

- Cilj 1 Iskorijeniti siromaštvo svuda i u svim oblicima
- Cilj 2 Iskorijeniti glad, postići sigurnost hrane i poboljšanu ishranu te promovirati održivu poljoprivredu
- Cilj 3 Zdravlje –Osigurati zdrav život i promovirati blagostanje za ljude svih generacija
- Cilj 4 Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja
- Cilj 5 Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke
- Cilj 6 Osigurati pristup pitkoj vodi za sve, održivo upravljati vodama te osigurati higijenske uvjete za sve
- Cilj 7 Osigurati pristup pouzdanoj, održivoj i suvremenoj energiji po pristupačnim cijenama za sve
- Cilj 8 Promovirati uključiv i održiv gospodarski rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve
- Cilj 9 Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovirati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost
- Cilj 10 Smanjiti nejednakost unutar i između država
- Cilj 11 Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim
- Cilj 12 Osigurati održive oblike potrošnje i proizvodnje
- Cilj 13 Poduzeti hitne akcije u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica
- Cilj 14 Očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održiv razvoj
- Cilj 15 Zaštititi, uspostaviti i promovirati održivo korištenje kopnenih ekosustava, održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti degradaciju tla te spriječiti uništavanje biološke raznolikosti
- Cilj 16 Promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama
- Cilj 17 Ojačati načine provedbe te učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj.

8.2 Usklađenost ciljeva i mjera s postojećim planskim dokumentima

Europski zeleni plan (Green Deal, GD) sveobuhvatan je plan Europske unije (EU) kojim se želi postići klimatska neutralnost (smanjenje neto emisije stakleničkih plinova za 55% u odnosu na 1990. godinu) EU do 2030. godine. GD usvojen je 2019. godine i sastoji se od nekoliko aspekta od kojih poljoprivreda, hrana i okoliš imaju važno mjesto. Namjera je GD poboljšati dobrobit i zdravlje građana EU i budućih

⁶ Europska komisija (2020.). Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Strategija „od polja do stola” za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav. Bruxelles, COM(2020) 381 final

⁷ file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/factsheet-EU-biodiversity-strategy_en.pdf.pdf

⁸ <https://sdgs.un.org/goals>

⁹ Preuzeto s <http://idop.hr/hr/dop-trendovi/ciljevi-odrzivog-razvoja/opcenito-o-globalnim-ciljevima-odrzivog-razvoja/17-globalnih-ciljeva-za-odrzivi-razvoj-koji-ce-do-2030-promijeniti-sliku-svijeta/>

generacija pružajući svjež zrak, čistu vodu, plodno tlo i bioraznolikost, obnovljene, energetske učinkovite zgrade, zdravu i cjenovno dostupnu hranu, više javnog prijevoza, čistiju energiju i najnovije tehnološke inovacije u području energije, dugotrajnije proizvode, koji se mogu popraviti, reciklirati i ponovo koristiti, znanja i vještine za poslove budućnosti i globalno konkurentnu i otpornu industriju.

Dokumenti, koji pokrivaju područje proizvodnje hrane i ruralnog razvoja u sklopu GD jesu:

- *Strategija od polja do stola,*
- *Strategija bioraznolikosti i*
- *Akcijni plan ekološke poljoprivrede*

Strategija od polja do stola (Farm to Fork) ima za cilj osigurati zdravu, dostupnu i održivu hranu, borbu protiv klimatskih promjena, zaštiti u očuvanje okoliša i bioraznolikosti, pravednost u lancu hrane i povećanje ekološke poljoprivrede.

Ključni pokazatelji uspjeha uključuju smanjenje uporabe pesticida za 50% od 2030. godine, smanjenje gubitka hranjivih tvari iz tla za najmanje 50% i smanjenje uporabe mineralnih gnojiva za najmanje 20% do 2030. godine i smanjiti otpornost ljudi na antibiotike na načina da se smanji njihova uporaba u stočarstvu i ribarstvu za 50% do 2030. U sklopu nastojanja za pristup zdravoj i cjenovno prihvatljivoj hrani, povećat će se briga i smanjenju otpada od hrane. U konačnici, velik je i iznos sredstava (10 milijardi Eura) koji se planira izdvojiti za istraživanja i razvoj u području hrane, poljoprivrede, bioekonomije, okoliša i ribarstva.

Strategije od polja do stola, pretpostavlja povećanje površina po ekološkom poljoprivrednom i dostizanje udjela ekološke poljoprivrede od 25% u korištenim poljoprivrednim površinama.

Akcijni plan ekološke poljoprivrede daje preciznije smjernice za povećanje površina i potrošnje ekološki proizvedene hrane. Podijeljen je na tri osi: poticanje potražnje i osigurati povjerenje potrošača, poticanje preobrazbe i osnaživanje cjelokupnog lanca hrane i poboljšati doprinos ekološke poljoprivrede okolišnoj održivosti. Tri osi će ukupno sadržavati 23 aktivnosti. Aktivnostima se jača povjerenje kupaca, uključuje ekološke proizvode i sheme školske prehrane, sprječavaju prevare i osigurava sljedivost ekoloških proizvoda. Zatim pomaže se uključivanju malih poljoprivrednika u lance hrane, osnažuju kratki lanci dobave i poslovno povezivanje poljoprivrednika, te doprinos očuvanju okoliša, bioraznolikosti, dobrobiti životinja i učinkovitije korištenje resursa.

Uz već spomenute ciljeve iz Strategije od polja do stola, u sklopu Strategije bioraznolikosti nastoji se smanjiti nestajanje pčela i ostalih kukaca oprašivača, vratiti barem 25000 km rijeka u EU u stanje prirodnih vodotokova i zasaditi tri milijarde stabala do 2030. godine. Strategija bioraznolikosti ima za cilja ustanoviti zaštitu nad barem 30% zemljišta i mora Europe.

Zajedničku poljoprivrednu politiku čine mehanizmi Zajednice za intervencije u poljoprivredi. Iako poljoprivreda danas predstavlja tek mali dio gospodarstva razvijenih zemalja, uključujući i države članice Europske unije, državne intervencije u zadnje su vrijeme ojačane zahvaljujući poljoprivrednim i ruralnim politikama kojima su kao potpora tradicionalnoj primarnoj aktivnosti, točnije proizvodnji hrane, uvedene nove dimenzije, kao što su održivi razvoj, borba protiv klimatskih promjena, prostorno planiranje i uređenje krajobraza, raznolikost i vitalnost ruralnog gospodarstva, diverzifikacija i vitalnost ruralnog gospodarstva, javno zdravstvo, kvaliteta proizvoda ili proizvodnja energije i biomaterijala. Potpora za javna dobra, odnosno netržišne aspekte poljoprivrede koje tržište ne podupire, postala je tako ključni aspekt najnovije poljoprivredne i ruralne politike, uključujući i ZPP.

Člankom 39. Ugovora o funkcioniranju Europske unije utvrđeni su specifični ciljevi ZPP-a:

1. povećanje poljoprivredne produktivnosti zahvaljujući tehničkom napretku i jamčenje optimalne upotrebe čimbenika proizvodnje, posebno radne snage;
2. jamčenje primjerenog životnog standarda stanovništvu koje se bavi poljoprivredom;
3. stabilizacija tržišta;

4. jamčenje sigurnosti redovne opskrbe;
5. jamčenje razumne cijene za potrošače.

Iako se navedeni ciljevi ne mijenjaju, za razdoblje 2021.-2027. godini postavljeno je devet specifičnih i jedan horizontalni cilj Zajedničke poljoprivredne politike (vidi prethodno poglavlje).

Najveća novost je ta da će svaka zemlja na temelju procjene vlastitih potreba odabirati i prilagođavati određene intervencijske mjere koje smatra najučinkovitijima za ostvarenje svojih specifičnih ciljeva. Odnosno, svaka država članica će izraditi strateški plan (strategiju poljoprivrede) u skladu sa svojim potrebama. Strateški plan za svaku državu članicu će se izraditi temeljem opsežne analize, koja uključuje identifikaciju potreba, prilagodbu intervencija prema potrebama i mjerenje napretka. Na tragu ciljeva GD, promjene ZPP idu naglašavaju ambicije prema okolišu i klimi. U sklopu prvog stupa ZPP novost je uvođenje eko-shema, a u drugom stupu sredstva namijenjena mjerama povezanim s klimom i okolišem moraju činiti više od 35% ukupnih sredstava.

U tijeku je izrada strategije poljoprivrede Republike Hrvatske. Neki od elemenata Strategije predstavljeni su na savjetovanjima s javnošću.

Vizija: Proizvoditi veću količinu visokokvalitetne hrane po konkurentnim cijenama, održivo upravljati prirodnim resursima u promjenjivim klimatskim uvjetima te doprinijeti poboljšanju kvalitete života i povećanju zaposlenosti u ruralnim područjima.

Postavljena su četiri strateška cilja i razvojne potrebe unutar svakog od ciljeva.

Strateški cilj 1. Povećanje produktivnosti i konkurentnosti poljoprivredno prehranbenog sektora

Razvojne potrebe

1. Povećati dodanu vrijednost poljoprivredne proizvodnje
2. Povećati pravičnost dodjele potpore dohotku
3. Unaprijediti povezanost u lancu od proizvođača do potrošača.
4. Unaprijediti poduzetničke sposobnosti proizvođača u poljoprivredno-prehranbenom sektoru
5. Uskladiti proizvodnju sa zahtjevima tržišta
6. Poticati veće sudjelovanje proizvođača u sustavima kvalitete
7. Unaprijediti vještine radne snage u poljoprivredno-prehranbenom lancu

Strateški cilj 2. Jačanje održivosti i otpornosti poljoprivrede na klimatske promjene

Razvojne potrebe

8. Pobojšati okolišnu održivost poljoprivrednih praksi
9. Unaprijediti usklađenost između proizvodnih sustava i okolišnih uvjeta
10. Više i učinkovitije koristiti instrumente za upravljanje rizicima
11. Unaprijediti funkcioniranje tržišta poljoprivrednim zemljištem

Strateški cilj 3. Obnova ruralnog gospodarstva i unaprjeđenje uvjeta života u ruralnim područjima

Razvojne potrebe

12. Unaprijediti koordinaciju i komplementarnost između intervencija u ruralnim područjima
13. Unaprijediti javnu infrastrukturu u ruralnim područjima

Strateški cilj 4. Poticanje inovacija u poljoprivredno-prehranbenom sektoru

Razvojne potrebe

14. Potaknuti ulaganja usmjerena u tehnologiju i inovacije
15. Unaprijediti pristup istraživanjima i razvoju te korištenje znanja i tehnologija u poljoprivrednom sektoru

Uz poštivanje okvira ZPP, svaki razvojni dokument trebao bi uzeti u obzir i Globalne ciljeve održivog razvoja (Sustainable Development Goals¹⁰) navedene u prethodnom poglavlju

¹⁰ <https://sdgs.un.org/goals>

U tablici 26 prikazana je matrica koja u redu sadrži ciljeve ZPP za razdoblje 2021.-2027., a u koloni ciljeve Strategije poljoprivrede općine Sali. Tamo gdje postoji poklapanje između ciljeva upisan je znak x. Oni ciljevi Strategije općine Sali koji pomažu ispunjenju ciljeva GD i SDG opisno su naznačeni.

Tablica 26. Preklapanje ciljeva ZPP za razdoblje 2021.-2027. i ciljeva Strategije poljoprivrede općine Sali

	Ciljevi Zajedničke poljoprivredna politike									
	Osigurati pravedan dohodak poljoprivrednika	Povećanje konkurentnosti	Uravnotežiti odnose snaga u lancu hrane	Akcije prema ublažavanju klimatskih promjena	Briga za okoliš	Očuvanje krajobraz i bioraznolikosti	Podrška generacijskoj obnovi ruralnog prostora	Dinamična ruralna područja	Zaštita kvalitete hrane i zdravlja	Znanje i inovativnost
Prioritet I. - Razvoj održive i konkurentne poljoprivrede i prerade lokalnih proizvoda otporne na negativne utjecaje iz okoline										
Povećanje proizvodnje poljoprivrednih i proizvoda dodane vrijednosti temeljenih na tradiciji i/ili posebnostima prirodnog okruženja. Strateški cilj 1	X	X	X Doprinos ciljevima GD				X	X	X Doprinos ciljevima GD	X
Puna dostupnost komunalne i informacijsko-komunikacijske (IK) infrastrukture. Strateški cilj 3 i 4		X					X	X		
Stavljanje zapuštenih poljoprivrednih površina u funkciju. Strateški cilj 2						X				
Povećanje kapaciteta proizvođača za korištenje potpora iz EU i nacionalnih fondova namijenjenih poljoprivredi i ruralnom razvoju. Strateški cilj 1	X	X	X				X	X	X	X
Prioritet II. - Očuvanje prirodne i kulturne baštine usmjeravanjem na zeleno gospodarstvo i obnovljive izvore energije:										
Povećanje primjene poljoprivrednih tehnologija prijateljskih prema okolišu. Strateški cilj 2		X			X Doprinos ciljevima GD	X				X
Očuvanje tradicijskih antropogenih elemenata krajobraz Strateški cilj 2 i 3				X Doprinos ciljevima GD		X Doprinos ciljevima GD	X	X		
Korištenje raspoloživih resursa za povećanje uporabe obnovljivih izvora	X	X		X Doprinos ciljevima GD				X		

	Ciljevi Zajedničke poljoprivredna politike									
	Osigurati pravedan dohodak poljoprivrednika	Povećanje konkurentnosti	Uravnotežiti odnose snaga u lancu hrane	Akcije prema ublažavanju klimatskih promjena	Briga za okoliš	Očuvanje krajobraza i bioraznolikosti	Podrška generacijskoj obnovi ruralnog prostora	Dinamična ruralna područja	Zaštita kvalitete hrane i zdravlja	Znanje i inovativnost
energije i ostvarenje energetske neovisnosti Strateški cilj 2										
Skraćivanje lanaca opskrbe proizvodima poljoprivrede i seoskih prostora. Strateški cilj 1	X	X	X Doprinos ciljevima GD				X	X	X	
Prioritet III. - Jačanje ljudskih resursa osnaživanjem postojećih i privlačenjem novih proizvođača u poljoprivredu i s njom povezane djelatnosti.										
Podizanje razine informiranosti i dostupnosti znanja o lokalnoj poljoprivredi i preradi poljoprivrednih proizvoda. Strateški cilj 3		X						X	X	X Doprinos ciljevima GD
Unaprjeđenje tehnoloških i upravljačkih znanja poljoprivrednika i proizvođača lokalnih proizvoda. Strateški cilj 1	X	X	X				X	X		X
Širenje primjene IK tehnologija u poljoprivredi i proizvodnji lokalnih proizvoda. Strateški cilj 4		X	X	X			X	X		X Doprinos ciljevima GD
Jačanje društvene aktivnosti radi povećanja interesa za poljoprivredu, život i rad u lokalnoj zajednici. Strateški cilj 3								X		

8.3 Usklađenost Strategije s nacrtom Plana razvoja Zadarske županije za razdoblje od 2021. do 2027. godine (u postupku donošenja)

U vrijeme izrade ove Strategije, Zadarska županije je bila u postupku izrade Planu razvoja Zadarske županije za razdoblje od 2021. do 2027. godine (dalje u tekstu: Plan). Prijedlog plana koji je dan na javnu raspravu sadrži pregled posebnih županijskih razvojnih ciljeva grupiranih prema strateškim ciljevima Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine (dalje u tekstu: SC NRS).

Uvidom u radnu verziju posebnih ciljeva s pokazateljima ishoda i procjenom troškova provedbe u Planu, možemo zaključiti da se prioriteta i mjere iz ove Strategije izravno uklapaju u jedan posebni cilj županijskog Plana. To je posebni cilj "Razvoj konkurentne, otporne i održive poljoprivrede i prehrambenog sektora" u okviru SC NRS 9. "Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva". Ishodi po ovom cilju uključuju rast broja poljoprivrednih proizvođača-a, porast udjela poljoprivrede u BDP-u županije i povećanje površina pod ekološkom proizvodnjom. Planom predviđeni troškovi provedbe ovog posebnog cilja su 474.758.625,00 kn. Ova Strategija neizravno je vezana uz posebni cilj Plana "Unaprjeđenje sustava zaštite okoliša, očuvanja prirodne baštine i održivog upravljanja prostornim resursima". Navedeni cilj predviđen je u okviru SC NRS 8. "Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost". Radi se o posebnom županijskom razvojnom cilju za čiju provedbu je predviđeno 5.694.210.400,93. Njime su obuhvaćene aktivnosti na zaštiti i širenju postojećih zaštićenih područja prirode, poboljšanju sustava zbrinjavanja otpada i odvodnje te povećanju energetske učinkovitosti.

Drugi posebni cilj iz Plana koji je neizravno vezan uz ovu Strategiju je "Razvoj i poticanje primjene kvalitetnih i prostorno ravnomjerno dostupnih elektroničkih komunikacijskih sustava". Sukladan je SC NRS 11. "Digitalna tranzicija društva i gospodarstva" i predviđa povećanje dostupnosti širokopojsnog pristupa internetu te povećanje dostupnosti e-usluga za građane. Predviđena sredstva za provedbu su 139.750.000 kn.

Treći posebni cilj iz Plana čija provedba može neizravno doprinijeti ostvarenju ciljeva ove Strategije je "Povećanje teritorijalne kohezije Zadarske županije i poticanje ravnomjernog i održivog razvoja s naglaskom na otoke, brdsko-planinska i potpomognuta područja". Ovaj posebni cilj razvoja županije korespondira SC NRS 12. "Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima". Jedan od ishoda po ovom cilju jest i povećan je udjela županijskog stanovništva koje živi na otocima s 12,4 na 13,0%.

Osim opisanih posebnih razvojnih ciljeva, županijski Plan sadrži i razvojne projekte od strateškog značaja od kojih jedan uključuje i aktivnosti na razvoju poljoprivrede. Radi se o prvom projektu od strateškog značaja "1: Izgradnja i razvoj regionalnog inovacijskog ekosustava za poduzetnike". Ukupna procijenjena vrijednost projekta je 96.000.000 kn, a dvije od pet ključnih točaka ostvarenja su vezane uz poljoprivredu:

1. Izgrađen i opremljen specijalizirani poslovni inkubator za prehrambeno-prerađivačku industriju „Centar kompetencija za preradu ribe i voća – PLAVO – ZELENI CENTAR“
2. Izgrađen i opremljen poljoprivredno-edukacijski centar Zemunik.

Peti projekt od strateškog značaja je projekt "Otočne aglomeracije" koji predviđa izgradnju vodnokomunalne infrastruktura na otocima Zadarske županije. Međutim, njime nije obuhvaćen Dugi otok.

Općina Sali, poljoprivredna gospodarstva s područja općine i njihove organizacije moraju koordinirano i što aktivnije biti uključene u proces izrade županijskog Plana. Na taj način bit će učinkovitiji u iskorištenju sredstava koja će biti na raspolaganju za provedbu planskih aktivnosti za potrebe provedbe razvojnih aktivnosti iz ove Strategije.

9 Modeli ulaganja za odabrane poljoprivredne proizvode

Za odabrane proizvode su izrađeni poslovni koncepti ili modeli. Svaki se koncept sastoji iz slijedećih dijelova: procjena tržišta, gospodarske značajke proizvodnje te procjena ulaganja. Procjena tržišta temelji se na ekspertnom znanju. U okviru ovog poglavlja daju se i ocjena stanja na tržištu te preporuka za korištenje pojedinih prodajnih kanala.

Gospodarske značajke proizvodnje sadrže procjenu prihoda, rashoda i bruto dohotka za odabrane proizvode. Za sve modele osim za proizvodnju suhomesnatih proizvoda i sira korišten je pristup bruto dohotka koji je izračunat kao razlika prihoda i varijabilnih troškova. Ovi troškovi uključuju materijal, unajmljeni rad strojeva i tuđi ljudski rad te troškove vlastite mehanizacije. Trošak amortizacije i prihodi od mogućih potpora nisu uključeni u model.

Kalkulacije se temelje na tehnološkim i ekonomskim značajkama proizvodnje različitih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Gdje je to bilo moguće korištene su „Kalkulacije pokrića varijabilnih troškova poljoprivredne proizvodnje“ koje je izradila Poljoprivredna savjetodavna služba Ministarstva poljoprivrede Republike Hrvatske, zatim drugi sekundarni izvori, procjene eksperata te vlastiti izračuni.

Bruto dohodak nije dohodak u računovodstvenom smislu već gross margin ili doprinos za pokriće fiksnih troškova. To je zapravo dohodak prije odbitka fiksnih troškova. Kod proizvodnje suhomesnatih proizvoda i sira pretpostavljeno je da je proizvođač obveznik poreza na dobit. Umjesto bruto dohotka procijenjena je dobit od poslovanja. Porez je računat po stopi od 12%. Potpore nisu uključene u model. Vrijednosti u modelima imaju orijentacijsku vrijednost.

Prikazani modeli su svojevrsni katalog mogućnosti kod ulaganja u poljoprivrednu proizvodnju i preradu poljoprivrednih proizvoda na području Općine Sali. Daju prvu informaciju potencijalnim ulagačima o mogućim prinosima, prihodima, varijabilnim troškovima proizvodnje i dijelu fiksnih troškova uporabe vlastite mehanizacije. Temelje se na srednje intenzivnoj proizvodnji, prinosima u povoljnim uvjetima i prodaji svih proizvedenih količina. Modeli ne sadrže rizike navedenih proizvodnji. Zbog toga u praksi može doći do pozitivnih i negativnih odstupanja u prinosima, prihodima i troškovima po pojedinim proizvodnjama od ovdje prikazanih.

Većina modela poljoprivredne proizvodnje je rađena za proizvodnju na jednom hektaru. Na području općine Sali jedva da postoje tako velike parcele. Međutim, velike površine poljoprivrednog zemljišta su zapuštene i vjerojatno bi se mogle dobiti u povoljan najam. Drugo, pokazatelji modela po jednom hektaru mogu se proporcionalno smanjiti sukladno smanjenju veličine proizvodne površine, te tako dobiti aproksimativne izračune za manji opseg proizvodnje.

9.1 Maslinovo ulje

Maslinovo ulje smo uvrstili u odabrane proizvode jer je ulaganjem u kvalitetu maslinovog ulja, privlačan dizajn pakiranja i promociju moguće povećati vrijednost i cijenu proizvoda te dohodak lokalnih proizvođača.

Tržište

Maslinovo ulje je namijenjeno za lokalno (područje Zadarske županije) i nacionalno tržište. Na ovom tržištu se očekuje i dalje jaka konkurencija, posebice u cjenovnom segmentu od 50 – 70 kn/l. Dodanu vrijednost proizvodu moguće je ostvariti samo s uljem visoke kakvoće te uz funkcionalnu i vizualno privlačnu ambalažu (boca i etiketa).

Od prodajnih kanala i nadalje će biti značajna prodaja na gospodarstvu, posebice tijekom turističke sezone. Dodatne prihode i zaradu moguće je ostvariti otvaranjem kušaonice maslinovog ulja. Još bolji rezultati mogli bi se postići umrežavanje više kušaonica u neki oblik turističke ceste (npr. cesta maslinovog ulja, vinska cesta, agroturistička cesta i sl.).

Za izgradnju stabla kupaca, posebice za nove maslinare, je važno sudjelovanje na sajmovima tradicijskih proizvoda, specijaliziranim izložbama maslinovog ulja i sličnim promotivnim događanjima. Za proizvođače s najvećom kakvoćom maslinovog ulja se preporuča odlazak na međunarodne izložbe i sajmove. Možebitna nagrada na prestižnom međunarodnom natjecanju će povećati vrijednost i imidž ulja te mogućnost postizanja premijske cijene ulja.

Specijalizirane trgovine premijskih proizvoda, suvenirnice te ugostiteljstvo su također zanimljivi za male proizvođače maslinovog ulja. Ulazak je na ova prodajna mjesta dosta težak zbog postojeće ponude. Prednosti su visoka kakvoća ulja i atraktivno pakiranje.

Osim izravne prodaje, druga mogućnost za prodaju maslinovog ulja je povezivanje ponude i zajednički nastup na tržištu. To povezivanje može biti relativno „labavo“ kroz zajedničke oznake, oznaka kakvoće kao što je primjerice „Kvalitetno Dugi Otok“, brand kao što je primjerice „Bodulsko ulje“ (potencijalni naziv) ili oznaku zemljopisnog podrijetla kao što primjerice „Ulje zadarskog otočja“ (potencijalni naziv) te zajedničku promociju. Pri tome svaki proizvođač zadržava samostalnost u proizvodnji i prodaji svog proizvoda. „Čvršće“ povezivanje je stvaranje jednog ili više zajedničkih proizvoda (zajednička prerada). Pri tome svaki proizvođač zadržava samostalnost u proizvodnji maslina, a prerada i trženje ulja preuzima žarišna tvrtka. Međutim, taj model je manje vjerojatan.

Gospodarske značajke proizvodnje maslinovog ulja

Model je rađen za proizvodnju ekstra djevičanskog maslinovog ulja na površini od 1 ha (broj stabala po ha je 200). Procijenjeni prinos je 5.000 kg, proizvodnja ulja 790 l, a cijena 100 kn/l. Ulje se pakira u butelje od 0,75 l. U rashode su uključeni varijabilni troškovi (gnojivo, zaštitna sredstva, berba, rezidba, prerada, trošak vlastite mehanizacije, ambalaža i ostali troškovi).

Tablica 9.1.1. Kalkulacija prihoda u proizvodnji maslinovog ulja

	j.m.	kn
Prinos maslina	kg	5.000
Proizvodnja ulja	l	790
Cijena ulja	kn/l	100
Prihod od prodaje ulja	kn	79.000

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.2. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji maslinovog ulja

	kn
Mineralni gnoj	1.815
Sredstva za zaštitu bilja	2.943
Plastične vreće	200
Rad (berba, rezidba)	15.300
Usluga prerade ploda	6.000
Ambalaža	5.642
Trošak vlastite mehanizacije	1.337
Ostali troškovi	500
UKUPNO	33.739

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.3. Bruto dohodak u proizvodnji maslinovog ulja

	kn
PRIHODI	79.000
RASHODI	33.739
BRUTO DOHODAK	45.261

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Uz date se pretpostavke ostvaruje godišnji bruto dohodak oko 45 tisuću kuna.

Potrebna ulaganja

Investicija u podizanje jednog ha maslina može se kretati od 80.000 kn na više.

9.2 Svježe povrće

Na području općine Sali se može uzgajati veliki broj različitih vrsta povrća. Posebno se cijeni otočki krumpir, rajčica i luk koji na ovom području postižu vrhunsku kakvoću. Iako se radi o poznatim kulturama za lokalne poljoprivrednike promjenom način prodaje, odnosno korištenjem kratkih lanaca prodaje, moguće je značajno povećati isplativost njihovog uzgoja.

Tržište

Svježe povrće je namijenjeno za prodaju mikro tržištu (područje općine Sali). Lokalni proizvođači nisu troškovno konkurentni uvoznj konkurenciji, a ni konkurenciji iz drugih dijelova Hrvatske. Oni mogu konkurirati samo kroz dodanu vrijednost proizvoda, veću funkcionalnu kvalitetu te lokalno podrijetlo proizvoda. Dobar potencijal za razvoj ima ekološka proizvodnja.

Najznačajniji prodajni kanali za povrće su prodaja na gospodarstvu, prodaja na štandovima, ambulatna prodaja, prodaja putem Interneta uz dostavu te prodaja lokalnim ugostiteljima. Gro ponude trebalo bi planirati u vrijeme turističke sezone.

Gospodarske značajke proizvodnje povrća

Bruto dohodak koji je prikazan u modelima računat je na temelju veleprodajnih cijena. Korištenjem kratkih prodajnih kanala moguće je ostvariti više cijene i dohodak od navedenog u modelima za 30 – 40%. Isto tako, kroz ekološki uzgoj navedenih kultura moguće je također postići više cijene i povećati dohodak za 20 – 30%. Međutim, i jedna i druga alternativa zahtijevaju puno više rada članova gospodarstva.

9.2.1 Krumpir

Model je rađen za proizvodnju krumpira na otvorenom, na površini od 1 hektar. Procijenjeni prinos je 35.000 kg/ha, a cijena 2,5 kn/kg. Rashodi uključuju varijabilne troškove (sjeme, mineralno gnojivo, zaštitna sredstva, troškove unajmljene mehanizacije) te troškove vlastite mehanizacije.

Tablica 9.1.4. Kalkulacija prihoda u proizvodnji krumpira

	kg	kn/kg	kn
prinos	35.000	2,5	87.000

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.5. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji krumpira

	kn
Sjeme	15.390
Mineralna gnojiva	5.576
Sredstva za zaštitu bilja	3.944
Unajmljena mehanizacija	5.500
Vlastita mehanizacija	2.278
UKUPNO	32.689

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.6. Bruto dohodak u proizvodnji krumpira

	kn
PRIHODI	87.500
RASHODI	32.689
BRUTO DOHODAK	54.811

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

U proizvodnji se krumpira, uz date pretpostavke, ostvaruje bruto dohodak od 54,8 tisuća kuna po hektaru. Pod pretpostavkom da se 1/7 proizvodnje proda izravno, bruto dohodak bi se mogao povećati za 10-tak tisuća kuna.

9.2.2 Luk

Model je rađen za proizvodnju luka na otvorenom, na površini od 1 hektar. Procijenjeni prinos je 45.000 kg/ha, a cijena 2,5 kn/kg. Rashodi uključuju varijabilne troškove (sjeme, mineralno gnojivo, zaštitna sredstva, troškove unajmljene mehanizacije odnosno strojne sadnje, vađenja, sortiranja i uvrećavanja krumpira) te troškove vlastite mehanizacije.

Tablica 9.1.7. Kalkulacija prihoda proizvodnji luka

	kg	kn/kg	kn
Prihod	45.000	2,5	100.000

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.8. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji luka na 1 ha

	kn
Sjeme	6.300
Mineralna gnojiva	4.625
Sredstva za zaštitu bilja	7.274
Vreće	2.600
Unajmljena mehanizacija	11.500
Vlastita mehanizacija	3.298
Ostali troškovi	2.000
UKUPNO	37.596

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.9. Bruto dohodak u proizvodnji luka na 1 ha

	kn
PRIHODI	100.000
RASHODI	37.596
BRUTO DOHODAK	62.404

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

U proizvodnji luka, uz date pretpostavke se ostvaruje bruto dohodak od 62,4 tisuće kuna po hektaru. Ako se primjerice 5 tona luka proda izravno bruto dohodak bi se povećao za 10-tak tisuća kuna.

9.2.3 Proizvodnja rajčice na otvorenom

Model pretpostavlja proizvodnju rajčice na otvorenom iz presadnica i razmakom sadnje 150 x 40 cm. Proizvodnja se navodnjava kapanjem. Proizvodna površina je 1 ha.

Prinos je procijenjen na 90.000 kg od čega 70.000 kg prve klase koja će se prodati po cijeni od 3,60 kn/kg i 20.000 kg druge klase po cijeni od 2,50 kn/kg. Prihod je procijenjen na 302.000 kn. Rashodi uključuju varijabilne troškove (presadnice, mineralno gnojivo, zaštitna sredstva, sanduke, armaturu, drvene stupove, cijevi za navodnjavanje, tuđi rad i ostale troškove) te trošak vlastite mehanizacije.

Tablica 9.1.10. Kalkulacija prihoda u proizvodnji rajčice na 1 ha na otvorenom

	kg	kn/kg	kn
1. klasa	70.000	3,6	252.000
2. klasa	20.000	2,5	50.000
Ukupno	90.000		302.000

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.11. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji rajčice na 1 ha na otvorenom

	kn
Presadnice	20.400
Mineralna gnojiva	1.3000
Sredstva za zaštitu bilja	1.526
Sanduci	40.500
Vezivo	1.600
Stupovi drveni	1.884
Žica za armaturu	1.452
Postavljanje i skidanje armature	8.000
Cijevi	4.290
Rad (vezivanje, skidanje zaperaka, berba)	33.100
Mehanizacija	5.080
Ostali troškovi	8.000
Ukupno	138.832

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.12. Bruto dohodak u proizvodnji rajčice na 1 ha na otvorenom

	kn
PRIHODI	302.000
RASHODI	138.832
BRUTO DOHODAK	163.168

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

U proizvodnji rajčice se ostvaruje bruto dohodak od 163 tisuće kuna po hektaru. Pod pretpostavkom da se 10% proizvodnje proda izravno bruto dohodak bi se mogao povećati za 20-tak tisuća kuna.

9.2.4 Proizvodnja rajčice u zaštićenom negrijanom prostoru

Rajčica se proizvodi u zaštićenom negrijanom prostoru na površini od 100 m². Presadnice se sade u dvoredne trake razmaka 100 cm, a razmak sadnje je 60 cm x 50 cm. Navodnjavanje i prihrana se vrše sustavom kapanja.

Prinos je procijenjen na 2.000 kg, cijena prve klase na 5,00 kn/kg (70% proizvodnje), cijena druge klase 2,40 kn/kg (30% proizvodnje), a prihod na 8.700 kn. Rashodi uključuju varijabilne troškove (presadnice, organsko i mineralno gnojivo, zaštitna sredstva, cijevi za navodnjavanje, crna folija, vezivo, plastične kopče, kartonske kutije, troškove tuđeg rada, ostale troškove) te trošak vlastite mehanizacije.

Tablica 9.1.13. Kalkulacija prihoda u proizvodnji rajčice u plasteniku (100 m²)

	kg	kn/kg	kn
1. klasa	1.050	7,0	7350
2. klasa	450	3	1350
Ukupno	1.500		8700

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.14. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji rajčice u plasteniku (100 m²)

	kn
Presadnice	375,00
Crna folija	44,00
Folija prozirna	48,00
Organsko i mineralno gnojivo	249,00
Sredstva za zaštitu bilja	99,00
Vezivo	40,00
Plastične kopče	100,00
Kartonske kutije	600,00
Cijevi za navodnjavanje	97,50
Troškovi rada	1.940,00
Trošak vlastite mehanizacije	934,47
Ostali troškovi	650,00
UKUPNO	5.176,97

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.15. Bruto dohodak u proizvodnji rajčice u plasteniku (100 m²)

	kn
PRIHODI	8.700
RASHODI	5.177
BRUTO DOHODAK	3.523

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Na sto kvadrata se ostvaruje bruto dohodak od 3,5 tisuća kuna. Naravno, bilo kakva komercijalna proizvodnja zahtijevala bi veće površine. Primjerice, u plasteniku od 1.000 m² ostvario bi se bruto dohodak od 35 tisuća kuna. Kroz izravnu je prodaju dohodak moguće povećati za 50% .

Proizvodnja rajčice traje u plasteniku 6 mjeseci, ostalo vrijeme moguće ga je koristiti za uzgoj neke druge povrtne kulture.

9.3 Svježe voće

Svježe voće je također namijenjeno za prodaju na mikro tržištu (područje općine Sali). Gro ponude treba planirati za vrijeme turističke sezone. Na području općine Sali zbog kasnog mraza ograničen je broj voćnih kultura koje se mogu uzgajati u polju. Za potrebe ove studije izradili smo modele uzgoja bajama i jagode. Osim svježeg voća izradili smo i model proizvodnje suhe smokve.

Tržište

Lokalno tržište je dobro opskrbljeno svježim voćem, većinom iz uvoza i drugih krajeva Hrvatske. Potrošnja i cijene rastu tijekom turističke sezone. Ponude ekološkog voća praktično nema.

Postoji potencijal za povećanje prodaje voća preko kratkih opskrbnih lanaca, na gospodarstvu, na štandovima, ambulantom prodajom te prodajom preko Interneta uz dostavu.

Prednost lokalnih proizvođača u odnosu na konkurenciju (uvozno voće i voće iz drugih dijelova Hrvatske) je svježina i visoka kvaliteta plodova. Posebice se to odnosi na jagodu. Ovu voćnu vrstu moguće je brati u fazi optimalne zrelosti kad imaju najbolja organoleptička svojstva i u svega nekoliko sati prodati na mikro tržištu. Tu konkurentsku prednost, zbog udaljenosti od mikro tržišta, ne mogu dostići ponuđači iz ostalih dijelova Hrvatske i uvoza. Cijenu i vrijednost svježeg voća moguće je dodatno povećati brendiranjem ponude i promocijskim aktivnostima.

Gospodarske značajke proizvodnje voća

Bruto dohodak koji je prikazan za svaku kulturu računat je na temelju veleprodajnih cijena. Korištenjem kratkih prodajnih kanala moguće je ostvariti više cijene i dohodak od onih navedenih u slijedećim modelima.

9.3.1 Breskva

Model je rađen za proizvodnju breskve na površini od 1 hektar. Broj je stabala po ha 740, a razmak sadnje 4,5 m x 3,0 m. Uzgojni oblik je slobodna palmeta, a podloga GF677. Proizvodnja se navodnjava. Uz prinos 15.000 kg/ha, cijenu 1 klase 5,7 kn/kg i cijenu 2 klase od 4,3 kn/kg prihod je procijenjen na 81.300 kn. Rashodi uključuju varijabilne troškove (materijal, rad unajmljenih strojeva i tuđi ljudski rad) te troškove vlastite mehanizacije.

Tablica 9.1.16. Kalkulacija prihoda u proizvodnji breskve

	kg	kn/kg	kn
1. klasa	12000	5,7	68400
2. klasa	3000	4,3	12900
Ukupno	15000		81300

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.17. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji breskve

	kn
Mineralno gnojivo	2.372
Sredstva za zaštitu bilja	9.816
Sanduci	12.000
Vezivo	500
Rad (berba, rezidba) Berba	15.075
Trošak vlastite mehanizacije	3.895
Ostali troškovi	1.000
UKUPNO	44.658

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.18. Bruto dohodak u proizvodnji breskve

	kn
PRIHODI	81.300
RASHODI	44.658
BRUTO DOHODAK	36.642

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

U proizvodnji breskve, uz pretpostavljene parametre, ostvaruje se bruto dohodak od 36,6 tisuća kuna po hektaru.

Investicija u nasad jednog hektara breskve kreće se od 80.000 kuna na više što ovisi o opremanju nasada (npr., zaštitna mreža, sustav protiv zamrzavanja i dr).

9.3.2 Bajam

Model je rađen za proizvodnju bajama na površini od 1 hektar. Broj stabala po ha je 333, a razmak sadnje 6,0 m x 5,0 m. Uzgojni je oblik popravljena vaza s tri osnovne grane, a podloga gorki bajam.

Uz prinos 6.660 kg/ha, cijenu 30 kn/kg prihod je procijenjen na oko 200.000 kn. Rashodi uključuju varijabilne troškove (materijal, rad unajmljenih strojeva i tuđi ljudski rad) te troškove vlastite mehanizacije.

Tablica 9.1.19. Kalkulacija prihoda proizvodnji jabuke na 1 ha

	kg	kn/kg	kn
Prihod	6.660	30,00	199.800,00

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.20. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jabuke po 1 ha

	kn
Mineralno gnojivo	2.594,00
Sredstva za zaštitu bilja	2.280,73
Organsko gnojivo	5.744,25
Rad (berba, rezidba)	12.825,00
Trošak vlastite mehanizacije	2.384,06
Ostali troškovi	2.000,00
UKUPNO	27.828,04

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.21. Bruto dohodak u proizvodnji jabuke na 1 ha

	kn
PRIHODI	199.800,00
RASHODI	27.828,04
BRUTO DOHODAK	171.971,96

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Bruto dohodak u proizvodnji je 172 tisuće kuna po hektaru. Model je osjetljiv na promjenu cijene. Pri nižoj cijeni, primjerice od 25 kn/kg bruto dohodak je 141 tisuća kuna.

Investicija u nasad jednog hektara bajama kreće se od 150.000 kuna na više što ovisi o opremanju nasada (npr., zaštitna mreža, sustav protiv zamrzavanja i dr).

9.3.3 Jagoda

Model je rađen za proizvodnju jagoda na otvorenom na površini od 1 hektar. Broj sadnica je 40 tisuća, a razmak sadnje dvored, 30 x 30 cm. Proizvodnja se navodnjava.

Model predviđa prodaju svježih jagoda. Uz prinos 20.000 kg/ha i cijenu od 12 kn/kg za prvu klasu i 8 kn/kg za drugu klasu prihod je procijenjen na 256 tisuća kuna. Rashodi uključuju varijabilne troškove (materijal, rad unajmljenih strojeva i tuđi ljudski rad) te troškove vlastite mehanizacije.

Tablica 9.1.22. Kalkulacija prihoda proizvodnje jagode na 1 ha

	kg	kn/kg	kn
1. klasa	16.000	12	192.000
2. klasa	8.000	8	64.000
Ukupno	24.000		256.000

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.23. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jagoda 1 ha– 1. GODINA

	kn
Sadnice	72.000
Mehanizacija	2.000
Folija	12.000
Cijevi za navodnjavanje	11.600
Sadnja	6.600
Stajski gnoj	6.000
Mineralni gnoj	5.539
Sredstava za zaštitu bilja	19.539
Košarice	14.520
Letvarice	14.520
Berba	40.000
Čišćenje vriježa	6.000
Mehanizacija - vlastiti trošak - 1. godina	2.700
Ostali troškovi	2.000
UKUPNO	215.018

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.24. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jagoda 1 ha– 2. GODINA

	kn
Mineralni gnoj	3760
Sredstava za zaštitu bilja	19.539
Košarice	14.520
Letvarice	14.520
Berba	40.000
Čišćenje vriježa	6.000
Mehanizacija - vlastiti trošak - 2. godina	1.355
Ostali troškovi	2.000
UKUPNO	101.694

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.25. Bruto dohodak u proizvodnji jagode na 1 ha u kunama

	I godina	II godina
PRIHODI	256.000	256.000
RASHODI	215.018	101.694
BRUTO DOHODAK	40.982	154.306

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Model se temelji na dvogodišnjoj trajnosti nasada. U prvoj godini visoka su početna ulaganja u proizvodnju pa se ostvaruje bruto prihod od 40,1 tisuću kuna po hektaru. U drugoj godini troškovi su puno niži, uz isti prihod, pa je i bruto dohodak puno veći, čak 154 tisuće kuna.

Pod pretpostavkom da se 15% uroda proda izravno bruto dobit bi se povećala za 20-tak tisuća kuna.

9.4 Proizvodnja suhe smokve

Distribucija i prodaja svježe smokve vrlo je rizična. S druge strane, kvalitetna suha smokva je tražen proizvod na lokalnom tržištu i može se prodati bez većih marketinških napora. Stoga ćemo ovdje prikazati model proizvodnje suhe smokve na gospodarstvu.

Model pretpostavlja proizvodnju smokve na površini od 1 hektar. Broj stabala je 270 po hektaru. Proizvodnja se navodnjava.

Prinos smokve se povećava do 8 godine kada će iznositi 40 kg/stablu odnosno 10.800 kg. Sušenjem svježe smokve gubi se vlaga tako da se od kilograma svježe smokve dobije oko 0,3 kg suhe smokve. Uz prodajnu cijenu od 30 kn/kg suhe smokve prihoda je procijenjen na 97.200 kn.

Tablica 9.1.26. Kalkulacija prihoda u proizvodnji suhe smokve

	j.m.	
urod svježe smokve	kg	10.800
proizvodnja suhe smokve	kg	3.240
cijena suhe smokve	kn/kg	30
prihod	kn	97.200

Izvor: Vlastiti izračun na temelju sekundarnih izvora podataka

U narednoj tablici se uz troškove proizvodnje svježe smokve prikazuju i troškovi sušenja i pakiranja smokve. Kapacitet sušare za smokve je 100 kg/h. Troškovi u proizvodnji svježe smokve procijenjeni su na 25.410 kuna, troškovi sušenja i pakiranja smokava na 9.720 kuna odnosno ukupni troškovi u proizvodnji suhe smokve na 35.130 kn.

Tablica 9.1.27. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji suhe smokve

	kn
Troškovi u proizvodnji svježe smokve	
Materijal	6.290
Ljudski rad	9.050
Vlastita mehanizacija	3.750
Ostali troškovi	6.320
UKUPNO	25.410
Trošak sušenja i pakiranja smokve	9.720
SVEUKUPNO	35.130

Izvor: Vlastiti izračun na temelju sekundarnih izvora podataka

Tablica 9.1.28. Bruto dohodak u proizvodnji smokve na 1 ha

	kn
PRIHODI	97.200
RASHODI	35.130
BRUTO DOHODAK	62.070

Izvor: Vlastiti izračun na temelju sekundarnih izvora podataka

U proizvodnji suhe smokve na površini od jednog hektara ostvaruje se bruto dohodak od 62 tisuće kuna po hektaru.

Investicija u podizanje nasada smokve na jednom hektaru kreće se od 90 tisuća kuna na više. Cijena sušare za smokve kreće se od 60.000 kn na više.

9.5 Proizvodnja kokošjih jaja u slobodnom uzgoju

U modelu se pretpostavlja držanje nesilica na otvorenom prostoru koji je ograđen i zaštićen od štetočina. Potrebno je osigurati sklonište za nesilice (može i pokretno), te posude za hranu i vodu. Ovaj model može posebice biti zanimljiv voćarima, maslinarima i vinogradarima jer je nesilice moguće držati u voćnjaku odnosno masliniku. On „čiste“ zemljište, a ne oštećuju biljke.

Kod ovog tipa proizvodnje, do 500 nesilica nije potrebno imati sortirnicu niti pakirnicu jaja.

Tržište

Jaja iz slobodnog uzgoja namijenjena su prodaju na mikro tržištu. Ponude jaja iz slobodnog uzgoja praktično nema, a potražnja je razmjerno velika, posebice tijekom turističke sezone. Budući je i u drugim dijelovima Hrvatske ponuda jaja iz slobodnog uzgoja vrlo mala nije realno očekivati, barem u slijedećih nekoliko godina, veću konkurenciju tih proizvoda na lokalnom tržištu.

Za prodaju se preporuča korištenje izravnih prodajnih kanala, prodaja na gospodarstvu, Internet prodaja s dostavom te ambulatna prodaja.

Gospodarske značajke proizvodnje jaja

Model kalkulacije proizvodnje jaja iz slobodnog uzgoja je izrađen za kapacitet od 500 nesilica za što je potrebno osigurati oko 5000 m² površine za ispust i ispašu.

Pretpostavljeno je da proizvodnja jaja po kokoši koleba ovisno o sezoni, a godišnje jedna kokoš u prosjeku snese 180 jaja.

Ukupna proizvodnja jaja s pet stotina kokoši iznosila bi 90.000 komada, što uz cijenu od 2,00 kune neto donosi prihod od 180.000 kuna godišnje. Za ovu proizvodnju varijabilni troškovi su procijenjeni na 80,6 tisuća kuna, a uključuju hranu, energiju i vodu, troškove prodaje i druge materijale i vanjske usluge. U modelu se pretpostavlja jedna zaposlena osoba na pola radnog vremena koja bi se bavila prodajom i dostavom jaja.

Tablica 9.1.29. Kalkulacija prihoda u proizvodnji jaja

Broj nesilica	kom	500
Broj jaja po nesilici	kom	180
Proizvodnja jaja godišnje	kom	90.000
Cijena jaja	kn/kom	2,00
Prihod	kn	180.000

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.30. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jaja

	kn
Obnova jata	12.500,00
Hrana	18.500,00
Ambalaža	10.800,00
Energija i voda	660,00
Prodaja	60.000,00
Ostali materijal i usluge	2.200,00
UKUPNO	104.660,00

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS i drugih sekundarnih izvora

Tablica 9.1.31. Bruto dohodak u proizvodnji jaja

	kn
PRIHODI	180.000
RASHODI	104.660
BRUTO DOHODAK	75.340

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Uz date se pretpostavke ostvaruje godišnji bruto dohodak od 75 tisuću kuna.

Potrebna ulaganja

Najveći trošak ulaganja u ovu proizvodnju je trošak izgradnje nastambe za sklanjanje nesilica (može biti i pokretna), ograđivanje prostora te postavljanje posuda za vodu i hranu. Ukupno ulaganje ovisit će o raspoloživosti vlastitih resursa, a po vrijednosti se može kretati od 50 do stotinu tisuća kuna ili više.

9.6 Proizvodnja peradskog mesa u slobodnom uzgoju

Slično kao i kod uzgoja jaja na otvorenom u ovom modelu se pretpostavlja držanje pilića na otvorenom prostoru koji je ograđen i zaštićen od štetočina. Potrebno je osigurati prostor za sklanjanje pilića te posude za hranu i vodu. Pilići na otvorenom također se mogu uzgajati na u voćnjacima, maslinicima i vinogradima.

U modelu se pretpostavlja da se na gospodarstvu izgradi i/ili opremi mala klaonica za perad.

Tržište

Peradsko meso iz slobodnog uzgoja namijenjena su za lokalno tržište. Gro proizvodnje trebalo bi tempirati za vrijeme turističke sezone. Postojeća ponuda peradskog mesa iz slobodnog uzgoja praktično ne postoji. Budući je i u drugim dijelovima Hrvatske ponuda peradskog mesa iz slobodnog uzgoja vrlo mala, nije realno očekivati, barem u slijedećih nekoliko godina, veću konkurenciju na lokalnom tržištu.

Za prodaju peradskog mesa, kao i kod jaja zanimljivi su izravni kanali prodaje, kao što su prodaja na gospodarstvu, Internet prodaja s dostavom te ambulatna prodaja.

Gospodarske značajke proizvodnje peradi

Kod uzgoja peradi u slobodnom uzgoju ostvaruje se znatno niži obrt nego u intenzivnom uzgoju. Zbog stalnog kretanja i trošenja kalorija perad uzima manje hrane i sporije napreduje. Jedan turnus traje oko tri mjeseca. Na području Općine Sali može se računati na oko 3 turnusa godišnje. Kao i kod držanja nesilica u slobodnom uzgoju, peradi treba osigurati dnevni pristup na dovoljno otvorenog prostora. Pri tome se na jednom hektaru može držati do 1000 pilića.

Pilići se uzgajaju do završne mase 3 kg žive vage. Ukoliko se postigne cijena od 30 kn/kg ž.v. neto za proizvođača, tada se za 1.000 prodanih pilića može ostvariti prihod od 90.000 kuna u jednom turnusu.

Tablica 9.1.32. Kalkulacija prihoda u proizvodnji peradi (jedan turnus)

	kg	kn/kg
Broj pilića za prodaju	kom	1.000
Masa pilića ž.v.	kg	3
Cijena ž.v.	kn/kg	30
Prihod	kn	90.000

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Najveći varijabilni trošak jest trošak hrane koji može varirati ovisno o mogućnosti proizvodnje vlastite hrane i lokalnim cijenama. Osim hrane, znatan trošak još predstavljaju ulazni pilići i distribucija pilića do kupca. Pretpostavljena cijena ulaznih pilića je 7 kuna/kom. Procijenjeni gubitci u proizvodnji su 10% pa se godišnje nabavlja 1.110 kljunova.

Tablica 9.1.33. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji peradi (jedan turnus)

	kn
Pilići, ulaz	7.770,00
Hrana	24.000,00
Voda i energija	5.000,00
Prodaja	8.000,00
Ostali materijal i usluge	2.500,00
UKUPNO	47.270,00

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Tablica 9.1.34. Bruto dohodak u proizvodnji peradi (jedan turnus)

	kn
PRIHODI	90.000
RASHODI	47.270
BRUTO DOHODAK	42.730

Izvor: Prilagođeno temeljem kalkulacija PSS

Uz date se pretpostavke ostvaruje bruto dohodak po turnusu od 42,7 tisuću kuna. S povećanjem broja turnusa dohodak se linearno povećava. Kao što je navedeno moguće je organizirati do tri turnusa godišnje.

Potrebna ulaganja

Najveći trošak ulaganja u ovu proizvodnju je trošak izgradnja mini klaonice za perad, nastambe za sklanjanje nesilica (može biti i pokretna) te ograđivanje prostora. Ukupno ulaganje ovisit će o raspoloživosti vlastitih resursa, a po vrijednosti se može kretati od 120 tisuća kuna na više.

10 LITERATURA I IZVORI PODATAKA

- LAG Mareta. 2021. Lokalna razvojna strategija LAG-a Mareta 2014-2020. http://www.lagmareta.hr/wp-content/uploads/2022/01/LRS-LAG-Mareta_V15_I4_F.pdf
- Zelenika, M.; Soldo, B. 2007. Konstrukcija i održavanje kaptaža na Dugom otoku. *Rudarsko-geološki glasnik* ., 11 (2007), 155-163
- Faričić, J., Marelić, T. (2014) Prirodno-geografske osnove razvitka Zadarske županije. U: Faričić, J. (ur.) *Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije*. Zadar, Sveučilište u Zadru, str. 44-61.
- Lozić, S., Radoš, D. Šiljeg, A. (2013) Klimatske značajke šireg područja Velog Rata na Dugom otoku. U: Uglešić, A. & Faričić, J. (ur.). *Veli Rat*. Zadar, Sveučilište u Zadru, str. 45-68.
- Džaja, K. (2003). Geomorfološke značajke Dugog otoka. *Geoadria*, 8(2), 5-44. <https://doi.org/10.15291/geoadria.98>
- CLER d.o.o. 2017. Evaluacija postojećeg i prijedlog novog modela za izračun indeksa te izračun novog indeksa razvijenosti jedinica lokalne i područne samouprave u Republici Hrvatskoj. Studija. CLER d.o.o. i Sveučilište u Rijeci Ekonomski fakultet.
2017. Strategija i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine. Narodne novine br. 72/2017.
- Reganold, J., Wachter, J. 2016. Organic agriculture in the twenty-first century. *Nature Plants* 2, 15221 doi:10.1038/nplants.2015.221.
- Hrvatska poljoprivredno-šumarska savjetodavna služba. 2018. Katalog kalkulacija. www.savjetodavna.hr.
- Agrarno Savjetovanje d.o.o. 2020. Studija: Analiza tržišta za poljoprivredne proizvode i autentične lokalne suvenire u Općini Sali. Zagreb.
- Europska komisija 2020. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Strategija „od polja do stola” za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav. Bruxelles, COM(2020) 381 final
- Zadarska županija 2022. Nacrt Plana razvoja Zadarske županije za razdoblje od 2021. do 2027. godine. <https://www.zadarska-zupanija.hr/transparentnost/pravo-na-pristup-informacijama-3/savjetovanja-u-tijeku>

11 Popis tablica

Tablica 1. Površina područja pod zaštitom dijelom ili u potpunosti na području Općine Sali	5
Tablica 2. Broj stanovnika u Općini Sali po naseljima prema popisima stanovništva 2001. i 2011. godine	5
Tablica 3. Broj naselja, površina i osnovni demografski podaci za Općinu Sali i Zadarsku županiju	7
Tablica 4. Ukupno stanovništvo, aktivno stanovništvo, zaposleni i nezaposleni 2001. i 2011. godine u Općini Sali	7
Tablica 5. Broj nezaposlenih osoba u Općini Sali u razdoblju 2009.-2021.	8
Tablica 6. Osiguranici mirovinskog osiguranja u Općini Sali prema djelatnosti i spolu, stanje na dan 31. 5. 2021.	8
Tablica 7. Poslovni subjekti u Općini Sali u srpnju 2021. godine	9
Tablica 8. Indeks razvijenosti Općine Sali, 2018. godine	10
Tablica 9. Poljoprivredne površine i broj parcela poljoprivrednih gospodarstava Općine Sali 2016.-2020., stanje 31. 12.	11
Tablica 10. Korištene površine prema jedinstvenim zahtjevima za potporu, AGRONET, 2017.-2020.	12
Tablica 11. Broj gospodarstava s domaćim životinjama i broj domaćih životinja u Općini Sali 2016.-2020.	13
Tablica 12. Broj stoke i pčelinjih zajednica u Općini Sali po naseljima 2019. godine	14
Tablica 13. Broj poljoprivrednih gospodarstava prema tipu i po naseljima u Općini Sali 2020. godine	14
Tablica 14. Broj poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali prema Upisniku PG 2016.-2020.	15
Tablica 15. Tablica Poljoprivredna proizvodnja poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali prema anketi 2020. godine (N=63)	16
Tablica 16. Broj poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali po dobnim skupinama nositelja 2020. godine	17
Tablica 17. Potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju iz proračuna Republike Hrvatske i Europske unije 2020. godine na području Općine Sali	17
Tablica 18. Potpore poljoprivredi i ruralnom na području Općine Sali prema vrstama potpora 2020. godine	18
Tablica 19. Ukupan broj postelja, dolasci i noćenja turista u Općini Sali 2017.-2019.	19
Tablica 20. Javne ceste na području Općine Sali	22
Tablica 21. SWOT matrica za razvoj poljoprivrede i sela na području Općine Sali	27

Tablica 22. Razvojne mjere po prioritetima i ciljevima	29
Tablica 23. Razvojne potrebe i mjere, ciljevi i prioritetima	39
Tablica 24. Indikatori ostvarenja po mjerama	43
Tablica 25. Okvirna ocjena očekivanog utjecaja razvojnih mjera na okoliš	45
Tablica 26. Preklapanje ciljeva ZPP za razdoblje 2021.-2027. i ciljeva Strategije poljoprivrede općine Sali	53
Tablica 9.1.1. Kalkulacija prihoda u proizvodnji maslinovog ulja	57
Tablica 9.1.2. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji maslinovog ulja	57
Tablica 9.1.3. Bruto dohodak u proizvodnji maslinovog ulja	58
Tablica 9.1.4. Kalkulacija prihoda u proizvodnji krumpira	58
Tablica 9.1.5. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji krumpira	59
Tablica 9.1.6. Bruto dohodak u proizvodnji krumpira	59
Tablica 9.1.7. Kalkulacija prihoda proizvodnji luka	59
Tablica 9.1.8. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji luka na 1 ha	59
Tablica 9.1.9. Bruto dohodak u proizvodnji luka na 1 ha	60
Tablica 9.1.10. Kalkulacija prihoda u proizvodnji rajčice na 1 ha na otvorenom	60
Tablica 9.1.11. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji rajčice na 1 ha na otvorenom	60
Tablica 9.1.12. Bruto dohodak u proizvodnji rajčice na 1 ha na otvorenom	61
Tablica 9.1.13. Kalkulacija prihoda u proizvodnji rajčice u plasteniku (100 m ²)	61
Tablica 9.1.14. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji rajčice u plasteniku (100 m ²)	61
Tablica 9.1.15. Bruto dohodak u proizvodnji rajčice u plasteniku (100 m ²)	62
Tablica 9.1.16. Kalkulacija prihoda u proizvodnji breskve	63
Tablica 9.1.17. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji breskve	63
Tablica 9.1.18. Bruto dohodak u proizvodnji breskve	63
Tablica 9.1.18. Kalkulacija prihoda proizvodnji jabuke na 1 ha	63
Tablica 9.1.19. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jabuke po 1 ha	64
Tablica 9.1.20. Bruto dohodak u proizvodnji jabuke na 1 ha	64
Tablica 9.1.18. Kalkulacija prihoda proizvodnji jagode na 1 ha	64
Tablica 9.1.21. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jagoda 1 ha– 1. GODINA	65
Tablica 9.1.22. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jagoda 1 ha– 2. GODINA	65
Tablica 9.1.23. Bruto dohodak u proizvodnji jagode na 1 ha u kunama	65
Tablica 9.1.24. Kalkulacija prihoda u proizvodnji suhe smokve	66
Tablica 9.1.25. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji suhe smokve	66

Tablica 9.1.26. Bruto dohodak u proizvodnji smokve na 1 ha	66
Tablica 9.1.27. Kalkulacija prihoda u proizvodnji jaja	67
Tablica 9.1.28. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji jaja	68
Tablica 9.1.29. Bruto dohodak u proizvodnji jaja	68
Tablica 9.1.30. Kalkulacija prihoda u proizvodnji peradi (jedan turnus)	69
Tablica 9.1.31. Kalkulacija varijabilnih troškova u proizvodnji peradi (jedan turnus)	69
Tablica 9.1.32. Bruto dohodak u proizvodnji peradi (jedan turnus)	69

12 Popis slika i grafikona

Slika 1. Zemljopisni položaj Općine Sali	2
Slika 2. Srednje godišnje temperature zraka na postajama Božava (lijevo, 1998.-2010.) i Vela Sestrica (desno, 1981.-2010.).....	3
Slika 3. Srednje, maksimalne i minimalne mjesečne količine oborina na mjernim postajama Božava (lijevo, 1998.-2010.) i Vela Sestrica (desno, 1981.-2010.).	3
Slika 4. Klimadijagrami za meteorološke postaje u Općini Sali i bližem okruženju	4
Slika 5. Površine različitih pokrova zemljišta: CLC klase na 3. razini klasifikacije.....	4
Slika 6. Broj stanovnika u naseljima Općine Sali 1857.-2011.....	6
Slika 7. Površine prema vrsti uporabe poljoprivrednog zemljišta za Općinu Sali u ARKOD-u, 31.12.2020. (u hektarima)	12
Slika 8. Udjeli površina konvencionalne proizvodnje po kulturama u Općini Sali, AGRONET, 2017.-2020.	13
Slika 9. Struktura broja i korištenih površina poljoprivrednih gospodarstava u Općini Sali 2020. godine	15
Slika 10. Godišnji proračun Općine Sali: prihodi poslovanja i rashodi poslovanja.....	20

13 PRILOZI

Tablica 1. Prikaz podataka iz ARKOD baze na dan 31.12.2020. (podaci o ARKOD parcelama su prikazani prema vrstama uporabe poljoprivrednog zemljišta i prostornoj komponenti do kategorije naselja u kojem je ista smještena)

Natpisi redaka	ORANICA	KRŠKI PAŠNJAK	VINOGRADI	MASLINIK	VOĆNJAK	MJEŠOVITI VIŠEGODIŠNJI NASADI	OSTALE VRSTE UPORABE ZEMLJIŠTA	UKUPNO	
	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha)	(ha/parceli)
Sali	1,43	24,55	2,41	135,28	0,13	1,12	5,35	170,28	0,27
Žman	3,49	15,45	1,51	44,24	0,88	0,66	0,12	66,34	0,21
Zaglav	0,05	0,00	0,63	25,20	0,00	0,05	0,00	25,93	0,16
Luka	0,00	0,00	0,00	18,59	0,00	0,00	0,23	18,82	0,21
Brbinj	0,07	0,09	0,00	14,13	0,00	0,00	0,00	14,29	0,16
Božava	0,18	0,00	0,00	10,73	0,25	0,00	1,18	12,34	0,12
Veli Rat	0,13	0,05	0,00	6,41	0,00	0,09	0,00	6,67	0,12
Dragove	0,00	0,00	0,06	6,05	0,00	0,00	0,00	6,10	0,17
Verunić	0,14	0,00	0,00	3,88	0,29	0,00	0,00	4,30	0,12
Soline	0,00	0,00	0,00	4,15	0,00	0,00	0,00	4,15	0,11
Savar	0,00	0,00	0,00	3,42	0,00	0,00	0,00	3,42	0,20
Zverinac	0,11	0,00	0,14	1,77	0,05	0,00	0,00	2,07	0,09
Ukupni zbroj	5,59	40,14	4,74	273,84	1,60	1,92	6,88	334,70	0,21

Izvor: Prema podacima APPRRR, Upisnici i registri, <https://www.apprrr.hr/arkod/>.

Tablica 2. Indeks razvijenosti JLS u Zadarskoj županiji

Jedinica lokalne samouprave (JLS)	Razvojna skupina JLS	Indeks razvijenosti JLS	Rang, Indeks razvijenosti u RH	Rang, Indeks razvijenosti, županija	Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva (2016./2006.)	Indeks starenja (2011.)	Stupanj obrazovanja (VSS %, 20-65) (2011.)
Kolan	8	111,579	23	1	10	2	32	5	17	8
Biograd na Moru	8	110,306	33	2	6	5	27	9	24	2
Vir	8	109,892	38	3	34	1	8	1	6	12
Zadar	8	109,37	42	4	4	16	21	21	26	1
Kali	7	107,13	71	5	1	18	34	16	11	14
Nin	7	106,441	80	6	21	4	20	7	14	11
Tkon	7	105,524	104	7	13	12	30	11	18	16
Privlaka	7	105,468	106	8	18	10	24	22	30	10
Kukljica	7	104,822	118	9	3	6	28	2	3	13
Jasenice	7	104,707	120	10	5	15	7	17	23	22
Pag	7	104,69	122	11	11	7	29	29	7	3
Pašman	6	104,505	127	12	12	13	23	4	5	9
Sukošan	6	104,201	135	13	17	21	12	8	25	15
Starigrad	6	103,997	141	14	9	8	19	12	8	24
Sveti Filip i Jakov	6	103,597	154	15	19	19	18	20	27	17
Povljana	6	103,307	156	16	23	3	11	24	4	4
Pakoštane	6	102,983	164	17	29	20	22	13	29	23
Sali	6	102,812	170	18	2	11	31	3	1	5
Bibinje	6	102,567	183	19	26	22	6	10	33	20
Preko	5	102,098	193	20	7	14	33	6	2	7
Vrsi	5	101,838	198	21	32	9	3	15	13	21
Novigrad	5	101,644	204	22	14	26	5	32	19	6
Posedarje	5	101,203	217	23	20	27	14	19	21	25
Zemunik Donji	5	101,094	221	24	8	23	16	26	10	26

Jedinica lokalne samouprave (JLS)	Razvojna skupina JLS	Indeks razvijenosti JLS	Rang, Indeks razvijenosti u RH	Rang, Indeks razvijenosti, županija	Prosječni dohodak po stanovniku	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva (2016./2006.)	Indeks starenja (2011.)	Stupanj obrazovanja (VSS %, 20-65) (2011.)
Poličnik	5	100,946	228	25	22	28	9	14	31	32
Ražanac	5	100,777	233	26	24	24	15	18	9	18
Škabrnja	5	100,163	248	27	15	31	17	27	34	30
Galovac	4	99,917	256	28	16	32	10	23	32	33
Polača	4	99,911	257	29	31	25	25	25	22	28
Benkovac	4	98,971	286	30	28	30	13	28	27	29
Obrovac	4	98,301	307	31	30	17	2	31	15	19
Stankovci	4	98,233	309	32	25	34	26	30	20	31
Lišane Ostrovičke	2	93,654	462	33	27	33	4	33	12	34
Gračac	1	89,934	519	34	33	29	1	34	16	27

Izvor: Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti jedinice lokalne samouprave 2018., <https://razvoj.gov.hr>

Tablica 3. Popis aktivnih udruga na području Općine Sali

Abecednim redom po nazivu

Naziv	Sjedište
AMATERSKO KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO "SLOGA" SALI	Sali
DOBROVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO SALI	Sali
DRUŠTVO PRIJATELJA DUGOG OTOKA I ZVERINCA	Luka
DRUŠTVO ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I PRIRODE "ZELENI ZAGLAV"	Zaglav
JEDRILIČARSKI KLUB "GUC" SALI	Sali
KOŠARKAŠKI KLUB "ZAGLAV"	Zaglav
KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO "SVETI NIKOLA" BOŽAVA	Božava
MALONOGOMETNI KLUB "SALI"	Sali
MALONOGOMETNI KLUB DRAKMAR SALI	Sali
PLANINARSKO DRUŠTVO "DUGI OTOK"	Sali
ŠPORTSKO DRUŠTVO DUGI OTOK	Luka
ŠPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "BOŽAVA"	Božava
ŠPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "KORNAT" SALI	Sali
ŠPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "TETEVIŠNJICA" LUKA	Luka
UDRUGA "MI VOLIMO BRBINJ"	Brbinj
UDRUGA "TOVAREČA MUŽIKA" - SALI	Sali
UDRUGA EKO POSTAJA BARBAROŽA	Zaglav
UDRUGA GRAĐANA ZA PROMICANJE PRAVA VLASNIKA NEKRETNINA I RAZVITAK U PP TELAŠĆICA	Sali
UDRUGA MALIH DIONIČARA "MARDEŠIĆ" d.d. SALI	Sali
UDRUGA MLADIH "BOŽAVA"	Božava
UDRUGA MLADIH SOLINE "POČIVALO"	Soline
UDRUGA MLADIH ZAGLAVA "KAKE-BAKE"	Zaglav
UDRUGA OMLADINA VELOG RATA	Veli Rat
UDRUGA VLASNIKA I POSJEDNIKA NEKRETNINA U PARKU PRIRODE TELAŠĆICA PIZUH	Sali
UDRUGA ZA KULTURU I UMJETNOST "VALJAK"	Sali
UDRUGA ZA OČUVANJE SMILJA I LJEKOVITOG BILJA - DUGI OTOK	Sali
UDRUGA ZA POBOLJŠANJE KVALITETE ŽIVOTA - SALI	Sali
UDRUGA ZA PROMICANJE KREATIVNOG I STVARALAČKOG ŽIVOTA "TRATUR" SAVAR	Savar
UDRUGA ZA PROMICANJE KVALITETE ŽIVOTA NA OTOKU "ŽENSKA INICIJATIVA LUKA"	Luka
UDRUGA ZA ZAŠTITU MORA "MORE BEZ PLASTIKE"	Sali

Izvor: Registar udruga Republike Hrvatske na dan 16.8.2021., <https://registri.uprava.hr/#!udruge>